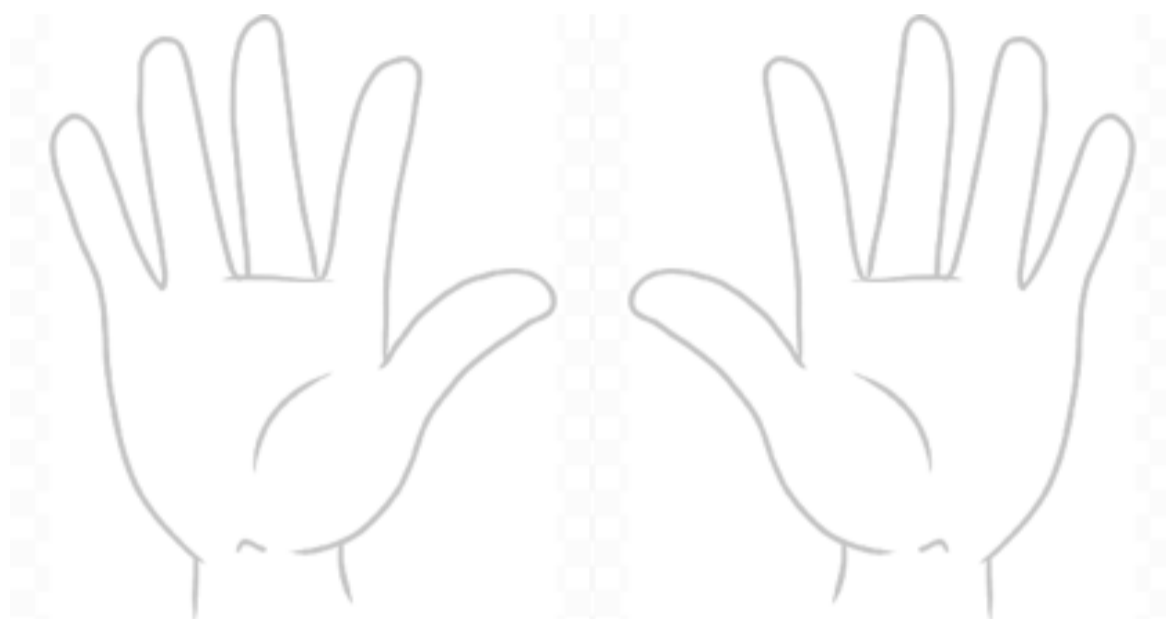

Robert Granat

De

orden

Förlag: X.

Omslagsbild: Tillfällig.

Copyright 2023.

FÖRORD

Kanske skrivet av en vän...?

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING.....	6
Kapitel 1. DE TIO ORDEN	9
<i>Från fångenskapen till berget Horeb</i>	9
<i>Varför de tio "orden" och inte de tio "budorden"?</i>	12
<i>De tio ordens numrering och det "försvunna" bildförbudet</i>	13
<i>Varför de "tio" orden?</i>	15
<i>De tio orden på två stentavlor</i>	16
<i>Fem ord på varje tavla</i>	16
<i>De tio orden och de största buden</i>	20
<i>Vilket är viktigast bland de tio orden?</i>	20
Kapitel 2. DEN FÖRSTA STENTAVLAN	23
<i>Den första ordet – inga andra gudar</i>	23
<i>Den andra ordet – inte göra några avbilder och tillbe dem</i>	25
<i>Den tredje ordet – inte missbruka HERRENS namn</i>	31
<i>Den fjärde ordet – sabbaten</i>	33
<i>Den femte ordet – hedra din far och din mor</i>	36
Kapitel 3. DEN ANDRA STENTAVLAN	39
<i>Den sjätte ordet – du ska inte mörda</i>	39
<i>Den sjunde ordet – du ska inte begå äktenskapsbrott</i>	41
<i>Den åttonde ordet – du ska inte stjäla</i>	44
<i>Den nionde ordet – du ska inte bära falskt vittnesbörd</i>	46
<i>Den tionde ordet – du ska inte ha begär</i>	47
Kapitel 5. DE TIO ORDEN I NYA TESTAMENTET	53
<i>De tio orden i evangelierna och Apostlagärningarna</i>	54
<i>De tio orden hos Paulus</i>	58
<i>De tio orden i Petrus brev</i>	68
<i>De tio orden i Johannes brev och Uppenbarelse</i>	69
<i>De tio orden i övriga Nya testamentet</i>	73
<i>Sammanfattning: de tio orden i Nya testamentet</i>	77
Kapitel 5. DE TIO ORDEN I NYA FÖRBUNDET.....	78
<i>Det nya förbundet i Gamla testamentet</i>	78

<i>Lagiskhet eller laglöshet?</i>	82
<i>Att vandra i Anden</i>	84
Kapitel 6. DE TIO ORDENS TILLÄMPNING I NYA FÖRBUNDET	88
<i>Den första stentavlan – kärleken till Gud</i>	89
<i>Den andra stentavlan – kärleken till nästan</i>	98
SLUTORD	110

INLEDNING

Under den pandemi drabbade världen från våren 2020 och framåt fick undertecknad anledning att fråga mig själv hur jag skulle kunna undervisa mina barn i Guds ord när jag inte längre hade något stöd från någon församling eller någon söndagsskola. Det allra mesta av församlingsverksamhet runt omkring oss där vi då bodde, gick ner på sparlåga, och det som erbjöds istället på nätet var inte tillräckligt.

Det hade dock stått klart för mig under en längre tid att huvudansvaret för den andliga vägledningen i den kristna familjen inte ligger hos någon utomstående, utan hos föräldrarna, framför allt familjefadern, dvs hos mig själv (och min hustru). Redan Mose, som vi ska stöta på i den här skriften rätt mycket, skrev om nödvändigheten av att den andliga undervisningen börjar i familjen¹. Detta hade jag läst många gånger, men det var inte förrän pandemin kom som det blev tydligt för mig varför det är så nödvändigt. Församlingar kan ju nämligen, av många olika skäl, tvingas upphöra med sina verksamheter. Det kan bero på yttre förföljelse eller andra svårigheter, inre avfall, eller, som nu, epidemiska sjukdomar som försvårar möjligheterna för de kristna att mötas som vanligt till bön, gudstjänst och gemensam uppbyggelse, unga såväl som gamla. Oavsett anledning så visar både Bibeln och historien att organiserade församlingsgemenskaper uppstår, blomstrar, men också, tyvärr, ibland dör ut av olika skäl. Men familjen, samhällets viktigaste byggsten, finns kvar, och (ska inte) påverkas på samma sätt av förändrade omständigheter. Och i den kristna familjen måste det finnas ett ständigt pågående andligt samtal, och barnen behöver få undervisning av sina föräldrar i Guds Ord, särskilt under tider då den kristna församlingen inte kan hjälpa till med det på samma sätt som under mer normala omständigheter.

Följdfrågan jag sedan ställde mig var vart jag skulle börja någonstans. Bibeln är en stor och omfattande bok, och innehåller många olika typer av litteratur som skrivits ner under lång tid under den Helige Andes ledning. Efter en tids bön drogs mina tankar åt ett något oväntat håll. Jag började tänka på *de tio budorden*, eller *de*

¹ 5 Mos 6:7.

tio orden som jag valt att kalla dem i den här skriften². Mina tankar gick i den riktningen, att om jag ska kunna förklara evangeliet om Jesus för mina barn, så måste jag börja med att först förklara vad synden är för något eftersom Jesus kom för att bära den på ett kors, och då måste jag innan dess undervisa dem om hur Gud vill att vi människor ska leva, eftersom synden, enligt vad jag har förstått, är att vi människor bryter mot Guds vilja, en vilja som i stor utsträckning sammanfattas i de tio budorden. Därför hamnade jag där till slut.

Så satte jag igång. Och medan jag arbetade med dessa ting upptäckte jag en del saker och blev påmind om annat som jag tidigare läst och själv funderat över, och detta blev så levande och viktigt för mig, att jag efter en tid av beslöt mig för att skriva ner det i en form som lätt kan delas med andra. Så kom denna skrift till. Dock tog det längre tid att bli klar än jag hade räknat med, och jag har samlat på mig materialet under ganska lång tid och med flera längre avbrott i arbetet.

Den som skriver dessa rader är ingen utbildad teolog, och har ingen lämplig examen att hänvisa till. Denna skrift gör inte heller anspråk på att vara någon akademisk skrift, och därför har jag använt minimalt med andra källor³ förutom mitt eget minne, samt det jag kommit fram till genom mina egna studier av de centrala bibeltexterna. De tio (bud-)orden är annars ett ämne där det finns hur mycket material som helst att utgå ifrån om man går till den teologiska litteraturen. Detta till trots är det mycket sparsamt med undervisning utifrån dem i våra kyrkor idag, vilket har förvånat mig mer och mer under arbetets gång när jag insett deras centrala roll i både Gamla och Nya testamentet: hos Mose, profeterna, vår Frälsare Jesus Kristus själv, och hans efterföljare, de tolv apostlarna, samt Paulus och hans medarbetare. Kan denna skrift bidra till att råda bot på den fattigdomen så har den fyllt ett av sina syften.

Min bön och min önskan är att innehållet i denna skrift också skall bli till välsignelse och hjälp för alla som läser den, och att den ska sporra åtminstone någon till att fördjupa sitt eget bibelläsande. Även om detta inte är en bok riktad till barn eller handlar om hur man undervisar sina barn, är det även min förhoppning att dess innehåll ska hjälpa de föräldrar som brottas med samma fråga som föranledde mig att

² Anledningen till detta val av titel framgår förhoppningsvis av det som följer.

³ De källor som ändå används anges i fotnoter i den löpande texten, som den här.

börja studera *de tio orden* närmare, nämligen hur man bäst kan vägleda sina barn i Guds Ord.

Alla bibelcitater nedan är från Svenska Folkbibeln (2015) om inget annat anges. Eventuella hänvisningar till Bibelns grundtexter hämtas från bibelstudieprogrammen e-Sword X och Blue Letter Bible.

Alla hebreiska och grekiska ord i texten eller i någon fotnot anges i princip med den translitteration som finns i ovan nämnda program, likaså eventuella hänvisningar till verbformer och annat dylikt.

Alla eventuella stavfel och sakliga fel är helt och hållet mina egna, och jag tar fullt ansvar för dem. Du som läser behöver därför komma ihåg att pröva allt och endast behålla det som är gott⁴.

Nyköping, i augusti 2023

Författaren

⁴ 1 Tess 5:21

Kapitel 1. DE TIO ORDEN

Och Gud talade alla dessa ord (2 Mos 20:1).

I det här kapitlet ska vi se kortfattat på historien bakom de tio orden och ge en översikt över hur vi kan betrakta dem som helhet, för att i senare kapitel gå in på de tio ordens betydelse mer i detalj.

Från fångenskapen till berget Horeb

Enligt 2 Mosebok kapitel 2-19 i Gamla Testamentet förde HERREN Gud patriarken Abrahams avkomlingar, Israels barn, ut från ett 400-årigt slaveri i Egyptens land genom profeten Mose, som tidigare flytt från Egypten då han försvarat en israelit och därvid dödat en egyptier. Egypten och dess folk hade drabbats av tio stora plågor för att de inte på Guds befallning befriade Israel från deras bojor, och slutligen hade Faraos kungen i Egypten, motvilligt släppt folket i samband med att alla förstfödda i Egypten dog. När Israels barn drog iväg gick de för att ta sig till det land som Gud hade lovat deras fäder att ge åt dem, men Gud förde dem inte den närmaste vägen till landet utan de fick ta en omväg genom öknen åt Röda havet⁵ till. Faraos arméer förföljde dem, men Gud delade Röda havet och lät Israels barn gå igenom havet som på torr mark, och lät sedan vattenmassorna vända tillbaka över den egyptiska armén när de försökte gå igenom havet. Väl på andra sidan Röda havet förde Gud dem vidare till berget Horeb⁶, där Mose först fått kallelsen att gå till Egypten och befria Israel, för att de vid det berget skulle tillbe Gud och offra åt Honom. Gud lovade där vid berget att ingå ett förbund med folket där de ska få bli Hans särskilda folk, utvalda framför alla andra folk på hela jorden, och Han skulle vara deras Gud.

⁵ Röda havet har två havsvikar, en på vardera sidan om Sinai-halvön. Beroende på vilken havsvik israeliterna korsade när havet delades så låg berget Horeb antingen på Sinai-halvön eller i Midjans land i nuvarande Saudiarabien. Den bibliska berättelsen och arkeologiska fynd talar enligt min mening mer för det senare alternativet.

⁶ Även kallat Sinai. Sinai-halvön har fått sitt namn av att den traditionella placeringen av berget Sinai varit just på halvön.

Tabell A: De tio orden

Nº	2 Mos 20:2-17	5 Mos 5:6-21
1	<p>Jag är HERREN din Gud som har fört dig ut ur Egyptens land, ur träldomshuset (20:2). Du ska inte ha andra gudar vid sidan av mig (20:3).</p>	<p>Jag är HERREN din Gud som har fört dig ut ur Egyptens land, ur träldomshuset (5:6). Du ska inte ha andra gudar vid sidan av mig. (5:7).</p>
2	<p>Du ska inte göra dig någon bildstod eller avbild av det som är uppe i himlen eller nere på jorden eller i vattnet under jorden (20:4). Du ska inte tillbe dem eller tjäna dem, för jag, HERREN din Gud, är en nitisk Gud. Jag låter straffet för fädernas missgärning drabba barnen till tredje och fjärde led när man hatar mig (20:5), men visar nåd mot tusentals när man älskar mig och håller mina bud (20:6).</p>	<p>Du ska inte göra dig någon bildstod eller avbild av det som är uppe i himlen eller nere på jorden eller i vattnet under jorden (5:8). Du ska inte tillbe dem eller tjäna dem, för jag, HERREN din Gud, är en nitisk Gud. Jag låter straffet för fädernas missgärning drabba barnen till tredje och fjärde led när man hatar mig (5:9), men visar nåd mot tusentals när man älskar mig och håller mina bud (5:10).</p>
3	<p>Du ska inte missbruka HERREN din Guds namn, för HERREN ska inte låta den bli ostraffad som missbrukar hans namn (20:7).</p>	<p>Du ska inte missbruka HERREN din Guds namn, för HERREN ska inte låta den bli ostraffad som missbrukar hans namn (5:11).</p>
4	<p>Tänk på sabbatsdagen så att du helgar den (20:8). Sex dagar ska du arbeta och uträtta alla dina sysslor (20:9). Men den sjunde dagen är HERREN din Guds sabbat. Då ska du inte utföra något arbete, inte heller din son eller dotter, din tjänare eller tjänarinna eller din boskap, eller främlingen som bor hos dig inom dina portar (20:10). För på sex dagar gjorde HERREN himlen och jorden och havet och allt som är i dem, men på sjunde dagen vilade han. Därför har HERREN välsignat sabbatsdagen och helgat den (20:11).</p>	<p>Håll sabbatsdagen så att du helgar den, så som HERREN din Gud har befallt dig (5:12). Sex dagar ska du arbeta och uträtta alla dina sysslor (5:13). Men den sjunde dagen är HERREN din Guds sabbat. Då ska du inte utföra något arbete, inte heller din son eller dotter, din tjänare eller tjänarinna, din ox eller åsna eller något av dina dragdjur, eller främlingen som bor hos dig inom dina portar. Din tjänare och din tjänarinna ska få vila liksom du (5:14). Kom ihåg att du var slav i Egyptens land, och att HERREN din Gud har fört dig ut därifrån med stark hand och uträckt arm. Därför har HERREN din Gud befallt dig att hålla sabbatsdagen (5:15).</p>
5	<p>Hedra din far och din mor, så att du får leva länge i det land som HERREN din Gud ger dig (20:12).</p>	<p>Hedra din far och din mor, så som HERREN din Gud har befallt dig, så att du får leva länge och det går dig väl i det land som HERREN din Gud ger dig (5:16).</p>

Nº	2 Mos 20:2-17	5 Mos 5:6-21
6	<i>Du ska inte mörda (20:13).</i>	Du ska inte mörda (5:17).
7	<i>Du ska inte begå äktenskapsbrott (20:14).</i>	Du ska inte begå äktenskapsbrott (5:18).
8	<i>Du ska inte stjäla (20:15).</i>	Du ska inte stjäla (5:19).
9	<i>Du ska inte bära falskt vittnesbörd mot din nästa (20:16).</i>	Du ska inte bära falskt vittnesbörd mot din nästa (5:20).
10	<i>Du ska inte ha begär till din nästas hus. Du ska inte ha begär till din nästas hustru, inte heller till hans tjänare eller tjänarinna, hans oxe eller hans åsna eller något annat som tillhör din nästa (20:17).</i>	Du ska inte ha begär till din nästas hustru. Du ska inte ha begär till din nästas hus eller åker, hans tjänare eller tjänarinna, hans oxe eller åsna eller något annat som tillhör din nästa (5:21).

När folket samtyckte till förbundet säger Bibeln att HERREN själv steg ner på berget, och Mose gick upp på berget för att möta Gud, stå mellan HERREN och folket⁷, och ta emot *de tio orden*, som Gud skrivit med sitt eget finger på två stentavlor⁸. Dessa tio ord var det som konstituerade förbundet mellan Gud och folket, och utgjorde grunden för hela den israelitiska lagstiftningen där livet reglerades på alla tänkbara områden: tillbedjan, äktenskap, äganderätt, straffrätt, smittspridning, livsmedel, etc. När lagen ges är vi framme vid 2 Mosebok kapitel 20, och där återfinns den första uppräknningen av de tio orden i vers 2-17. Drygt 40 år senare, strax innan Mose ska dö och folket ska gå in i det land som Gud har lovat Abraham att ge åt hans ättlingar, upprepar Mose de tio orden i 5 Mos 5:6-21 när han undervisar folket inför intåget.

I tabell A har vi återgett båda de bibeltexter där de tio orden återfinns i sin helhet⁹. Kolumnen längst till vänster i tabell A är den numrering av orden som vi förordar i den här skriften, och som vi ska återkomma till. De två följande kolumnerna utgör hela de bibelsammanhang som angetts ovan där orden presenteras, uppdelade enligt den nämnda numreringen, och med inskjutna vershänvisningar i slutet av varje vers.

⁷ 5 Mos 5:5

⁸ 2 Mos 31:18

⁹ Kursiveringarna i mittersta kolumnen och förklaras nedan.

Vad resten av denna skrift handlar om är just dessa tio ord. Hur ska man se på dem? Vad betydde de för Israels barn när de fick dem? Och om och hur ska de förstås och tillämpas idag i den kristna församlingen?

Det är viktigt att redan nu slå fast en sak som förhoppningsvis ska framgå tydligt senare: de tio orden är ur Nya testamentets och kristendomens synvinkel inte ett medel till frälsning genom laggärningar. Det kan se ut som att de tio orden hade en frälsande funktion under det gamla förbundets tid i Israel, då det till exempel sägs att den människa som håller orden också *ska leva genom dem*¹⁰. Men syftet med att lära sig dem idag är inte att hitta en väg till frälsning och evigt liv som är oberoende av Guds förlåtande nåd i Jesus Kristus, utan anledningen till att de fortfarande är väsentliga är en helt annan. Mer om det längre fram.

Först ska vi se på varför vi valt att kalla orden för just *ord* och inte budord.

Varför de tio "orden" och inte de tio "budorden"?

Vanligtvis har de bibelsammanhang där Mose gav Guds lag till Israels folk kallats för *de tio budorden*, på engelska *The Ten Commandments*, osv. I den här skriften kallas de nästan överallt för "de tio orden", helt enkelt därför att ordet "budord" inte finns ordagrant i de bibeltexter där orden presenteras, även om det i vissa översättningar dyker upp på andra ställen. Mestadels används istället just uttrycken "ord" eller "HERRENS ord" i det sammanhanget av det som Mose fick förmedla till folket¹¹.

Med detta sagt så framgår dock att de tio orden till sin karaktär utgör ett antal påbud och förbud, vilket uttrycks på flera ställen i samband med att de tio orden ges till folket genom användandet av orden "stadgar", "lagar" och "förordningar"¹², ja även "bud"¹³ och "budord"¹⁴. Men just *de tio orden* presenteras som *ord* när Gud uttalar

¹⁰ Se, till exempel, 3 Mos 18:5, Neh 9:29, Hes 20:13, 20:21, Rom 10:5, Gal 3:12.

¹¹ 2 Mos 20:1, 5 Mos 5:5, 5:22. Jfr 5 Mos 4:13, 10:4.

¹² Se, till exempel, 2 Mos 21:1, 5 Mos 5:1.

¹³ 2 Mos 18:20, 20:6, 34:32, 5 Mos 4:2, 4:40, 5:10, 5:29-31, 6:1.

¹⁴ 2 Mos 24:12. Här förekommer orden "torah", översatt med "lag", och "mitsvah", översatt med "budord". Det senare betyder ordagrant befallning(ar).

dem och Mose skriver ner dem och inte som budord. Även om orden *bud* eller *budord* traditionellt har använts och kanske på ett övergripande plan fångar vad orden handlar om, så skulle man kunna säga att betoningen snarare ligger på att Gud har talat än på det förbud eller påbud som ordet förmedlar. Vem avsändaren är som talar är viktigast, även om också budskapet är av yttersta vikt. Därav namnet *de tio orden*. Detta kan dock anses vara hårklyverier och ganska oväsentligt.

De tio ordens numrering och det "försvunna" bildförbudet

Något som dock inte är varken hårklyverier eller oväsentligt är felaktigheterna i den traditionella numreringen av de tio orden i den katolska och den protestantiska traditionen, som varit mer regel än undantag även i frikyrkan i Sverige. I denna numrering har man nämligen tagit bort(!) det som populärt brukar kallas "bildförbudet" (2 Mos 20:4-6, 5 Mos 5:8-10) men ändå framställt det som tio ord genom att slå isär "begärsförbudet" (2 Mos 20:17, 5 Mos 5:21) i två olika "begärsförbud": ett gällande nästans hus (och andra ägodelar) och ett annat gällande nästans hustru. Det finns mycket goda argument för att något sådant innebär ett direkt övergrepp på bibeltexterna.

För det första är förbudet mot att avbilda Gud är något som genomsyrar hela Gamla och Nya testamentet. Man kan inte argumentera som vissa gör när de hävdar att bildförbudet upphävts i och med Nya förbundet, eftersom Jesus är Guds avbild. Det enda man då har bevisat är att Gud själv har rätt att avbilda sig själv, vilket han också har gjort i och med Jesus (och även i viss mån när Han skapade människorna¹⁵), men det innebär ändå inte automatiskt att människorna har rätt att avbilda Gud för att tillbe Honom, eller någon annan gudom heller för att tillbe denne. Alla avbildningar av Gud eller människor eller djur, allt från ikoner till religiösa statyer, som används för tillbedjan är fortfarande ett brott mot Guds uttryckliga ord.

¹⁵ 1 Mos 1:27. Notera dock att när Gud skapade människan "till sin avbild", kan det också översättas som "i sin avbild". I ljuset av Kol 1:15-16 kan det tolkas som att människan skapades genom Sonen i hans preexistens, och inte i första hand som en avbild av Gud. Förmodligen ligger det en viss sanning i båda översättningarna. Sonens människoblivande beskrivs inte heller som att Han skapas till Gud avbild utan att Han är Guds avbild.

För det andra faller möjligheten att slå isär begärsförbudet i två olika ord på sin egen orimlighet när man läser bibeltexterna rakt av, eftersom Gud då inte skulle ha kommit ihåg i vilken ordning Han gett orden på Horeb när Han senare lät Mose återupprepa dem inför intåget. Begäret till nästans hus och nästans hustru anges nämligen i olika ordning när man jämför 2 Mos 20:17 med 5 Mos 5:21¹⁶. Det skulle innebära att nionde ordet i 2 Mos 20 blev tionde i 5 Mos 5 och tvärtom, vilket är orimligt och helt saknar förklaring.

För det tredje går det att förklara variationen mellan 2 Mos 20:17 och 5 Mos 5:21 genom att hålla ihop begärsförbudet i ett enda ord, det tionde i ordningen, med att Mose tillämpar ordet med olika betoning i dessa båda ställen: fokus ligger på att *inte ha begär*, inte i första hand på vad som är objektet för begäret. Det som talar för det detta är också att det är rimligt att inte hela bibeltexten i 2 Mos 20:2-17 skrevs ner på stentavlorna, utan endast den inledande frasen i varje ord¹⁷, och att det som parallellt skrevs ner i Moseböckerna under Andens ledning utgjorde samma ord *samt* deras förklaring och omedelbara tillämpning. Detta bör vara särskilt tillämpligt när det gäller de lite längre orden, till exempel ordet om att helga sabbaten¹⁸, men även då det gäller begärsförbudet – det spelar ju mindre roll om tillämpningen kommer i annan ordning i 5 Mos 5 i jämförelse med originalet i 2 Mos 20 så länge den inledande frasen är densamma!

Bildförbudet, som vi ska återkomma till när vi går igenom alla de tio orden nedan, skall alltså vara kvar som det andra av de tio orden. Allvaret i det ordet framgår nämligen av att det var det allra första ord som Israels barn bröt mot när de tillverkade

¹⁶ För denna observation är står jag i tacksamhetsskuld till Bo Hagstedt.

¹⁷ Ett förslag till vilka dessa inledande fraserna skulle kunna vara anges i Tabell A med kursiv stil. Detta förslag är helt spekulativt och saknar delvis stöd i bibeltexterna, men återger i någon mån hur en förkortad version av orden traditionellt brukar framställas. Notera dock att Paulus förkortning av tionde ordet i Rom 7:7, 13:9 ger ett visst stöd.

¹⁸ Notera att 2 Mos 20:8 och 5 Mos 5:12 inleds lite olika: "*Tänk på*" och "*Håll*". Skillnaden är dock inte större än att andemeningen är densamma: Israels folk skulle fira sabbat var sjunde dag därför att HERREN hade befallt det. Se också nedan.

guldkalven och tillbad den strax innan Mose kom ner från Horeb med lagens tavlor¹⁹, vilket ledde till att omkring tretusen personer²⁰ miste livet.

Varför de "tio" orden?

I direkt samband med att orden ges på Horeb så sägs inte att det är just tio ord som Mose får ta emot från HERREN. Det framkommer först senare när Mose får gå upp på berget igen med två nya stentavlor som skall ersätta dem han slagit sönder i samband med att folket tillbad guldkalven²¹. Vid en direkt genomläsning av de aktuella texterna är det heller inte svårt att se att det handlar om just tio ord, och inget annat.

Att det är just tio ord har många, inklusive undertecknad, säkert funderat mycket på. Mitt förslag, som förmodligen inte är nytt, är att det finns det en gudomligt uttänkt koppling till människans biologiska design: de tio fingrar som Skaparen gett oss. Som pedagogiskt grepp är det naturligtvis en mycket god idé, eftersom det förenklar både undervisning och inläring då man kan hänga upp ordens antal och deras inbördes ordning på sina tio fingrar.

Nästa fråga som omedelbart anmäler sig är om orden går att dela upp på något sätt som också motsvarar våra två händer, fem ord på varje hand, och totalt tio ord på tio fingrar. Att orden kan och bör delas upp på två grupper är uppenbart från det att de skrevs ner på två stentavlor²². Vi har till exempel ingen anledning att tro att samma ord skrevs ner två gånger på båda tavlorna. Men går buden att dela på hälften efter de två händernas fingrar? Om så vore fallet skulle den gudomliga pedagogiken vara så fulländad som den överhuvudtaget kan bli, och vi ska argumentera för att så är fallet nedan.

¹⁹ 2 Mos 32.

²⁰ Enligt den numera avlidne baptistpredikanten David Pawson finns det kanske en omvänd parallell i till denna händelse i Apg 2:41 där 3000 människor istället får nytt liv på den första pingstdagen.

²¹ 2 Mos 34:28. Notera att SFB15 översatt det hebreiska ordet "dabar" med budord i denna vers. En mer korrekt översättning är "ord".

²² Se, till exempel, 2 Mos 34:1, 34:4, 5 Mos 4:13, 5:22, 9:10, 10:1-3, 1 Kung 8:9.

De tio orden på två stentavlor

Vanligtvis har den katolska och protestantiska kyrkan också delat upp orden i två grupper som motsvarar de två stentavlorna, men första tavlan omfattar då endast de tre första orden, medan den andra tavlan omfattar de återstående sju orden. Att det blir tre + sju ord på de två tavlorna beror dels på att man tagit bort "bildförbudet", se ovan, men också att man haft kriteriet att dela upp orden i två grupper i enlighet med att man anser att de uteslutande berör endast den vertikala relationen – till Gud – eller de horisontella relationerna – till medmänniskorna.

Om man istället behåller bildförbudet och inte heller slår isär begärsförbudet, som vi argumenterat för ovan, och delar upp orden i två grupper utifrån samma kriterier som ovan, dvs i en vertikal och en horisontell del, så blir uppdelningen istället fyra ord på första stentavlan och de återstående sex på den andra. Detta är en uppdelning som är vanlig. Men utifrån tanken ovan om våra två händer, fem ord på varje hand och totalt tio ord på tio fingrar, så blir det inte fullt tillfredställande. I många sammanhang väljer man dock inte att gå längre i resonemanget än så.

Fem ord på varje tavla

I den här skriften föreslår vi istället följande uppdelning: det första till det femte ordet tillhör den första gruppen, den första stentavlan, och gäller främst den vertikala relationen till Gud, och sjätte till tionde ordet gäller främst de horisontella relationerna till medmänniskorna, den andra stentavlan. Det första till fjärde ordet och det sjätte till tionde ordet har vi redan placerat på var sin tavla, så denna uppdelning beror då främst på hur vi anser att femte ordet – *hedra din far och din mor* – kan placeras på den första stentavlan istället för på den andra, dvs främst gälla den vertikala relationen och inte de horisontella. Vi ska argumentera utförligt för denna syn på femte ordet i de kommande kapitlen, men tills vidare nöjer vi oss med att lägga fram ett annat mer allmänt argument för denna uppdelning av buden i fem +

fem bud på de två stentavlorna, där första tavlan handlar mer om Gud än om människor, och där andra tavlan handlar mer om människor än om Gud²³, som följer.

När Gud kallar Mose till att gå till Egypten och befria Israels folk och föra dem till löfteslandet, uppenbarar sig Gud för honom i en brinnande buske som inte förtärs av elden. När Mose går närmare för att se på busken talar Gud till honom, och under det samtal som tar vid frågar Mose efter Guds namn för att kunna berätta för Israels folk om Namnet på Den som kallat och sänt honom. Då svarar Gud:

Gud sade till Mose: "Jag är den Jag Är." Och han fortsatte: "Så ska du säga till Israels barn: Jag Är har sänt mig till er." Och Gud sade sedan till Mose: "Så ska du säga till Israels barn: HERREN, era fäders Gud, Abrahams Gud, Isaks Gud och Jakobs Gud, har sänt mig till er. Det ska vara mitt namn för evigt och så ska man kalla mig från släkte till släkte. Gå nu och samla de äldste i Israel och säg till dem: HERREN, era fäders Gud, Abrahams Gud, Isaks Gud och Jakobs Gud, har uppenbarat sig för mig och sagt: Jag har sett till er och vet vad de har gjort mot er i Egypten. Därför säger jag: Jag ska föra er ut ur lidandet i Egypten och upp till kananeernas, hetiternas, amoreernas, perisseernas, hiveernas och jebusiternas land, ett land som flödar av mjölk och honung.²⁴

Här presenterar sig Gud under namnet *Jag Är*, på hebreiska "JHVH"²⁵, vilket bör ha betydelsen "Han som Är". I våra biblar brukar "JHVH" översättas med "HERREN"²⁶.

²³ En liknande uppdelning kan göras av Fader Vår där de olika delarna av bönen, efter det inledande tilltalet kan delas upp i 3 + 3 = 6 delar, där de tre första är sådant som främst gäller Guds hjärtefrågor – 1. *låt ditt namn bli helgat*, 2. *låt ditt rike komma*, 3. *låt din vilja ske, såsom i himmelen så ock på jorden* – och de tre senaste främst gäller människans behov – 4. *vårt dagliga bröd giv oss idag*, och 5. *förlåt oss våra skulder, såsom ock vi förlåta dem oss skyldiga äro*, och 6. *inled oss icke i frestelse, utan fräls oss ifrån ondo*.

²⁴ 2 Mos 3:14-17

²⁵ "JHVH" uttalades förmodligen "Jahvé"

²⁶ När det istället står "Herren" i bibeltexterna brukar det motsvara det hebreiska ordet "adonai", vilket har betydelsen "herre". Att "JHVH" traditionellt översatts med samma betydelse som "adonai" (fast med stora bokstäver) beror dels på att judarna av hänsyn till Namnets helighet inte ville uttala det och ta risken att missbruka HERRENS namn och istället sade "Adonai", varav det ursprungliga uttalet delvis föll i glömska, och dels för att "JHVH" och "adonai" ofta förekommer i följd i de hebreiska bibeltexterna, se till exempel Ps 68:21, Jes 7:7, Amos 7:6.

Detta Namn betraktades av Israels som Guds tilltalsnamn, och det var Guden som bar det Namnet som slöt förbundet med folket vid berget Horeb:

Jag är HERREN din Gud som har fört dig ut ur Egyptens land...²⁷

HERREN, "JHVH", blev det förbundsnamn genom vilket folket lärde känna fädernas Gud, Abrahams, Isaks och Jakobs Gud. Det var HERREN som gjorde stora tecken och under i Egyptens land och som befriade folket ur deras fångenskap, och det var HERREN som gav dem de tio orden, och det var HERREN som ledde dem på vandringen mot det land som han hade lovat deras fäder att ge till dem. Förbundsnamnet HERREN är som ett banér som vajar över hela den gammaltestamentliga historieskrivningen, från Mose och framåt, och ända in i det Nya förbundet där Jesus Kristus blir bärare av Namnet²⁸.

En avgörande faktor för den uppdelning av de tio orden på de två stentavlorna som vi föreslår är hur förbundsnamnet, HERREN, förekommer i bibeltexterna där orden ges till folket. För även om vi inte vet exakt hur stor del av orden som stod nedskrivna på tavlorna (se våra spekulationer ovan) så vet vi att när Mose skrev ner orden så upprepas Guds förbundsnamn HERREN, "JHVH", minst en gång i vart och ett av orden från första till femte ordet, men inte alls i sjätte till tionde ordet. Detta gäller både den första text Mose skrev ner i 2 Mos 20 samt det han nedtecknade ungefär 40 år senare i 5 Mos 5, se tabell B.

Tabell B: Antal förekomster av Guds förbundsnamn JHVH i de tio orden

Nº	2 Mos 20:2-17	5 Mos 5:6-21
1	1	1
2	1	1
3	2	2
4	3	4
5	1	2
6-10	0	0

²⁷ 2 Mos 20:2a

²⁸ Se, till exempel, Fil 2:11, Rom 10:9, 1 Kor 12:3

De första fem orden uppvisar alltså en tydlig skillnad mot de resterande i det att de har en alldeles särskild koppling till Guds förbundsnamn, och bara det räcker som underlag för den uppdelning vi föreslår. Men det finns mer.

Något som också ger stöd åt tanken på att de första fem orden primärt handlar om Israels relation till Gud är inte bara det att Guds förbundsnamn nämns, utan också att förbundsnamnet nästan överallt i dessa fem ord kopplas till uttrycket "din Gud", vilket påminner om att HERREN är varje israelits personliga Gud och hela Israels folks gemensamma Gud. Vidare kan man också se att vart och ett av de fem första orden säger något specifikt om Israels relation till HERREN:

- Första ordet påminner folket om att HERREN frälst dem från fångenskapen.
- Andra ordet undervisar folket om att HERREN är en nitisk Gud som straffar människors missgärningar.
- Tredje budet säger att HERREN straffar överträdelser.
- Fjärde budet kopplar Israels sabbatsvila till den förebild där HERREN vilade efter att Han skapat världen, eller till befrielsen från tvångsarbetet i Egypten.
- Femte budet kompletterar första budets påminnelse om frälsningen ur Egypten med påminnelsen om löftet om landet som HERREN skall ge folket.

Några sådana hänvisningar till HERRENS relation till Israel (eller människor i allmänhet) görs inte i de övriga orden utan enbart i de fem första.

Slutsatsen så här långt är att det finns goda skäl att betrakta de fem första orden som en grupp på den första stentavlan, som primärt gäller den vertikala relationen med HERREN Gud, och de resterade fem orden på den andra stentavlan, som primärt gällande de horisontella relationerna till medmänniskorna – precis som människan har två händer med fem fingrar vardera!

För att undvika missförstånd så ska det påpekas att alla de tio orden har uttalats av HERREN, och att det inte är så att de fem senare orden inte skulle ha med relationen

till Gud att göra. Vad vi säger är inte det, utan snarare har vi påpekat rimligheten i att buden kan delas upp i två grupper om fem vardera, vars primära fokus skiljer sig åt, inget annat. Mose påpekade ju i 2 Mos 20 och 5 Mos 5 att Gud verkligen talade *alla dessa ord* och sedan *inte tillade något mera*²⁹, och där ingår verkligen *alla* de tio orden.

De tio orden och de största buden

De tio orden var inte de enda "bud" som HERREN lät Mose förmedla till Israels barn. Förutom de tio orden spelar också de "två största buden"³⁰ stor roll:

*Hör, Israel! **HERREN** vår Gud, **HERREN** är en. Och du ska älska **HERREN** din Gud av hela ditt hjärta och av hela din själ och av hela din kraft.*³¹

*...du ska älska din nästa som dig själv. Jag är **HERREN**.*³²

I ljuset av vad som sagts ovan är koppling till de tio orden uppenbar. De utgör helt enkelt *sammanfattningarna* av den första och andra stentavlan, de fem första för sig, och det sjätte till tionde ordet för sig. De fem första orden handlar om hur vi ska älska HERREN vår Gud, de fem sista handlar om hur vi ska älska vår nästa. Notera också att i dessa sammanfattningar nämns förbundsnamnet (i fet stil ovan) 3 ggr i det största budet och endast 1 gång i det näst största (eller inte alls i själva budet utan endast i samband med det).

Vilket är viktigast bland de tio orden?

En besläktad fråga är huruvida det finns någon gradering av de tio orden, dvs om något ord står över ett annat ifall de skulle komma i konflikt med varandra. Risken med en sådan fråga är att man börjar ställa orden mot varandra, och försumma något

²⁹ 2 Mos 20:1, 5 Mos 5:22

³⁰ Mose säger inte att dessa bud utgjorde de största, men det gjorde Jesus, se Matt 22:37-40, Mark 12:29-34.

³¹ 5 Mos 6:4-5

³² 3 Mos 19:18b

för att göra något annat istället för att hålla alltihop³³. Nya testamentets författare menar också att eftersom Gud har sagt alla orden, så räcker det med att bryta mot ett för att vara skyldig till allt³⁴. I den meningen är frågan om graderingen av de tio orden överflödig. Ändå måste frågan ställas, eftersom Jesus själv menade att vissa saker går före andra, till exempel att liv och hälsa går före prästtjänsten, och prästernas tjänst i templet går före uppfyllandet av sabbatsordet³⁵, och att gåvor till templet inte går före omsorgen om föräldrarna, dvs femte ordet³⁶.

När det gäller den andra stentavlan, sjätte till tionde ordet, som enbart består av "negativa" ord³⁷, så är det ganska naturligt att den börjar med det värsta man kan göra mot en annan människa: mord. Sedan följer äktenskapsbrott, vilket också är mycket allvarligt men inte riktigt lika allvarligt som mord. Därefter följer stöld, lögn³⁸, och begär. Det är naturligt att tänka sig att det här finns en tydlig ordning från det allvarligaste till det mindre allvarliga, från det som orsakar något irreparabelt i riktning mot det som går att ångra och är möjligt att gottgöra och reparera, åtminstone i någon mån. För en stulen hundralapp kan återlämnas, och en lögn kan bekännas och klaras upp. Men hur reparerar man det svikna förtroendet som ett äktenskapsbrott innebär, och ingen mördare kan väl göra något av sina offer levande igen?

Det är också rimligt att tänka sig att den andra stentavlans ord i omvänd ordning beskriver hur synden verkar i en människa: först på insidan, i det begär efter något som uppstår i människans hjärta³⁹, för att sedan blomma ut i fullbordad handling: när *begäret blivit havande föder det synd, som föder död*⁴⁰. Det finns väl knappast någon lögn, någon stöld, något äktenskapsbrott eller något mord som inte på något sätt

³³ Matt 23:23

³⁴ Jak 2:10

³⁵ Matt 12:4-5

³⁶ Matt 15:4-6

³⁷ De inleds alla med en negation: *Du ska inte...*

³⁸ För enkelhetens skull kallas vi "falskt vittnesbörd" för lögn här, och tar upp frågan om vad tionde ordet egentligen handlar om i senare kapitel.

³⁹ Mark 7:21-23

⁴⁰ Jak 1:14-15

började med ett begär efter något: hämnd, pengar, makt, någon annans make/maka, etc? Detta ska vi ta upp mer utförligt längre fram, när vi tittar på den andra stentavlans ord.

Den första stentavlans ord är svårare att gradera i prioritetsordning, och det är kanske inte meningen heller. Lätt att se är att den består av tre "negativa" ord, och två "positiva"⁴¹, men som vi sett ovan så har de fem första orden en särskild koppling till Guds förbundsnamn HERREN och Hans uttryckliga relation till sitt folk, och därför är det mycket vanskeligare att ge sig på att försöka rangordna dem. Därför går vi inte längre än att vi föreslår att *om* det går att göra en sådan ordning, så bör de tre första orden, tillsammans eller var för sig, stå över de två senare därför att de uttryckliga förbudena trumfar påbud. Rent praktiskt så är ett förbud lätt att bryta mot med en enda handling, medan ett påbud kan uppfyllas mer eller mindre noggrant och i någon mening alltid göras bättre nästa gång.

Avslutningsvis behöver vi också konstatera att stentavlorna inte heller bör ställas mot varandra. Även om de kan tänkas beröra olika riktningar för våra relationer, vertikalt eller horisontellt, så hänger alltsammans ihop. Och med det i ryggen att kärleken till Gud och kärleken till nästan är hela lagens sammanfattning, så får vi konstatera med aposteln Johannes att *den som inte älskar sin broder, som han har sett, kan inte älska Gud som han inte har sett*⁴². De tio orden, oavsett hur vi delar upp dem och ser på dem, utgör en helhet. Tror vi att det är viktigt att följa den första stentavlans ord och älska HERREN, vår Gud, tror vi att det är lika viktigt att älska vår broder och ta den andra stentavlans ord lika allvarligt. Och om vi menar att vi älskar vår nästa, kommer vi också älska hans Skapare, HERREN.

⁴¹ De börjar med en uppmaning.

⁴² 1 Joh 4:20

Kapitel 2. DEN FÖRSTA STENTAVLAN

Du ska älska HERREN din Gud (5 Mos 6:5).

I det här kapitlet går vi igenom de fem första orden, de som enligt vår mening stod på den första stentavlan. Målet är att försöka förstå vad de fem första orden betydde för dem som först tog emot dem⁴³.

Den första ordet – inga andra gudar

Den första ordet lyder enligt bibeltexterna så här:

Nº	2 Mos 20:2-17	5 Mos 5:6-21
1	Jag är HERREN din Gud som har fört dig ut ur Egyptens land, ur träldomshuset (20:2). Du ska inte ha andra gudar vid sidan av mig (20:3).	Jag är HERREN din Gud som har fört dig ut ur Egyptens land, ur träldomshuset (5:6). Du ska inte ha andra gudar vid sidan av mig. (5:7).

Först och främst finns inga skillnader mellan texterna i 2 Mos och 5 Mos, utan de är identiska⁴⁴. Vidare består de av ett motiverande påstående:

Jag är HERREN din Gud som har fört dig ut ur Egyptens land, ur träldomshuset,

och en negativ befallning:

Du ska inte ha andra gudar vid sidan av mig.

⁴³ Ett sådant sätt att närma sig bibeltexterna är mycket viktigt. Inget i Bibeln är skrivet i ett vakuum, och därför ska texternas grundbetydelse alltid vaskas fram utifrån hur man tror att de ursprungliga mottagarna uppfattade dem.

⁴⁴ Naturligtvis under förutsättning att översättningarna är korrekta, men det utgår vi ifrån om inget annat sägs uttryckligen.

En vanlig uppfattning är att det motiverande påståendet inte tillhör själva ordet utan står som en slags överskrift till alla orden. Det går att se det så, och det är naturligtvis så att inledningen till de tio orden har med alla tio orden att göra, men det är mer troligt att det motiverande påstående utgör grunden för den negativa befallningen: just för att *HERREN är Israels Gud*, så ska de inte ha några andra gudar.

Motiveringen består också av två delar: *HERREN är Israels Gud, din Gud*, och det är *HERREN som har fört dem ut ur Egyptens land, ur trädhuset*. Både Guds identitet, Hans förbundsnamn *HERREN*, och vad Han har gjort för Israel, utgör grunden för varför de inte skulle ha några andra gudar. *HERRENS* tecken och under i Egyptens land och den frälsning från fångenskapen som blev följden av *HERRENS* överhöghet över de egyptiska gudarna⁴⁵ är anledningen till att Israel fick de tio orden. Utan uttågets historiska verklighet och förankring i *HERRENS* makt skulle de tio orden vara meningslösa. Folkets förbund med *HERREN* Gud vilade ju ytterst på ett *HERRENS* ingripande i deras liv, då de blev befriade från fångenskapen och slaveriet. Därför var *HERREN* deras Gud. Och därför går det inte att argumentera för att människan ska följa de tio orden och ha dem som grund för sitt liv om man inte samtidigt erkänner uttågets och Moseböckernas historiska autenticitet.

Ett sätt att se på det är att de tio orden inte utgjorde ingången till förbundet – Gud befriade dem inte från Egypten för att de redan hade följt hans vilja i allt, utan på grund av sin stora kärlek till deras fäder och löftena han hade gett till Abraham – utan de tio orden utgjorde det som skulle *bevara* förbundet när det väl var inrättat. De tio orden utgjorde förbundets *konstitution*, för att använda ett mer modernt uttryck. De tio orden var som ett "staket" runt Israels relation till *HERREN* som visade dem hur de skulle stanna kvar "inne" i förbundet genom att dess gränser tydliggjordes.

Att endast *HERREN* var Israels Gud och att de inte skulle ha några andra gudar vid sidan av *HERREN* var i sanning en revolutionerande tanke. Den omvärld som Israel levde i under hundratals år var fullständigt nedlusad med olika gudar, gudinnor och gudomligheter på olika nivåer. Folk från olika kulturer och folk var mycket religiöst toleranta och "lånade" varandras gudar vid behov, ungefär som barnen i min barndom bytte hockeybilder med varandra, och så gjorde även Israels barn i Egypten. Den israeliska monoteismen, tron på endast en Gud, som här tar en fastare form i och

⁴⁵ 2 Mos 12:12

med förbundet på Horeb, fanns redan hos patriarkerna Abraham, Isak och Jakob, men var ändå ovanlig för sin tid, även om man fortfarande kunde se spåren av en äldre och ursprunglig monoteistisk världsbild även i andra äldre kulturer i tron på "den högste Guden", "Skaparen", etc.

Det största hotet mot Guds förbund med Israel var risken att de skulle återvända till polyteismen⁴⁶, och dyrka flera olika gudar *vid sidan om* HERREN, och därigenom börja betrakta HERREN som en av flera olika gudar man kunde vända sig till. Orden *vid sidan av* kan också översättas *inför* och motsvarande hebreisk rot betyder *ansikte*⁴⁷. Underförstått ligger här en varning att om Israel åter börjar tillbe andra gudar kommer HERREN att se det eftersom det sker inför Hans ansikte. I förbudet låg därför inte bara ett påpekande om att de bara skulle tillbe HERREN och inga andra gudar, utan det utgör även en deklARATION om att HERREN är den Högste Guden, den Ende Sanne Guden, eftersom allt som sker, sker *inför Hans ansikte*. Här skymtar både Guds allmakt och Hans allestädes närvaro fram, vilket också står i kontrast till dåtidens allmänna syn på det gudomliga, där många gudar ansågs lokala med begränsad makt och kunskap. Israels Gud är dock inte sådan. Han är hela världens domare, vilket redan Abraham insåg⁴⁸, och Dennes ögon överfar hela jorden⁴⁹.

Det första ordet kan nog anses var det som är viktigast i jämförelse med alla de andra, och det var för att de brutit mot just det budet som Israel till slut förlorade sitt land. De fick också en dålig start i och med att de tillbad guldkalven där vid Horeb när Mose dröjde uppe på berget⁵⁰, och oförmågan att hålla sig bort från avgudarna löper sedan som en röd tråd genom hela Israels historia.

Den andra ordet – inte göra några avbilder och tillbe dem

Vi tar oss nu an det s.k. "bildförbudet" som vi berörde i kapitel 1, då vi argumenterade för att det inte ska plockas bort från de tio orden, såsom ofta har gjorts i den katolska

⁴⁶ Polyteism är en gudsuppfattning som går ut på att det existerar många gudar.

⁴⁷ Hebr. "paniym"

⁴⁸ 1 Mos 18:25

⁴⁹ 2 Krön 16:9

⁵⁰ Apg 8:40

och (märkligt nog också i den) protestantiska traditionen. Liksom i fråga om det första ordet, så finns här inga skillnader mellan 2 Mos och 5 Mos:

Nº	2 Mos 20:2-17	5 Mos 5:6-21
2	Du ska inte göra dig någon bildstod eller avbild av det som är uppe i himlen eller nere på jorden eller i vattnet under jorden (20:4). Du ska inte tillbe dem eller tjäna dem, för jag, HERREN din Gud, är en nitisk Gud. Jag låter straffet för fädernas missgärning drabba barnen till tredje och fjärde led när man hatar mig (20:5), men visar nåd mot tusentals när man älskar mig och håller mina bud (20:6).	Du ska inte göra dig någon bildstod eller avbild av det som är uppe i himlen eller nere på jorden eller i vattnet under jorden (5:8). Du ska inte tillbe dem eller tjäna dem, för jag, HERREN din Gud, är en nitisk Gud. Jag låter straffet för fädernas missgärning drabba barnen till tredje och fjärde led när man hatar mig (5:9), men visar nåd mot tusentals när man älskar mig och håller mina bud (5:10).

Det andra ordet kan delas in i tre delar:

- Förbud: *Du ska inte göra dig någon bildstod eller avbild av det som är uppe i himlen eller nere på jorden eller i vattnet under jorden. Du ska inte tillbe dem eller tjäna dem,*
- Motivering: *för jag, HERREN din Gud, är en nitisk Gud. Jag låter straffet för fädernas missgärning drabba barnen till tredje och fjärde led när man hatar mig,*
- Löfte: *men visar nåd mot tusentals när man älskar mig och håller mina bud.*

Först till själva förbudet: Det är uppenbart från sammanhanget, då det kommer direkt efter det första budet, att förbudet handlar om att inte göra några avbildningar av något i syfte att tillbe dem *vid sidan av* HERREN, istället för HERREN, eller att försöka tillbe HERREN genom avbildningarna. Att både himlen, jorden, och havet⁵¹ nämns gör förbudet allomfattande – ingenstans i hela skapelsen fick Israels barn leta efter inspiration till att formge en bild av något som ska representera det gudomliga, och inte heller tillbe det.

⁵¹ Uttrycket *vattnet under jorden* bör syfta på haven inkl. de stora havsdjupen.

I detta ligger först och främst en varning för att återvända till den hedniska polyteismen där avgudabilder var mer regel än undantag, och som de var väl förtrogna med från åren i Egypten⁵². Att se det som ett generellt förbud mot avbildningar stämmer dock inte överens med resten av Gamla testamentet, då det till exempel fanns bilder av änglar i tabernaklet och bilder både från växt- och djurriket i Salomos tempel. Vid ett senare tillfälle befallde Gud också Israels barn att göra en avbild av en orm, dock ej i syfte att tillbe den. Ormen kallades senare för Nehustan, och när avgudadyrkan utbredde sig i Israel under kungarnas tid offrade man också åt den avbilden. Den förstördes därför av kung Hiskia under hans reformation⁵³. Berättelsen om Nehustan visar dock hur lätt människan kan avfalla när "avfallets infrastruktur" redan finns på plats⁵⁴. Man kan tycka att Gud tog en risk när Han befallde Israel att tillverka en orm och hänga upp den på en påle, eftersom de kunde frestats att tillbe den när de väl fick tillåtelse att se på ormen för att få liv igen:

Mose gjorde då en kopparorm och satte upp den på en påle. Om någon blev biten av en orm, fäste han blicken på kopparormen och fick leva.⁵⁵

I övrigt är det sparsamt med avbildningar i religiösa sammanhang i Gamla testamentet, och det är kanske inte så konstigt eftersom det som vi redan sett inte är lika långt till att börja tillbe en bild när den väl finns där, även om den inte ursprungligen formades för det syftet. Men ifråga om bildförbudet finns här också underförstått den linje som slår igenom mycket tydligare längre fram i den bibliska uppenbarelsen, nämligen att HERREN GUD Skaparens transcendens, hans upphöjdhet, gör att Han *inte kan* avbildas. En bild, tillverkad av människor, kan aldrig göra rättvisa åt Den som tillverkat människorna. Det är Gud som skapar människan till sin avbild⁵⁶, men människan får aldrig under några omständigheter "skapa" något till

⁵² 3 Mos 18:3

⁵³ 2 Kung 18:4

⁵⁴ Jfr bruket av offerhöjder och offerhöjdshus som med tiden blev platser för avgudadyrkan (2 Krön 33:17, 2 Kung 15:4, 35, 17:29-33) och därför förstördes samtidigt som Nehustan.

⁵⁵ 4 Mos 21:9. I ljuset av Nya testamentet får det hela dock sin förklaring, se Joh 3:14-15, då Nehustan tjänade som en symbol för den kommande lidande Messias, och att Ormen hängdes upp på en påle kan uppfattas som att den hamnade under förbannelse, liksom Kristus gjordes till synd för vår rättfärdiggörelses skull.

⁵⁶ För en annorlunda förståelse av uttrycket *till sin avbild*, se ovan.

avbild av sig själv, eller något annat i hela skapelsen, och kalla det Gud eller helt eller endast delvis gudomligt. Sådana avbilder ska inte *tillbes* eller *tjänas*. De hebreiska orden här kan översättas med *böja sig ner* inför och *arbeta*. Människan skapades till Guds avbild för att böja sig inför Honom och arbeta för Honom, och inte inför något som hon själv har formgett, för det strider mot hela det gudomliga syftet med att Gud skapade henne. Aposteln Paulus fångar det hela med uttrycket att *tillbe det skapade istället för Skaparen*⁵⁷.

Motiveringen till bildförbudet är att allt sådant väcker Guds svartsjuka, hans nitälskan: *för jag, HERREN din Gud, är en nitisk Gud*. Här använder Mose ett ord i hebreiskan som bara finns på fem ställen i hela Bibeln⁵⁸, och som bara används gällande Guds känslor inför sitt folk. Betydelsen är att Han inte står ut med några rivaler om sitt folks kärlek och tillbedjan, och om folket är otroget genom att till exempel tillverka och tillbe avgudabilder kommer det att få svåra konsekvenser för dem när HERREN straffar dem. Ordet fortsätter nämligen med: *Jag låter straffet för fädernas missgärning drabba barnen till tredje och fjärde led när man hatar mig*.

Vad detta sista kan betyda har många funderat över. Innan vi tar oss an betydelsen kan vi konstatera att liknande utsagor finns på flera ställen i Bibeln, där det alltså ser ut som om straffet för en generations missgärning – till exempel att de tillverkar avgudar och tillber dem – har generationsöverskridande konsekvenser, dvs att barnen och barnbarnen till tredje och fjärde led⁵⁹ drabbas⁶⁰. Här rör vi vid något för västerländska ögon obegripligt, eftersom det strider mot vår (förmodligen bristfälliga?) syn på rättvisa. Ändå finns det saker i det här som är fullt begripligt om vi utgår ifrån att den gudomliga rättvisan inte beter sig som en curling-förälder, som hela tiden städar

⁵⁷ Rom 1:25

⁵⁸ Hebr. "qanna' ". Förutom i 2 Mos 20:5 och 5 Mos 5:9 återfinns det endast i 2 Mos 34:14, 5 Mos 4:24, 6:15. Den besläktade roten "qana' " kan användas om både Gud och människor, se till exempel 1 Mos 30:1, Jes. 11:13, Hes 39:25, Joel 2:18, och antyder att någon blir överflödande röd i ansiktet.

⁵⁹ Ordet *led* finns inte i grundtexten men anses i lexikonen vara inbyggt i de hebreiska orden "shillesh" och "ribbea' " som översatts till *tredje* och *fjärde*, då de betecknar avkomlingar i tredje och fjärde generationen.

⁶⁰ 2 Mos 34:7, 4 Mos 14:18, Jer 32:18.

undan de obehagliga konsekvenserna av våra handlingar så att ingen annan ska drabbas än vi själva (och helst inte vi själva heller).

Ett gammalt talesätt är att *barn gör inte som föräldrarna säger, utan som föräldrarna gör*. Det mesta vi lär oss i livet lär vi oss genom att härma andra. Barn som till exempel har föräldrar som missbrukar kommer under sin uppväxt att få lida mycket för det, och risken är mycket stor att barnen själva blir missbrukare, och i sin tur för vidare sin destruktiva livsstil till sina barn, osv. Eftersom nästa generation för varje varv i ekorrhjulet får en sämre start än den föregående, så sker ofta också en eskalering av missbruket: kanske debuterar man tidigare, går snabbare på tyngre droger, och dör yngre än föräldrarna. Synden verkar inte adderas över generationsgränserna, utan multipliceras.

Det är nog på samma sätt med det som HERREN inte ville att Israel skulle göra – tillverka och tillbe avgudar – för om föräldrarna böjer knä för en avgudabild, och på olika sätt får ta konsekvenserna av det, bl a att HERREN straffar dem för deras otrohet, är chansen mycket stor att deras barn, barnbarn och barnbarnsbarn också drabbas men ändå lär sig att handla likadant. Och sannolikheten är stor att den avgudadyrkan föräldrarna införde växer för varje generation och ger upphov till än vidrigare saker, som tempelprostitution och människooffer. Bibeltexten säger dock att detta dåliga inflytande och de konsekvenser det medför inte har obegränsad räckvidd: till tredje och fjärde led, dvs intill barnbarnsbarn, ungefär så länge som en normal människa brukar leva, och åtminstone inte längre än så. Slutsatsen är att den första generationen enbart kan utöva sitt dåliga inflytande så länge den lever, vilket inte brukar vara längre än till barnbarnsbarn⁶¹ och det kan vara så att denna "generationsförbannelse" är begränsad till olika former av avgudadyrkan⁶². Eländet kommer dock att fortsätta från generation till generation om ingen brytning sker, eftersom karusellen börjar om med varje generation som fortsätter att tillverka och tillbe avgudar. Det är därför villkoret *när man hatar mig* är så viktigt, för genom att istället älska Gud kan en spiralen brytas, se nedan. Det är enligt min mening *hatet mot*

⁶¹ Patriarken Jakobs son Josef, levde så länge att han kunde adoptera sin son Efraims barnbarn, dvs barnen i fjärde led (1 Mos 50:23). Även i dessa dagar är det inte helt ovanligt med grupp-bilder föreställande fyra generationer.

⁶² Ordet missgärning (hebr. "āôn") står i singularis, vilket kan antyda att tillverkan av bilder för tillbedjan är just en sådan synd som för med sig konsekvenser över generationsgränserna.

HERREN som orsakar att straffet för fädernas missgärning drabbar barnen i tredje och fjärde led, inte att den Gudomliga rättvisan är orättvis.

Andra budet slutar därför med löftet om att HERREN ska visa *nåd åt tusentals*⁶³ när man älskar Honom och håller Hans bud. Det räcker med att Israel älskar HERREN för att fädernas missgärning inte längre ska drabba barnen och barnbarnen. Räckvidden är också så mycket större: istället för tre och fyra står här istället att tusentals (led) ska få del av HERRENS nåd.

Ordet *nåd* här kommer från hebreiskans "chesed", och har i vissa engelska biblar översatts med "lovingkindness", på svenska ungefär "kärleksfullhet". En utläggare skriver:

Kärnan i förhållandet mellan Gud och hans folk är det som kallas [chesed] ... det omfattar vänlighet och barmhärtighet, men innebär också lojalitet, skyldigheter och förpliktelser. I Gamla testamentet förekommer [chesed] huvudsakligen i samband med relationer, särskilt förbundsrelationer, och uttrycker 'trofasthet och lojalt uppförande ... det är ett invärtes åtagande och ett hjärtelag av välvilja i kombination med dess utvärtes uttryck i plikttrogen och medkännande handling'.⁶⁴

Vårt ord *nåd* kan alltså inte återge vad "chesed" innefattar fullt ut. Det innebär inte enbart att Gud inte dömer oss skyldiga, utan att Han står på vår sida och handlar kärleksfullt gentemot oss för vårt eget bästa, när vi älskar honom och håller hans bud. Ett mycket centralt sätt som Israel skulle visa Honom kärlek var just att de inte skulle göra sig några bildstoder eller någon bilder av något, vare sig i himlen, på jorden, eller i vattnet under jorden, i syfte att tillbe och tjäna dem. Då skulle HERREN deras Guds visa dem sin "chesed", sin nåd och kärleksfullhet, i tusen släktled.

⁶³ Här finns inte heller *led* inbyggt. Ordet betyder helt enkelt tusen, men vissa översättningar lägger till det eller liknande ord på grund av versens tidigare utseende, se ovan.

⁶⁴ Fritt översatt från engelskan: *At the heart of the relationship between God and his people is the term [chesed]...it includes kindness and mercy, but also involves loyalty, duty and obligation. In the Old Testament, [chesed] occurs predominantly in the context of relationships, especially covenant relationships, and expresses 'faithfulness and loyal conduct...it is an inward commitment and disposition of goodwill together with its outward expression in dutiful and compassionate action'.* Från Robin Routledge, *Old Testament Theology*, sid 108. Downers Grove: InterVarsity Press, 2008.

Den tredje ordet – inte missbruka HERRENS namn

Vi vänder nu uppmärksamheten till det tredje ordet. Liksom för de två föregående orden finns här ingen skillnad i ordalydelse mellan 2 Mos 20 och 5 Mos 5:

Nº	2 Mos 20:2-17	5 Mos 5:6-21
3	Du ska inte missbruka HERREN din Guds namn, för HERREN ska inte låta den bli ostraffad som missbrukar hans namn (20:7).	Du ska inte missbruka HERREN din Guds namn, för HERREN ska inte låta den bli ostraffad som missbrukar hans namn (5:11).

Den huvudsakliga förståelsen av detta ord beror på hur vi uppfattar vad ordet "missbruka" betyder, för det används både i den inledande befallningen och i den följande motiveringen. I grundtexten består det egentligen av två hebreiska ord, ett verb och ett substantiv, som sedan kombineras till det sammansatta ordet "missbruka"⁶⁵:

- verbet "nasa´", med grundbetydelsen: *lyfta, hålla uppe, bära, ta*.
- substantivet "shav´", med grundbetydelsen: *tomhet, fåfänglighet, falskhet*.

Att missbruka Namnet blir en fråga om att lyfta fram Namnet på Israels Gud, HERREN, antingen muntligt⁶⁶ eller på annat sätt, trots avsaknaden av ett meningsfullt syfte eller i samband med en lögn. Det kan handla om falska eder⁶⁷, tomma löften, kraftuttryck, eller rena hädelser⁶⁸. Namnet HERREN skulle vara heligt⁶⁹ för Israels barn, och inte användas på ett ovärdigt, nedsättande eller vanhelgande sätt. Både Mose och

⁶⁵ De äldre engelska översättningarna håller isär dessa ord i till exempel King James: ...**take the name of the LORD thy God *in vain***..., medan en del nyare använder det sammansatta ordet *misuse* i likhet med vår svenska översättning, se till exempel Revised Standard Version.

⁶⁶ Verbet "nasa´" används emellanåt om att "lyfta" sin röst, se 4 Mos 14:1.

⁶⁷ 3 Mos 19:12

⁶⁸ 4 Mos 24:11-16

⁶⁹ Grundbetydelsen av något heligt i Gamla testamentet är att det är avskilt, separerat.

profeterna knöt Israels Guds frälsande närvaro bland sitt folk till ett rätt bruk av Hans namn⁷⁰, HERREN, och därför fick det inte missbrukas, vilket den inledande befallningen till detta ord säger.

Den följande motiveringen säger, liksom i det föregående ordet, att HERREN kommer att straffa den som syndar mot Honom genom att missbruka Namnet. Det föregående ordet talar om att straffet för fädernas missgärning också skall drabba barnen i tredje och fjärde led, men här ser det ut som att straffet är begränsat till den enskilda person som missbrukar.

Vidare finns det en annan betydelsefull skillnad: det andra ordet visar att det finns nåd, och underförstått förlåtelse, att få när någon älskar HERREN, men den möjligheten skymtar inte fram här. Tvärtom sägs att den som missbrukat inte kommer att komma undan med det, utan att HERREN inte kommer att låta denne bli ostraffad. Grundbetydelsen av *ostraffad* här är *renad*, och kan förstås som att HERREN *inte* kommer att låta den som har missbrukat bli renad från den skuld som missbruket medfört. På andra ställen säger HERREN uttryckligen till Israel att Han förlåter *brott, synd och skuld*⁷¹, *missgärning och överträdelse*⁷², och därigenom visar Gud att han förlåter många olika typer av synder, och man kan tycka att det också skulle innefatta missbruk av Namnet. Men det sägs inte uttryckligen i det tredje ordet. Kanske är detta också anledningen till att det bland judarna blev så känsligt att uttala Namnet HERREN⁷³, att de till slut slutade göra det och istället talade om "Herren"⁷⁴ eller "himlen"⁷⁵ och "himmelriket"⁷⁶. Att missbruka HERREN sin Guds namn blev för dem den oförlåtliga synden i Gamla testamentet, liksom hädelse mot den helige Ande i Nya testamentet⁷⁷.

⁷⁰ 5 Mos 4:7, Joel 2:32.

⁷¹ 2 Mos 34:7

⁷² 4 Mos 14:18

⁷³ Hebr. JHVH

⁷⁴ Hebr. Adonai

⁷⁵ Dan 4:23

⁷⁶ Istället för "Guds rike", se, till exempel, Matt 3:2, 4:17.

⁷⁷ Mark 3:29, Luk 12:10.

Den fjärde ordet – sabbaten

Vi vänder nu uppmärksamheten till det fjärde ordet, men först ska vi konstatera något allmänt om fjärde och femte ordet. Här sker delvis en skiftning i fokus där inte bara HERREN finns med i ordens motivering och tillämpning, utan också andra människor. Fjärde och femte ordet handlar mer om Gud än om människor och ska, liksom de tre föregående, främst hållas för HERRENS skull, men det ska det även hållas för andra människors skull. Liksom barnen till tredje och fjärde generationen påverkas av hur andra ordet uppfylles av fäderna, så påverkas andra människor – tjänare och tjänarinnor, mor och far – och boskapen (!) av hur fjärde och femte ordet efterlevs.

Fjärde ordet handlar om det som traditionellt har kallats för *sabbatsbudet*, som gick ut på att var sjunde dag⁷⁸ i Israel skulle vara en arbetsfri vilo- och helgdag:

Nº	2 Mos 20:2-17	5 Mos 5:6-21
4	Tänk på sabbatsdagen så att du helgar den (20:8). Sex dagar ska du arbeta och uträtta alla dina sysslor (20:9). Men den sjunde dagen är HERREN din Guds sabbat. Då ska du inte utföra något arbete, inte heller din son eller dotter, din tjänare eller tjänarinna eller din boskap, eller främlingen som bor hos dig inom dina portar (20:10). För på sex dagar gjorde HERREN himlen och jorden och havet och allt som är i dem, men på sjunde dagen vilade han. Därför har HERREN välsignat sabbatsdagen och helgat den (20:11).	Håll sabbatsdagen så att du helgar den, så som HERREN din Gud har befallt dig (5:12). Sex dagar ska du arbeta och uträtta alla dina sysslor (5:13). Men den sjunde dagen är HERREN din Guds sabbat. Då ska du inte utföra något arbete, inte heller din son eller dotter, din tjänare eller tjänarinna, din ox eller åsna eller något av dina dragdjur, eller främlingen som bor hos dig inom dina portar. Din tjänare och din tjänarinna ska få vila liksom du (5:14). Kom ihåg att du var slav i Egyptens land, och att HERREN din Gud har fört dig ut därifrån med stark hand och uträckt arm. Därför har HERREN din Gud befallt dig att hålla sabbatsdagen (5:15).

⁷⁸ Vad som är sjunde dagen beror på vilken dag som är den första. Traditionellt har söndagen räknats som veckans första dag, varför sabbaten infaller på den dag som vi kallar lördag. För att komplicera det lite räknades dygnet från kl 18 dagen innan (vid solnedgången), så sabbaten inträder på fredag kväll till lördag kväll, vilket också är fallet i dagens Israel.

Vilodagen, sabbaten, var ett tecken på förbundet mellan HERREN och hans folk⁷⁹. Om man jämför texterna i 2 Mos 20:8-11 och 5 Mos 5:12-15 gällande fjärde ordet ser man att den gemensamma kärnan utgörs av de tre första verserna i båda sammanhangen, med några små skillnader:

Tänk på [eller: Håll] sabbatsdagen så att du helgar den, [så som HERREN din Gud har befallt dig]. Sex dagar ska du arbeta och uträtta alla dina sysslor. Men den sjunde dagen är HERREN din Guds sabbat. Då ska du inte utföra något arbete, inte heller din son eller dotter, din tjänare eller tjänarinna eller din boskap [eller: din ox eller åsna eller något av dina dragdjur], eller främlingen som bor hos dig inom dina portar. [Din tjänare och din tjänarinna ska få vila liksom du].⁸⁰

Andemeningen här är att alla delar av det samhälle som Israels barn levde i, och senare skulle bygga upp i löfteslandet, skulle få fullständig vila var sjunde dag. Varken hög eller låg, varken djur eller människa skulle tillåtas arbeta, utan alla skulle vila. När Mose upprepar dessa ord i 5 Mos 5 lägger han in några förklarande tillägg: *boskap* preciseras som *din ox eller åsna eller något av dina dragdjur*, och på slutet lägger Mose till: *Din tjänare och din tjänarinna ska få vila liksom du*. När mottagarna av fjärde ordet tog vila var sjunde dag skulle också alla som Israels barn drog nytta av i sitt arbete i landet – boskap, tjänstefolk, anställda främlingar, osv – också få vila. Att sådant inte var självklart längre fram vittnar profeterna om⁸¹.

Den inledande befallningen är inte exakt likadan i båda sammanhangen. Mose säger *tänk på sabbatsdagen* i 2 Mos 20 men *håll sabbatsdagen* i 5 Mos 5. Skillnaden kan förklaras av det faktum att 40 år har förflutit mellan dessa båda texter och att det som från början var nytt och behövde läras in⁸², senare blev en fråga om att påminna om något som redan var självklart och hade praktiserats i öknen under lång tid. Människor har en tendens att börja slarva med det som är invariant och gammalt, och kanske är det också därför som Mose är mer utförlig när han påminner om sabbaten i 5 Mos 5. Den inledande befallningen i 5 Mos 5:12 avslutas också med orden: *så som*

⁷⁹ 2 Mos 31:13-16

⁸⁰ 2 Mos 20:8-10 och 5 Mos 5:12-14, med skillnaderna inom hakparenteser.

⁸¹ Jes 58:3

⁸² Alternativ översättning av 2 Mos 20:8 är "Kom ihåg sabbatsdagen...".

HERREN din Gud har befallt dig, och är förmodligen en hänsyftning tillbaka till 2 Mos 20 där Gud kopplade sabbaten till förbundet med Israel för första gången, men eftersom budet var relativt nytt då finns ingen motsvarande avslutning i 2 Mos 20⁸³. Liknande påminnelser om att sabbatsbudet en gång befalldes på Horebs berg återfinns också hos senare profeterna⁸⁴.

Det finns här även andra betydelsefulla skillnader mellan texterna i 2 Mos 20 och 5 Mos 5 när det gäller fjärde ordet, och vi nämner ytterligare två. Som vi har sett ovan så nämns förbundsnamnet, HERREN, en gång mer i 5 Mos 5 än i 2 Mos 20 när det gäller fjärde ordet. Kopplingen till förbundet förstärks alltså när Mose upprepar fjärde ordet om sabbaten inför intåget i löfteslandet. Men den största skillnaden ligger i ordets avslutande verser⁸⁵ där den inledande motiveringen om att alla samhällets delar ska få vila på sabbatsdagen kompletteras med två olika hänvisningar till HERRENS egna gärningar, dels Guds arbete med skapelsen under den absolut första veckan i hela universums historia, och dels Guds frälsning av folket från tvångsarbetet i Egypten.

När fjärde budet skrivs ner första gången kopplas sabbatsvilan till skapelseberättelsen⁸⁶: *För på sex dagar gjorde HERREN himlen och jorden och havet och allt som är i dem, men på sjunde dagen vilade han. Därför har HERREN välsignat sabbatsdagen och helgat den*. Detta är enormt betydelsefullt, eftersom Israels barn då får lära sig⁸⁷ att HERREN inte bara är Befriaren, som lett folket ut ur Egypten, utan att Han också är Skaparen. Och liksom Skaparen vilade på sjunde dagen, ska också Israels barn vila från sitt arbete var sjunde dag. Sabbatsbudet blir då en ständigt återkommande påminnelse om att HERREN, Israels Gud, är Skaparen av himlarna och jorden, den Högste Guden, som inte kunde jämföras med någon av de andra gudarna som dyrkades av folken runtomkring.

⁸³ Sabbaten nämns även innan Horeb i 2 Mos 16:23-30, men framställs då mer som en gåva och ännu inte lika tydligt som en befallning med koppling till förbundet med HERREN.

⁸⁴ Se, till exempel, Jer 17:22, Hes 20:12, Neh 9:14.

⁸⁵ 2 Mos 20:11, 5 Mos 5:15

⁸⁶ 1 Mos 1:1-2:3.

⁸⁷ Kanske hellre *påminna sig om* att HERREN är Skaparen. Notera att formuleringarna i 2 Mos 20:11 och 1 Mos 2:2-3 påminner starkt om varandra, vilket är ett starkt argument för att Mose skrev ner både skapelseberättelsen och de tio orden med relativt kort tid emellan.

När Mose tecknar ner fjärde budet på Moabs hedar inför intåget kopplas istället sabbatsvilan till den befrielse från fångenskapen som inträffat 40 år tidigare och som kanske börjat blekna lite i Israels barns minne, särskilt när de allra flesta av dem som upplevde befrielsen på plats hade hunnit dö ut: *Kom ihåg att du var slav i Egyptens land, och att HERREN din Gud har fört dig ut därifrån med stark hand och uträckt arm. Därför har HERREN din Gud befallt dig att hålla sabbatsdagen.* Vilan på sabbatsdagen tjänar här som kontrast till slavarbetena i Egypten, och blir då ett tecken på att Israel verkligen blivit befriade från slaveriet. Minnet av frälsningen från Egypten hålls på det sättet vid liv: *kom ihåg!*

Den femte ordet – hedra din far och din mor

Vi avslutar det här kapitlet om första stentavlan genom att ta oss an det femte ordet. Här finns också tydliga skillnader mellan texterna i 2 Mos 20 och 5 Mos 5:

Nº	2 Mos 20:2-17	5 Mos 5:6-21
5	Hedra din far och din mor, så att du får leva länge i det land som HERREN din Gud ger dig (20:12).	Hedra din far och din mor, så som HERREN din Gud har befallt dig, så att du får leva länge och det går dig väl i det land som HERREN din Gud ger dig (5:16).

Först och främst ska vi påminna om att Namnet HERREN finns en gång i 2 Mos 20, och nämns två ggr i 5 Mos 5 (se också tabell B ovan). Det ger intrycket av att även femte ordet handlar främst om HERREN och inte om människor, ett intryck som förstärks av att antalet hänvisningar till Namnet fördubblas.

Femte ordet har en inledande befallning, och två följande motiveringar som börjar med ordet *så* och visar hur Guds-centrerat även femte budet är:

- Befallning: *Hedra din far och din mor*⁸⁸,
- Motiveringar: *[så som HERREN din Gud har befallt dig], så att du får leva länge [och det går dig väl] i det land som HERREN din Gud ger dig*⁸⁹

⁸⁸ Notera att HERREN i denna befallning utgår från skapelsens två kön, man (far) och kvinna (mor).

⁸⁹ 2 Mos 20:12 och 5 Mos 5:16, med skillnaderna inom hakparenteser

Den inledande befallningen ser enbart ut att handla om relationerna i familjen. Ordet *hedra* har den hebreiska roten "kabad", som har grundbetydelsen *vara tung*. Ordet ska förstås positivt i detta sammanhang som *att ära, förhårliga, hedra*. Alla i Israel skulle låta föräldrarna "väga tungt", och på alla sätt ära och hedra dem. Att förakta sina föräldrar eller inte bry sig om dem var helt otänkbart och bestraffades mycket hårt⁹⁰. Att hedra de äldre var inte heller begränsat till den närmaste familjen⁹¹: den respekt och ära som de äldre skulle visas gjorde att ordningen inom familjen, byn, staden, och hela nationen kunde upprätthållas. Moderna tiders föreställning om det berättigade i olydiga barn, tonårsuppror och generationsklyftor⁹² var helt främmande både för den kultur där Israel uppstod som nation, och det samhälle som de skulle bygga under Guds ledning. Men det slutar inte med respekt inom familjen, eller för de äldre runt omkring. Även om inte Gud beskrivs i först hand som en far i Gamla testamentet på samma sätt som i Nya testamentet, så finns det tillräckligt med bibelstöd för att påstå att det femte ordet också har en tydlig koppling till den enskilda människans relation till HERREN. Profeten säger:

En son hedrar sin far och en tjänare sin herre. Men om jag är en far, var är då hedern jag borde få? Och om jag är en herre, var är då vördnaden för mig? Detta säger HERREN Sebaot till er präster som föraktar mitt namn. Och ni frågar: "Hur har vi föraktat ditt namn?"⁹³

Detta är visserligen skrivet långt senare än de tio orden, men återspeglar ändå att det fanns en tydlig koppling i Israel mellan femte budet och respekten för HERREN själv. Allt mänskligt grundat faderskap, med den heder det borde medföra, ska i själva verket vara en avspegling av den heder, ära och respekt som människor ska visa vår himmelske Far.

⁹⁰ 2 Mos 21:15-17, 3 Mos 19:3, Ord 1:8-9

⁹¹ 3 Mos 19:32

⁹² Båda begreppen "tonåring" och "generationsklyfta" existerar inte i Bibeln, utan uppstod först efter andra världskriget och bygger först och främst på evolutionsteorin, omplanterad på psykologins mark. Bibeln talar enbart om barn (t.o.m. 19 år) och vuxna, och att den normala ordningen är att barn underordnar sig sina föräldrar, och hedrar dem genom att ta vara på deras livserfarenhet och visdom, och sörjer för dem på deras ålderdom när de inte längre orkar arbeta.

⁹³ Mal 1:6. Jfr 5 Mos 1:31, Ps 103:13.

Ovanstående kan räcka som motivering för att man i Israel skulle hedra sin far och sin mor. Men HERREN motiverar det ännu tydligare i det femte ordet i de två motiveringar som följer på själva befallningen.

Första motiveringen i 5 Mos 5 är helt enkelt en påminnelse om att detta är något som HERREN redan har befallt, och detta syftar tillbaka på 2 Mos 20. Naturligtvis önskar de flesta föräldrar att få respekt från sina barn, och försöker också uppfostra dem så, men femte ordet lärde Israel att respekten för far och mor inte ursprungligen var en fråga om att far och mor ville bli respekterade, utan att HERREN deras Gud hade *befallt* dem att hedra sin far och sin mor, och det smäller högre. Det betyder ju att den som hedrar sina föräldrar hedrar HERREN, och den som föraktar sina föräldrar, i förlängningen, föraktar HERREN, eftersom det är HERREN, och ingen annan, som befallt att man ska hedra sin far och sin mor!

Den andra motiveringen kopplar respekten för far och mor till det kommande intåget och fortsatta tillgången till och framgången i löfteslandet, som HERREN skulle ge Israel. De folk som hade haft landet innan Israel under många hundratals år hade genom sitt liv och leverne förverkat sin rätt att få stanna kvar där, och landet hade, till slut, efter en lång nådatid, spytt ut dem⁹⁴. Israel fick som Guds utvalda folk vara med och verkställa domen över dessa folk, och tog så över landet från dem. Men HERREN menade i femte ordet att tillgången till landet, och hur det ska gå att leva där, var kopplat till ett villkorat löfte⁹⁵: om Israels barn hedrade sina föräldrar skulle det gå dem väl, och de skulle få leva länge i landet som HERREN gav dem. Och det omvända gällde också: genom att inte hedra sin far och sin mor skulle de orsaka att de slut förlorade landet.

Det femte ordet handlar alltså främst om den vertikala respekten för HERREN, även om det också handlar om de horisontella relationerna till föräldrarna, och, i förlängningen, alla äldre personer. På det sättet kan kanske fjärde men främst femte ordet, som vi sett ovan även påverkar andra människor, tjäna som en brygga från den första stentavlan till den andra, som vi vänder uppmärksamheten till nu. På den tavlan ligger fokuset helt på relationen till nästan, även om varje ord också där kommer från HERRENS mun.

⁹⁴ 3 Mos 18:25-28

⁹⁵ Jfr Ef 6:2

Kapitel 3. DEN ANDRA STENTAVLAN

Du ska älska din nästa som dig själv (3 Mos 19:18).

I det här kapitlet går vi igenom de fem senare orden, de ord som enligt vår mening stod på den andra stentavlan. Målet är liksom i det förra kapitlet att utröna vad orden betydde i sitt ursprungliga sammanhang.

Först och främst ska man lägga märke till att alla orden på den andra tavlan är negativa befallningar: *du ska inte...*, och att de gäller i första hand horisontella mellanmänniska relationer. Som vi också har konstaterat ovan kommer de i någon mening i prioritetsordning: det mest allvarliga ordet kommer först, och avslutas med det s.k. "begärsförbudet" som kan uppfattas som roten till att människor frestas till att bryta mot de andra orden på tavlan.

Den sjätte ordet – du ska inte mörda

Den första stentavlan började med det värsta Israels barn kunde göra i vertikal riktning, inför HERREN, deras Gud, nämligen att tillbe andra gudar vid sidan av (eller inför) Honom. På liknande sätt börjar den andra stentavlan med det värsta varje man eller kvinna i Israel kunde göra i horisontell riktning, mot sin nästa, nämligen att mörda denne:

Nº	2 Mos 20:2-17	5 Mos 5:6-21
6	Du ska inte mörda (20:13).	Du ska inte mörda (5:17).

Här finns det ingen skillnad mellan ordalydelsen i 2 Mos 20 och 5 Mos 5, utan de är identiska.

Men vad betyder det sjätte ordet egentligen? I ytlig mening borde budskapet vara klart: Gud förbjuder mord, punkt! Problemet ligger i vad ordet "mörda" egentligen avser. Är det enbart överlagt mord som förbjuds, eller innefattar förbudet även dråp

eller det som i våra dagar kallas vållande till annans död? Och hur ska ordet förstås i krigstid då härarna möttes på slagfältet? Och är det också ett förbud mot dödsstraff?

Det hebreiska ordet som översatts till *mörda* i både 2 Mos 20:13 och 5 Mos 5:17 är verbet "ratsach", och dess grundbetydelse är att *krossa i bitar*, och enligt lexikonen översätts det bland annat med *mörda, slakta, döda*, och verbet kan också användas för att beskriva en person som har mördat. Det används knappt 50 ggr i 40 olika verser i Gamla testamentet⁹⁶, och första gången är i 2 Mos 20:13 i sjätte ordet om att inte mörda. Av resten av dess användning framgår att det täcker in överlagt mord⁹⁷, dråp och vållande till annans död⁹⁸, och jämförs på ett ställe med överfallsvåldtäkt⁹⁹. Att det inte är liktydigt med dödsfall som inträffar i samband med krig, självförsvar av liv eller egendom, eller då någon ska avrättas som straff för till exempel just mord, kan utläsas av att andra hebreiska ord används i sådana sammanhang¹⁰⁰.

Det är mycket tydligt när det gäller överlagt mord att det är det enda brottet som enligt Moseböckerna alltid skulle bestraffas med dödsstraff, under förutsättningen att: (1) det finns två eller tre (oberoende) vittnen¹⁰¹, och (2) det är fullt klarlagt att det var överlagt, dvs inte var någon olyckshändelse eller skedde oplanerat¹⁰². Dråp och vållande till annans död bestraffades mildare, till exempel med förvisning till en särskild stad och kraftigt begränsad rörelsefrihet¹⁰³.

⁹⁶ Enligt Blue Letter Bible för King James Version.

⁹⁷ 4 Mos 35:21, 5 Mos 22:26, Jos 20:3-6

⁹⁸ 4 Mos 35:11, 5 Mos 19:4-5

⁹⁹ 5 Mos 22:26

¹⁰⁰ Se, till exempel, för dödsfall (hebr. "harag") i samband med krig: 4 Mos 31:19, när någon ska dödas som dödsstraff (hebr. "harag") för avgudadyrkan: 2 Mos 32:27, när blodshämnanen dödar (hebr. "mooth") en mördare (hebr. "ratsach"): 4 Mos 35:19, när en inbrottstjuv blir slagen till döds (hebr. "mooth"): 2 Mos 22:2.

¹⁰¹ 5 Mos 19:16-21.

¹⁰² 1 Mos 9:5-6, 2 Mos 21:14-15, 5 Mos 17:6. Notera att det inte finns något i Nya testamentet som tyder på att Jesus, Paulus eller de andra var av annan uppfattning, se till exempel Matt 26:52, Apg 25:11, Rom 13:4.

¹⁰³ 4 Mos 35, 5 Mos 4:42, 19:3-6

Det finns ytterligare en sak man bör ha med sig från förståelsen av det sjätte ordet, och det är att Moseböckerna kopplar mord till att *hata* sin nästa: att döda någon är (nästan) alltid fel, men det är endast när döden är orsakad av någons hat mot sin nästa som det utgör mord¹⁰⁴. Alla mord är att döda, men att döda är inte alltid mord. Omständigheterna bakom är avgörande: beror det på personligt hat räknas det som mord, men om det skedde av andra orsaker, till exempel av en olyckshändelse eller utan att det fanns någon tidigare fiendskap, är det dråp eller vållande till annans död, och kan då inte bestraffas med döden.

Det som däremot inte är känt på samma sätt är att det verkar som att det var vittnena till ett brott som avgjorde om ett dödsstraffet skulle verkställas:

*[Då] ska du föra ut till din stadspört den man eller kvinna som har gjort denna onda gärning, man eller kvinna, och stena den personen till döds. Efter två eller tre vittnens ord ska han dödas. Ingen ska dömas till döden efter endast ett vittnesmål. Först ska vittnenas hand lyftas mot honom för att döda honom och sedan hela folkets hand. Du ska skaffa bort det onda från dig.*¹⁰⁵

Enligt vissa utläggare kunde vittnena välja att skona förbrytaren genom att inte lyfta sina händer, och på det sättet visa barmhärtighet. Vidare menar en del att vittnena själv inte fick ha begått brottet ifråga i det förflutna, för då hade de ingen rätt att verkställa domen mot den anklagade – det sistnämnda verkar gett ekon hos både Jesus och Paulus¹⁰⁶.

Den sjunde ordet – du ska inte begå äktenskapsbrott

Det finns heller inga skillnader när vi jämför 2 Mos 20 med 5 Mos 5 när det gäller det sjunde ordet, se nedan:

Nº	2 Mos 20:2-17	5 Mos 5:6-21
7	Du ska inte begå äktenskapsbrott (20:14).	Du ska inte begå äktenskapsbrott (5:18).

¹⁰⁴ 5 Mos 4:42, 19:4, Jos 20:5

¹⁰⁵ 5 Mos 17:5-7

¹⁰⁶ Joh 8:7, Rom 2:1.

Ordet är också kort och koncist, och uttrycker ett förbud mot äktenskapsbrott. Betydelsen av det sjunde ordet står därför och faller med hur vi uppfattar vad ett äktenskapsbrott är för något. Ordet *äktenskapsbrott* här har roten "na'aph", vilket vanligen översätts *äktenskapsbrott*, kan beteckna en manlig eller kvinnlig *äktenskapsbrytare*, och också översättas med *otrohet*. Det används bara en gång i Moseböckerna förutom i det sjunde ordet¹⁰⁷. Det förekommer sedan i psalmerna och vishetslitteraturen¹⁰⁸ och ofta hos vissa av profeterna¹⁰⁹, där det inte bara beskriver otrohet mellan en man och hans hustru eller vice versa utan också används för att beskriva Israels folks avfall från förbundet med Gud genom att de är otrogna med andra gudar. Här finns alltså en slags koppling mellan första ordet – *inga andra gudar* – till sjunde ordet om förbud mot äktenskapsbrott, genom att troheten eller otroheten i äktenskapsförbundet beskrivs på liknande sätt som i relationen till Gud.

Vad ett äktenskapsbrott egentligen är – förutom att det liknar avgudadyrkan – beror också på vad man lägger i ordet *äktenskap*. Det sägs inte vad ett äktenskap är i samband med de tio orden, så vi måste förutsätta att Israels barn redan hade en klar uppfattning om vad ett äktenskap var och ett äktenskapsbrott innebar att någon part inte höll sig inom de ramar som äktenskapet utgjorde. Den uppfattningen bör de ha fått från en annan besläktad källa, och den källan är med stor sannolikhet skapelseberättelsen i 1 Mosebok. Vårt argument för det är att äktenskapets innebörd framgår av fortsättningen av samma skapelseberättelse som HERREN hänvisade till när Han genom Mose gav motivationen för det fjärde ordet om sabbatsdagen. Detta antyder att Mose redan hade skrivit ner skapelseberättelsen innan de tio orden gavs på Horeb¹¹⁰. Vi drar därför slutsatsen att eftersom Moseböckerna, som vi sett ovan, talar mycket lite om vad ett äktenskapsbrott är, så bör det ha stått klart för Israels barn redan när de fick de tio orden vad ett äktenskapsbrott var, och då bör de också redan ha känt till vad ett äktenskap är, och det bör de ha fått från samma skapelseberättelse

¹⁰⁷ 3 Mos 20:10, 5 Mos 5:18. Notera att det senare är när sjunde ordet repeteras inför intåget.

¹⁰⁸ Job 24:15, Ps 50:18, Ord 6:32, 30:20.

¹⁰⁹ Jes 57:3, Jer 3:8-9, 5:7, 7:9, 9:2, 23:10-14, 29:23, Hes 16:32-38, 23:37, 23:45, Hos 3:1, 4:2, 4:13-14, 7:4, Mal 3:5.

¹¹⁰ Ett alternativ scenario är att skapelseberättelsen skrevs ner strax efter de tio orden, eller någon gång under ökenvandringen, då folket lärde sig att leva efter de tio orden, men berättelsen bör varit välkänd för Israels folk på Mose tid som ett arv från fäderna. Redan Abraham refererade till Gud som himlens och jordens Skapare, se 1 Mos 14:19-22.

som Mose hänvisade till när Han på Guds uppdrag gav dem det fjärde ordet om sabbaten. Vi vänder därför blickarna till följande ord där äktenskapet beskrivs i skapelseverket:

*Därför ska en man lämna sin far och sin mor och hålla sig till sin hustru, och de ska bli ett kött.*¹¹¹

Mycket kort kan vi konstatera att äktenskapet i den ursprungliga bibliska betydelsen består av två huvudsakliga komponenter: *trohet* och *samliv*. Trohetsdelen ligger i att mannen *lämnar* sin far och mor och *håller sig till*¹¹² sin hustru, och samlivsdelen i att de ska *bli ett kött*. Äktenskapet vilar alltså på dessa pelare, och det är när någon av dem raseras som äktenskapet bryts. Den gammaltestamentliga förståelsen av äktenskapet var att det ingicks när mannen och kvinnan *blev ett kött* första gången¹¹³, vilket gör att sexuell otrohet är det främsta hotet mot ett äktenskap, eftersom det blir som att ingå ett äktenskap med någon annan än den man redan är gift med. Men eftersom äktenskapet också uppfattades som ett förbund som ingicks med ömsesidiga löften, var den kontinuerliga troheten – att man höll sig till varandra och uppfyllde de skyldigheter man hade gentemot varandra¹¹⁴ – också lika viktig. Att överge sin hustru genom att skilja sig blev då också ett äktenskapsbrott, även om man ännu inte ingått något nytt äktenskap. Längre fram i Moseböckerna, och även i Nya testamentet, ges möjlighet till skilsmässa under vissa omständigheter¹¹⁵, men så var det inte från början (vilket också Jesus påpekade¹¹⁶).

¹¹¹ 1 Mos 2:24. Det ska noteras att denna definition av äktenskapet skrevs ner ungefär 1500 f Kr, är mycket äldre än så, och utgår från Gud som Skaparen, samt är den ursprungliga designen.

¹¹² Hebr. "dabaq" har betydelsen *klämma, klamra sig fast, vidhäfta*. Istället för de två pelarna trohet och samliv, är en alternativ tolkning att denna vers beskriver samma sak två gånger: mannen ska komma nära kvinnan dvs de blir då ett kött. Trohet och samliv är då samma sak.

¹¹³ Ofta användes uttrycket att mannen skulle "gå in till" kvinnan, dvs gå in i hennes rum eller bostad, vanligen ett tält, och ha samlag med henne, för att äktenskapet skulle ingås formellt, se, till exempel, 1 Mos 29:21, 38:8, 5 Mos 21:13, 25:5, Dom 15:1. Dessutom avlades ett ceremoniellt trohetslöfte, se Hes 16:8.

¹¹⁴ Se, t.ex, 2 Mos 21:10, jfr 1 Kor 7:4.

¹¹⁵ 5 Mos 24:1-3, jfr Jes 50:1, Jer 3:8.

¹¹⁶ Se Matt 19:2-12, Mark 10:2-12 och de kommande kapitlen.

Sammanfattningsvis, så var budskapet i det sjunde ordet är att ett äktenskap i princip inte får brytas under några omständigheter eftersom mannen och kvinnan blivit ett kött, en enda kropp, och det är kanske därför det är det näst allvarligaste ordet på den andra stentavlan, inte lika illa som mord, men mycket värre än brott mot orden om stöld och lögn, till vilka vi nu vänder vår uppmärksamhet. Vi kommer också senare att se när det gäller stöld och lögn att dessa ord inte alls är så oberoende från ordet om äktenskapsbrott som man först kan tro.

Den åttonde ordet – du ska inte stjäla

Direkt efter att Mose mottagit de tio orden på Horeb i 2 Mos 20 ger HERREN en hel del kompletterande befallningar och även olika tillämpningar av de tio orden. Först kommer en del instruktioner om hur de ska tillämpa första och andra ordet i samband med byggandet av altaren för olika slags offer¹¹⁷, sedan kommer en del föreskrifter kring hantering av slavar¹¹⁸, lagar kring personskador¹¹⁹, och därefter lagar om skydd för äganderätten¹²⁰. Att äganderätsfrågor kom så pass tidigt i Mose tillämpning av lagen var en signal till Israels folk hur viktigt HERREN Gud såg på frågan om respekten för andras egendom. Det återspeglas också i det tionde ordet om att folket inte ens skulle ha begär efter någon annans hustru eller egendom, vilket gör att begärsförbudet blir som ett slags klister som sammanfogar alla orden på den andra stentavlan till en helhet. Men mer om det längre fram!

Det åttonde budet handlar om äganderätten och förbjuder stöld. Det är ordagrant likadant i 2 Mos 20 och 5 Mos 5:

Nº	2 Mos 20:2-17	5 Mos 5:6-21
8	Du ska inte stjäla (20:15).	Du ska inte stjäla (5:19).

¹¹⁷ 2 Mos 20:22-26

¹¹⁸ 2 Mos 21:1-11. Här gäller det tidsbegränsat slaveri som orsakades till exempel av behovet av skuldsanering, jfr 3 Mos 25:39-43.

¹¹⁹ 2 Mos 21:12-36.

¹²⁰ 2 Mos 22:1-15.

Grundtextens ord "ganab" har grundbetydelser som *stjåla, föra åt sidan, att göra något i hemlighet, att bedra*. Stöld kännetecknas ju normalt av alla de här sakerna: man tar och för något som tillhör någon annan åt sidan i hemlighet eller genom bedrägeri. Det används i Gamla testamentet till exempel för att beteckna stöld av egendom¹²¹ och kidnappning¹²², men även om att "stjåla" politiskt stöd¹²³ i samband med en statskupp, och även om att profetera falskt genom att "stjåla" HERRENS ord¹²⁴. Det kan i några fall beteckna att *föra bort något* i positiv mening¹²⁵.

Det åttonde ordets placering på den andra stentavlan är i sig intressant, eftersom det föregås av det sjunde ordet som förbjuder äktenskapsbrott, för äktenskapsbrott i sig utgör ett slags stöld, om än inte av materiell egendom men stöld av någon annans man eller hustru. Som vi sett ovan så för det hebreiska ordet för stöld tankarna till att föra något som tillhör någon annan åt sidan i hemlighet eller genom bedrägeri, och är det inte också vad man gör i ett äktenskapsbrott då man stjälar nästans make eller maka?

När profeterna ska fördöma stöld längre fram under Israels historia verkar de också ofta ha gjort det genom att sätta det i samband med andra allvarliga brott mot de tio orden, som otrohet, men också avgudadyrkan och falskt vittnesbörd:

*Hur är det? Ni stjäla, mördar och är otrogna. Ni svär falskt och tändar rökelse åt Baal och följer andra gudar som ni inte känner.*¹²⁶

*De svär och ljuger, mördar och stjäla och är otrogna. De brukar våld och blodsdåd följer på blodsdåd.*¹²⁷

¹²¹ Se, till exempel, 1 Mos 31:19.

¹²² Se, till exempel, 1 Mos 40:15, 2 Mos 21:16, 5 Mos 24:7.

¹²³ 2 Sam 15:6.

¹²⁴ Jer 23:30.

¹²⁵ 2 Sam 21:12, 2 Kung 11:2, 2 Krön 22:11.

¹²⁶ Jer 7:9

¹²⁷ Hos 4:2

Det Israel skulle lära sig av dessa negativa uppräknningar var att inga specifika brott mot Guds vilja skedde i något vakuum, oberoende av något annat. Stöld är i sig ett brott mot sjunde ordet, men hänger också ihop med andra försyndelser. Den som tar något som tillhör någon annan använder med stor sannolikhet bedrägeri och lögn för att dölja sitt brott, och den som kan tänka sig att stjäla någon annans fysiska egendom kommer inte heller att dra sig för att stjäla en annans man eller hustru, osv. När profeterna så under Andens inspiration borrhade efter roten till allt ont i människans hjärta kom de så småningom att landa i människans fallenhet att ha begär efter sådant som man inte har, men någon annan har, och som man vill ha. Bamse-karakteren Vargens "valspråk", som undertecknad skrattade åt under min barndom, är egentligen ganska otäckt: *Det man inte har och inte får, det tar man!* Två slående exempel på hur sådant begär leder till stöld är hur den onde kung Ahab stjal Nabots vingård¹²⁸, och hur kung David, trots att han räknades som en man efter Guds hjärta, konspirerar mot en av sina livvakter Uria för att få hans hustru Bat-Seba¹²⁹. Båda exemplen börjar med att personerna i fråga får begär efter något som tillhör någon annan, och för detta, och det fullbordade brottet som begäret ledde till, blir de tillrättavisade av var sin profet.

Problemet med människans begär ska vi avhandla i det tionde ordet nedan, men först ska vi titta på det viktiga nionde ordet som behandlar falskt vittnesbörd.

Den nionde ordet – du ska inte bära falskt vittnesbörd

Tidigare har vi refererat till det nionde ordet som ett förbud mot lögn, och det är helt klart inkluderat i betydelsen av detsamma, men är inte begränsat till det. Betydelsen av nionde ordet är betydligt bredare då det bland annat verkar anknyta till hur man ska uppträda i en rättsprocess genom att inte begå mened.

Först konstaterar vi dock att det inte finns några skillnader i ordalydelserna när vi jämför 2 Mos 20 och 5 Mos 5:

¹²⁸ Se 1 Kung 21.

¹²⁹ Se 2 Sam 11.

Nº	2 Mos 20:2-17	5 Mos 5:6-21
9	Du ska inte bära falskt vittnesbörd mot din nästa (20:16).	Du ska inte bära falskt vittnesbörd mot din nästa (5:20).

Texten i detta ord kan översättas lite olika, men de alla flesta översättningar har det gemensamt att de talar om att ingen i Israel ska svara med lögn när de vittnar mot eller inför sin nästa. Detta inkluderar naturligtvis, som vi redan sett, ett förbud mot mened i rent rättslig mening, där man förvränger den sammanträdande rättens domslut genom lögnaktigt tal¹³⁰, men det inbegriper också förbud mot förtal, lögn och baktaleri¹³¹. Straffet för mened var också utformat så att den som konstaterats vittna falskt fick samma straff som den person som blivit falskt anklagad hade fått om denne befunnits skyldig¹³². Så allvarligt såg HERREN Gud på förvrängning av sanningen bland Israels barn. Att straffet för mened var så genialiskt utformat gjorde förmodligen att det hade en viss avskräckande effekt på falskt vittnesbörd.

Notera att kung Ahabs begär efter Nabots vingård, som vi redan varit inne på, ledde till att han lät mörda honom med hjälp av falska vittnen¹³³. Även här ser vi att begäret, som vi ska behandla i tionde ordet nedan, återigen spelar förstafiolen i det stycke som leder fram till andra fullbordade brott mot de tio orden, det här fallet sjätte och nionde ordet.

Den tionde ordet – du ska inte ha begär

Vi avslutar det här kapitlet genom att se på det sista ordet på den andra stentavlan, förbudet mot begär, som vi ska se utgör i princip alla andra synders moder. Och som vi konstaterat tidigare, så finns det skillnader i texterna när man jämför 2 Mos 20 med 5 Mos 5 efter den gemensamma inledningen *du ska inte ha begär*:

¹³⁰ 2 Mos 23:6-7, 5 Mos 19:15-21.

¹³¹ 3 Mos 19:11-16, Ps 15:3, 101:5-7, Ord 10:18, 11:13.

¹³² 5 Mos 19:16-21

¹³³ 1 Kung 21:10-13

Nº	2 Mos 20:2-17	5 Mos 5:6-21
10	Du ska inte ha begär till din nästas hus. Du ska inte ha begär till din nästas hustru, inte heller till hans tjänare eller tjänarinna, hans oxer eller hans åsna eller något annat som tillhör din nästa (20:17).	Du ska inte ha begär till din nästas hustru. Du ska inte ha begär till din nästas hus eller åker, hans tjänare eller tjänarinna, hans oxer eller åsna eller något annat som tillhör din nästa (5:21).

Som vi argumenterat för ovan, så ligger skillnaderna i tillämpningen som följer efter den inledande befallningen, och vi argumenterade också för att man inte kan slå isär tionde ordet i två olika förbud, eftersom ordningen då förstörs.

Tionde ordet utgörs alltså av ett förbud som återupprepas två ggr, och som tillämpas på olika områden:

- Förbud: *Du ska inte ha begär*
- Tillämpningar: *...till din nästas hus [eller hans åker]...till din nästas hustru...inte heller till hans tjänare eller tjänarinna...hans oxer eller åsna eller något annat som tillhör din nästa*¹³⁴.

Tillämpningarna av tionde ordet sammanfattas i de ord som avslutar både texterna i 2 Mos 20 och 5 Mos 5 *eller något annat som tillhör din nästa*. Syftet med dessa ord är att visa tionde ordets allmängiltighet, då alla områden i livet inkluderas efter att de angivna exemplen är uppräknade: hustru, hus, åker¹³⁵, tjänare, tjänarinna, oxer, åsna. Oavsett vad begär är, så ska man inte ha det till något objekt, vad det än är. Det finns inga frizoner där begäret är fredat från fördömelse, inga områden där det är okej att odla begär efter något som *tillhör* nästan. Och dessa ord, *som tillhör din nästa*, visar också att begäret alltid är riktat mot något som utgör någon annans rättmätiga egendom. HERREN ville lära Israel, att begär efter något som de facto redan tillhör någon, oavsett vad det är, utgör ett brott mot Hans uttryckliga vilja.

¹³⁴ Det som är unikt för 5 Mos 5:21 visas inom hakparentes

¹³⁵ Att åker nämns här kan bero på att det snart skulle bli aktuellt med odling igen när Israel gick in i löfteslandet, efter att de inte hade odlat något alls under de 40 åren som ökenvandringen tog.

Förbudet *du ska inte ha begär* upprepas som sagt ordagrant två ggr i båda texterna, vilket är unikt för alla de tio orden och understryker förbudets allvar. Det är väl belagt att hebreisk litteratur från denna tid använde sig av just upprepningar för att understryka någonting¹³⁶.

Frågan som återstår är att reda ut vad *begär* egentligen är för något, och vi måste då ägna lite tid åt den hebreiska grundtextens betydelse. Det hebreiska ord som mestadels används i 2 Mos 20:17 och 5 Mos 5:21 har roten "chamad", och denna rot kan uppträda både hos verb och substantiv, och kan bland annat översättas med *att önska, längta, njuta av, glädja sig åt, önskvärdhet, dyrbarhet*. Det behöver inte alltid vara negativt, utan används både för att beskriva längtan och dyrbara ting. Roten används 21 ggr i 20 olika verser i Gamla testamentet¹³⁷, och används som följer:

- Det betecknar något åtråvärt, ljuvligt eller värdefullt¹³⁸,
- Det betecknar ett ont begär efter något som tillhör någon annan¹³⁹, eller efter något som är givet tillspillo eller är avskyvärt inför HERREN¹⁴⁰
- Det betecknar något dyrbart eller utvalt som någon äger¹⁴¹
- Det betecknar en god längtan efter något eller avsaknaden av en sådan längtan¹⁴²

Det är uppenbart från sammanställningen att den typ av begär som avses i tionde ordet när "chamad" används är det andra exemplet ovan: *ett ont begär efter något*

¹³⁶ Som lekmanpredikanten Werner Lindberg sa vid något tillfälle: *Om man slår ordentligt på en enda spik, så sitter den sen.*

¹³⁷ Enligt Blue Letter Bible för King James Version.

¹³⁸ 1 Mos 2:9, 3:6, Ps 19:11

¹³⁹ 2 Mos 20:17, 34:24, 5 Mos 5:21, Ord 6:25, 12:12, Mika 2:2

¹⁴⁰ 5 Mos 7:25, Jos 7:21, Jes 1:29, 44:9

¹⁴¹ Job 20:20, Ps 39:12, 68:17, Ord 21:20

¹⁴² Hög 2:3, Jes 53:2. Notera för det sistnämnda bibelstället att folket *inte* hade "begär" till den Messias Gud hade utsett, eftersom han var den lidande tjänare.

som tillhör någon annan, eller är tillspillogivet¹⁴³, eftersom det är precis den tillämpningen som följer på det inledande förbudet: nästans hustru, hus, åker, tjänare, tjänarinna, oxe, eller åsna. Detta lär oss också att det fanns en positiv sida av tionde ordet också, då det enbart är det onda begäret och otillbörlig längtan som förbjuds. Israel fick längta efter goda ting, och uttrycka sina önskningar inför HERREN¹⁴⁴.

För att komplicera det lite grann så är grundtexten annorlunda för det andra "begär" i 5 Mos 5:21, även om det inte gör så stor skillnad för textens betydelse när den blir översatt till svenska¹⁴⁵. Där används istället den hebreiska roten " 'avah", som kan översättas bland annat med *lusta, ha begär, vänta längtande, önska, vilja ha*. Det används 26 ggr i lika många verser i Gamla testamentet¹⁴⁶:

- Det betecknar ett ont eller gott begär efter mat¹⁴⁷
- Det betecknar ett ont begär efter ägodelar som tillhör någon annan¹⁴⁸
- Det betecknar en god önskan, längtan eller vilja, eller avsaknaden av en sådan¹⁴⁹
- Det betecknar en tillbörlig fysisk åtrå mellan en man och en kvinna¹⁵⁰
- Det betecknar en ond eller missriktad längtan efter något¹⁵¹

¹⁴³ Allt som är tillspillogivet tillhör nämligen HERREN, se 3 Mos 27:28, och får inte finnas bland någons ägodelar eftersom det är avskyvärt, se 5 Mos 7:26.

¹⁴⁴ Ps 21:3, 37:4

¹⁴⁵ På engelska skiljer man ibland på översättningen av de två "begärs-verben", i till exempel New King James Version: *You shall not **covet** your neighbor's wife, and you shall not **desire** your neighbor's house...*

¹⁴⁶ Enligt Blue Letter Bible för King James Version

¹⁴⁷ 4 Mos 11:4, 11:34, 5 Mos 12:20, 14:26, 1 Sam 2:16, 2 Sam 23:15, 1 Krön 11:17, Ps 106:14, Ord 13:4, Ord 23:3, 23:6, Mika 7:1 (kursiverade bibelställen något osäkra)

¹⁴⁸ 5 Mos 5:21

¹⁴⁹ 2 Sam 3:21, 1 Kung 11:37, Job 23:13, Ps 132:14, Pred 6:2, Jes 26:9, Jer 17:16

¹⁵⁰ Ps 45:12

¹⁵¹ Ord 21:10, 21:26 (notera det besläktade substantivet i "ta'avah" i 21:25), Ord 24:1, Amos 5:18

Det är lite förvånande att konstatera att " 'avah" enbart tillämpas direkt på andras ägodelar i just 5 Mos 5:21 och ingen annanstans där det används, förutom möjligen när det gäller mat. Varför Mose under Andens ledning valde att formulera sig något annorlunda i 5 Mos 5 gällande tionde ordet ligger höljt i historiens dunkel, men för oss spelar det mindre roll. Oavsett vilket hebreiskt ord som används så framträder betydelsen av begäret klart och tydligt i det tionde ordet: *det avser en ond längtan efter något som tillhör någon annan, människor eller HERREN själv*. Det är signifikant att första användningen av "chamad" dyker upp i Edens lustgård:

Och Herren Gud lät alla slags träd växa upp ur marken, ljuvliga ["chamad"] att se på och goda att äta av. Mitt i lustgården satte han livets träd och trädet med kunskap om gott och ont. ...Och kvinnan såg att trädet var gott att äta av och en fröjd för ögat. Trädet var lockande ["chamad"] eftersom det gav förstånd, och hon tog av frukten och åt. Hon gav också till sin man som var med henne, och han åt.¹⁵²

Även om "chamad" inte avser något ont i direkt mening här eftersom allt från början var mycket gott, så blir det ändå begär som väcks hos de första människorna inför det ljuvliga och lockande kunskapens träd något ont, eftersom Gud hade förbjudit dem att äta från det. Detta begär orsakade sedan syndafallet. Människorna hade ju tillgång till alla andra träd, men detta träd tillhörde HERREN Gud på ett särskilt sätt, och de fick inte äta av det. Ormens frestelse fick dem att längta efter det enda runt omkring dem som inte var tillgängligt för dem, förutom att de kunde titta på det. Och är man inte försiktig med vad man låter ögonen vila på, öronen höra på, och sinnet ägna sig åt, kan det sluta illa. Därför föll de första människorna när de greps av begär efter frukten från kunskapens träd. Liksom befallningen i Edens lustgård att inte äta av kunskapens träd, gäller också tionde ordet att vi ska avstå från att längta efter sådant som i sig självt inte är ont – det kan gälla nästans hustru, hus, åker, tjänare, tjänarinna, oxe, eller åsna, eller något annat som tillhör vår nästa – men som kan bli en snara när vi grips av begär efter det. Därför är tionde ordet så viktigt, eftersom det visar att begäret efter något eller någon som redan tillhör någon annan verkligen är alla andra synders moder.

¹⁵² 1 Mos 2:9, 3:6

Brott mot tionde ordet är i sig själv allvarligt, men att det finns där beror förmodligen också på att HERREN ville lära Israel att synden börjar i tanken¹⁵³, i hjärtat, med att det avundsjuka begäret tänds. Och om begäret inte rensas ut kommer det att växa tills det blommar ut i fullbordad handling då man bryter mot något eller några av de andra orden, och då kan konsekvenserna bli desto allvarligare.

¹⁵³ Jfr 1 Mos 4:6-8, 5 Mos 31:21

Kapitel 5. DE TIO ORDEN I NYA TESTAMENTET

Därför ska den som upphäver ett av de minsta av dessa bud och lär människorna så kallas minst i himmelriket. Men den som håller dem och lär ut dem, han ska kallas stor i himmelriket (Matt 5:19).

Vi har redan berört en helt del av kopplingarna mellan tio orden och Nya testamentet, men i det här kapitlet ska vi ta det ett steg till genom att försöka undersöka hur Nya testamentets författare dels direkt *citerar* och dels *anspelar* på de tio orden, och om och i sådana fall hur det kan påverka vår uppfattning om de tio ordens betydelse. I nästa kapitel ska vi sedan fördjupa oss i frågan om ordens roll för den som lever i det nya förbundet. Men först tar vi oss alltså an frågan om hur dessa ord citeras och anspelas på i Nya testamentets texter.

Nedanstående genomgång gör inte anspråk på att vara en fullständig och komplett sammanställning av de tio ordens användning i Nya testamentet, utan avspeglar mer hur den som skriver dessa rader uppfattat situationen vid en rak genomläsning.

Vad vi kommer att göra på de följande sidorna för varje bok i Nya testamentet är att dels presentera hur vi uppfattat att orden citeras och anspelas på, dels lyfta fram några exempel som vi uppfattat som extra intressanta. Det är möjligt att den följande framställningen uppfattas som långdragen och torr, men det ligger i sådana fall i sakens natur. Detta kapitel kanske därför är mer av referensnatur än ett som lämpar sig för sträckläsning, och läsaren uppmanas ha överseende med framställningens karaktär.

Först måste vi förklara vad vi menar med *direkt citat* och *anspelning*. Med direkt citat menar vi att vi i de nytestamentliga texterna ser formuleringar som tydligt är direkta citat från något eller några av de tio orden¹⁵⁴, och när vi räknar dem räknar vi dem var för sig. Med anspelning menar vi att den nytestamentliga texten på något sätt

¹⁵⁴ Exempelvis Mark 10:19.

refererar till de tio orden och mer eller mindre anspelar på dem, utan att direkt citera dem¹⁵⁵. Att räkna antalet anspelningar kan vara snårigt, men vi gör det genom att räkna varje sammanhang där anspelningen finns som en enda anspelning, även om det refereras till någon av de tio orden flera gånger.

Vi kommer i det här kapitlet att hänvisa till alla de tio orden tillsammans med begreppet "lagen" eller de tio ordens "sammanfattning", och med begreppet "de två största buden" menar vi de två skilda sammanfattningarna av de två stentavlorna som vi redan berört tidigare.

De tio orden i evangelierna och Apostlagärningarna

Det första vi vill undersöka är hur de tio orden citeras eller anspelas på i evangelierna om Jesus, samt i boken om första kristna i Apostlagärningarna, de böcker i Nya testamentet som är av tydlig historisk karaktär och utgör ögonvitnesskildringar¹⁵⁶.

Matteus, Markus och Lukas. När det gäller de s.k. synoptiska evangelierna så har de nästan samma direkta citat av de tio orden. Matteus citerar femte, sjätte, sjunde och åttonde ordet¹⁵⁷, Markus femte t.o.m. nionde¹⁵⁸ men lägger också till en ganska märklig omskrivning av tionde ordet¹⁵⁹, och Lukas citerar likaså femte t.o.m. nionde ordet¹⁶⁰. Alla tre har ungefär samma antal direkta citat, även om det inte är särskilt många, och alla har också varsitt citat av "de två största buden"¹⁶¹ som vi ovan sett

¹⁵⁵ Ett exempel med stark anspelning är i Matt 6:9 där Jesus i Fader Vår anspelar på tredje ordet om att inte missbruka HERRENS namn. En svagare anspelning finns i Mark 15:7 där Barabbas sägs sitta i fängelse för mord, dvs brott mot sjätte ordet. En tveksam referens markeras nedan med "?" men räknas med när vi anger hur många vi hittat i en viss bibelbok, etc.

¹⁵⁶ Referens?

¹⁵⁷ Femte: Matt 15:4-6, 19:19, sjätte: 5:21, 19:18, sjunde, åttonde: 19:18.

¹⁵⁸ Mark 10:19.

¹⁵⁹ Mark 10:19: *Du ska inte ta ifrån någon det som är hans.* Sammanhanget och avslutningen "det som är hans" visar att det borde vara tionde ordet som avses. Notera Svenska reformationsbibelns (2017) översättning: *du skall inte bedra någon.*

¹⁶⁰ Luk 18:20.

¹⁶¹ Matt 22:34-40, Mark 12:29-31, Luk 10:27.

utgör de tio ordens två sammanfattningar. Antalet anspelningar är dock många fler. Matteus har ett tjugotal anspelningar¹⁶² samt ett par på alla tio orden ihop¹⁶³. Markus har knappt tjugo anspelningar¹⁶⁴, och Lukas har också knappt tjugo enskilda anspelningar¹⁶⁵ och några på sammanfattningarna¹⁶⁶.

Att notera är att varken Matteus, Markus eller Lukas citerar något av de första fyra orden trots att de citerar nästan alla de andra, men det kan bero på att detta inte var några stridsfrågor bland judarna på Jesu tid utan fanns inbäddat i begreppet "lagen", något som var självklart för alla som tillhörde Israels folk. Fokus hos de direkta citaten ligger helt på den andra stentavlan, de mellanmänskliga relationerna. Tidigare erfarenheter av avgudadyrkan under Israels historia hade troligen fungerat som ett starkt vaccin mot ett återfall i de banorna. Det hindrar dock inte Jesus från att anspela på avgudadyrkan när han talar om risken med kärleken till pengar, och även varnar för brott mot bildförbudet när han talar om att förödelsens styggelse skall ställas upp i templet.

När det gäller anspelningarna på orden så lägger evangelisterna olika tyngd vid olika ord: Matteus fokuserar mycket på sjunde ordet om äktenskapsbrott, kanske för att judarna på Jesu tid tog alltför lätt på skilsmässa och omgifte, Markus anspelar mycket på att inte missbruka och inte ha begär¹⁶⁷, och Lukas ger mycket utrymme till att beskriva Jesu polemik med fariséerna gällande sabbatsbudet. Lukas saknar dock både citat och anspelningar på andra ordet, det s.k. bildförbudet.

¹⁶² Första: Matt 6:24, 23:9, andra: 24:15, tredje: 6:9, 15:19, 26:65, fjärde: 12:5,8,10-12, femte: 10:21, sjätte: 15:19, sjunde: 5:32, 14:4, 15:19, 19:9, åttonde: 15:19, nionde: 15:19, 26:59-60, 26:70,72,74, tionde: 5:28, 15:19, 27:18.

¹⁶³ Matt 5:17-29, 7:12.

¹⁶⁴ Första: Mark 12:32, andra: 13:14, tredje 3:35, 7:21, 14:62-64, fjärde: 2:27-28, 3:2, femte: 7:10, 13:12, sjätte: 7:21, 15:7, sjunde: 6:18, 7:22, 10:7-12, åttonde: 7:21, nionde: 14:56,68,70-71, tionde: 4:19, 7:22, 15:10.

¹⁶⁵ Första: Luk 4:7-8, 16:15, 18:22-24, tredje: 11:2, 22:70-71, fjärde: 6:2,5,7,9, 13:14-16, 14:3-5, femte: 2:51, sjätte: 23:19,25, sjunde: 16:18, 18:11, åttonde: 18:11, 19:8, nionde: 22:57-60, tionde: 12:15.

¹⁶⁶ Luk 1:6, 16:17.

¹⁶⁷ Möjligen är det direkta citatet av det omskrivna tionde ordet i Mark 10:19: *Du ska inte ta ifrån någon det som är hans*, egentligen en anspelning på nämnda ord och inte ett citat.

Alla tre gör dock något mycket intressant när det gäller det allra viktigaste som evangelisterna berättar om, nämligen själva passionsdramat, som leder fram till Jesu död och senare hans uppståndelse. Där framgår av evangelisternas berättelser att Jesus bland annat anklagades för hädelse¹⁶⁸, brott mot tredje ordet, och även första ordet, om man tar med Johannes evangelium¹⁶⁹. Skenrättegången inramas dessutom av falska vittnen, brott mot nionde ordet, både inuti och utanför rättssalen. Petrus förnekelse av Jesus utgör också falskt vittnesbörd. Hela scenen kring Jesu rättegång är därför extra intressant, eftersom det pågår två parallella rättegångar: en halvt formell, inne i rättssalen där Jesus står anklagad av det religiösa ledarskapet understödda av av falska vittnen, och en helt informell, utanför på gården där Jesu anhängare, representerade av Petrus, står till svars inför världen för att de följt Jesus, och där Petrus klarar sig undan genom att vittna falskt, dvs förneka Mästaren.

Eftersom Jesus fälldes på falska grunder finns också en underförstådd anspelning på sjätte ordet, eftersom den följande avrättningen var liktydig med mord av en oskyldig. Samtidigt blev den skyldige mördaren Barabbas frikänd, trots att han enligt Mose lag borde ha varit den som avrättats för sina brott. Det framgår också av Matteus skildring att ett av motiven till komplotten mot Jesus var avundsjuka, dvs ett tydligt brott mot tionde ordet¹⁷⁰. Som gräddes på moset kan vi också konstatera att det sägs i Johannesevangeliet sägs att benen på de korsfästa rövarena skulle krossas för att deras död skulle påskyndas¹⁷¹, och detta för att inte sabbaten skulle vanhelgas, d.v.s. för att undvika brott mot det fjärde ordet¹⁷². Hela passionsdramat berör alltså mer än hälften av de tio orden, vissa uttalat och andra underförstått.

Johannes och Apostlagärningarna. Varken Johannes eller Apostlagärningarna har några direkta citat av de tio orden så långt vi har kunnat se, men desto fler

¹⁶⁸ Matt 26:65, Mark 14:62-64, Luk 22:70-71

¹⁶⁹ Joh 19:7

¹⁷⁰ Begäret, eller avunden, var troligen riktat mot det inflytande Jesus hade över den stora folkmassan.

¹⁷¹ Det behövdes som bekant inte göras på Jesus, för han hade redan dött kring kl 15, och sabbaten bröt in först kl 18.

¹⁷² Joh 19:31-32

anspelningar. Johannes har drygt tjugo anspelningar¹⁷³, en anspelning på hela lagen¹⁷⁴ och en på lagens sammanfattning¹⁷⁵. Apostlagärningarna har också drygt tjugo anspelningar på enskilda ord¹⁷⁶, och en handfull anspelningar på alla tio orden gemensamt¹⁷⁷. Att det inte finns några direkta citat utan endast anspelningar kan bero på att både Johannes evangelium och Apostlagärningarna inte är skrivna i judisk miljö, och inte primärt för judiska läsare utan främst för hednakristna.

I Johannes evangelium läggs särskild tonvikt på den polemik kring sabbatsbudet, fjärde ordet, som Jesus blev indragen i av det religiösa ledarskapet i Jerusalem. Som vi sett ovan dyker sabbatsbudet också upp i passionsdramat, och man måste konstatera hur märkligt det judiska folkets ledare måste ha resonerat när de inte hade några som helst problem att mörda en oskyldig av sitt eget folk, släppa en mördare fri, använda sig av falska vittnen, osv, men var ytterst noggranna med att hålla sabbaten. Apropå falska vittnen så anspelar Johannes också ofta indirekt på nionde budet¹⁷⁸. Ordet "vittnesbörd" används hela 12 ggr¹⁷⁹ och ordet "vittnar" hela 15 ggr¹⁸⁰ i hela evangeliet, och då ofta i relation till huruvida de vittnen som finns i berättelsen är trovärdiga vittnen om Jesus och hans person och gärningar eller inte¹⁸¹.

¹⁷³ Första: Joh 5:18, 9:33, 17:3?, 19:7, andra: 8:58-59, tredje: 8:58-59, 19:7, fjärde: 5:9-10,16-18, 7:22-23, 9:14,16, sjätte: 7:19,25, 8:44, 10:10?, 11:53, 12:10, 16:2, sjunde: 4:18, 8:3, åttonde: 10:10, nionde: 8:44, 18:17,25-26, 21:24, tionde: 8:44.

¹⁷⁴ Joh 1:17

¹⁷⁵ Joh 13:34?

¹⁷⁶ Första: Apg 7:24, 12:21-23, 14:11-15, 17:24, andra: 7:41, 15:20, 17:29-30, 19:26, tredje: 23:12,21, 26:11, sjätte: 2:23, 3:15, 4:10, 5:30, 7:52, 7:60, 9:23-24,29, 10:39, 13:27-28, 23:12,21, 26:10, sjunde: 15:20,28, nionde: 5:3-4.

¹⁷⁷ Joh 6:13, 7:38, 13:39, 15:5, 21:24-25, 22:3, 25:8

¹⁷⁸ Dessa anspelningar är inte som helhet inräknade ovan

¹⁷⁹ Joh 1:19, 3:11, 3:32-33, 5:31-36, 8:13-14, 19:35, 21:24

¹⁸⁰ Joh 1:15, 3:11, 3:32, 5:31-39, 7:7, 8:13-18, 10:25, 21:24

¹⁸¹ Notera att Johannes kallar Jesus för "det trovärdiga vittnet" i Upp 1:5.

Johannes evangelium saknar både citat och anspelningar på femte ordet, vilket också gäller för Apostlagärningarna, där det också saknas anspelningar på åttonde och tionde ordet.

I Apostlagärningarna fokuseras istället mer på första och andra ordet i jämförelse med evangelierna. Det är en naturligt konsekvens av att den är skriven i en mer hednisk miljö, men det beror också på att polyteismen och dyrkan av avgudabilder åter blev aktuella företeelser när evangeliet lämnade Jerusalem och förkunnades i den hedniska världen. I det brev som apostlarna i Jerusalem skickade ut till alla hednakristna församlingar när det gällde deras förhållande till den judiska lagen, så betonas framför allt att sexuell omoral, inkl. äktenskapsbrott, och avgudadyrkan var sådant som hedningarna skulle akta sig särskilt för, dvs brott mot första, andra och sjunde ordet. Detta visar också att apostlarna menade att lagen inte hade spelat ut sin roll helt, utan även gällde hedningarna i någon mån. Hur mycket och på vilket sätt ska vi återkomma till i nästa kapitel.

Förutom det anspelar Apostlagärningarna mycket på sjätte ordet i de sammanhang som redogör för Jesu korsdöd i Jerusalem, då det framställs som en följd av en komplott iscensatt av Jerusalems invånare och det religiösa ledarskapet, men också när det gäller de mordhot som riktas mot Jesu lärjungar under evangeliets första tid (ett mönster som återkommer i Uppenbarelseboken, se nedan). Här betonas verkligen att Jesus blev mördad av sina meningsmotståndare, även om det skedde enligt Guds uttänkta plan¹⁸².

De tio orden hos Paulus

Vi går nu vidare och undersöker Paulus skrifter och hur han citerar och anspelar på de tio orden.

Romarbrevet. Detta brev är det brev i Nya testamentet som mest liknar en systematisk teologi, där aposteln går igenom sin teologiska uppfattning punkt för punkt. Mycket utrymme ägnas åt de tio orden, dels en handfull direkta citat¹⁸³ av

¹⁸² Se Apg 5:30 enligt Bibel2000.

¹⁸³ Sjätte, sjunde, åttonde: Rom 13:9, tionde: 7:7, 13:9.

enskilda ord, ett citat av det andra av "de två stora buden"¹⁸⁴ och dels drygt tio anspelningar på enskilda ord¹⁸⁵, samt knappt tjugo anspelningar på Mose lag som helhet, där de tio orden utgör kärnan i det som Paulus kallar "lagen"¹⁸⁶. Sammanfattningsvis så citeras eller anspelas det på alla de tio orden förutom tredje och fjärde ordet i Romarbrevet.

Det enskilda ord som Paulus citerar och anspelar mest på i Romarbrevet är det tionde, om att inte ha begär, och när han citerar det ordagrant gör han det precis som vi föreslagit ovan: *Du ska inte ha begär*. Detta tyder starkt på att Paulus inte kände till två olika begärsförbud från 2 Mos 20 och 5 Mos 5, utan endast ett, och att han betraktade de inledande orden som ordets huvudtanke och de följande tillämpningarna (*din nästas hus* eller *din nästas hustru* osv) som ordets tillämpning i olika situationer. Poängen var enligt Paulus inte vad man har begär efter utan att man har begär överhuvudtaget.

När Paulus sedan utlägger betydelsen av det tionde ordet¹⁸⁷ använder han det som exempel på hur synden använder sig av lagen för att få människan att falla i synd och, i förlängningen, dö. Det börjar med att människan får kunskap om vad Gud vill att hon inte ska göra eller tänka på, och då väcks begäret efter att få göra just det förbjudna. Begäret, som i sig är ett brott mot Guds lag och därför en synd, leder sedan till handling. Synden framställs därför som en bedragare, som klär sig i den goda lagens skepnad, och bedrar människan till att falla på just det område som lagen berör i sitt påbud eller förbud.

1 & 2 Korintierbrevet. I Paulus båda brev till församlingen i Korint finns inga direkta citat av de tio orden, men många anspelningar, framför allt i det första brevet¹⁸⁸ som

¹⁸⁴ Rom 13:9

¹⁸⁵ Första: Rom 2:22?, andra: 1:23,25, femte: 1:30, sjätte: 1:29, sjunde: 2:22, 7:3, åttonde: 2:21, nionde: 1:25?, 1:30, tionde: 1:27,29, 7:5, 7:8, 13:13-14.

¹⁸⁶ Rom 1:12-15, 1:17-19, 2:23-27, 3:19-21, 3:31, 4:13-15, 5:13, 5:20, 6:14-15, 7:1-7, 7:9-12, 7:14, 7:16, 7:22, 8:3-4, 9:4, 10:4, 13:8-10.

¹⁸⁷ Se Rom 7:7-13.

¹⁸⁸ Första: 1 Kor 5:10-11, 6:9, 8:4-7, 8:10, 10:14, 10:19-21, 12:2, andra: 10:7, 12:2?, femte: 4:14-16?, sjunde: 6:9, 7:10-11, 7:39, 10:8?, åttonde: 6:9, nionde: 5:11, 6:9, 15:15, tionde: 3:3, 5:10-11, 6:9, 10:6.

har drygt tjugo anspelningar. Det första brevet innehåller också ett par hänvisningar till lagens som helhet¹⁸⁹. Det andra brevet har bara en handfull anspelningar på enskilda ord¹⁹⁰, samt någon anspelning på hela lagen¹⁹¹, men dess karaktär är också annorlunda i jämförelse med det första brevet. Det andra brevet är i princip en försvarsskrift för Paulus apostlaämbete, och där utgör inte de tio orden någon huvudpunkt, förutom att Paulus anspelar indirekt på det nionde ordet när han vill visa att han talar sanning och inte förfalskar Gud ord¹⁹².

Om man sedan betraktar båda breven till Korint som en helhet kan man se att där saknas anspelningar på tredje och fjärde¹⁹³ ordet, något som faktiskt gäller alla Paulus brev så långt vi har kunnat se. Dessa brev har inte heller någon anspelning på sjätte ordet: *du ska inte mörda*, vilket också verkar var det ord som Paulus anspelar på och citerar minst i alla sina brev.

Första brevet till Korint behandlar en hel del inre problem som församlingen i Korint hade, och det avspeglas också i hur Paulus anspelar på de tio orden. Korint var förmodligen en församling som bestod av både judar och hedningar¹⁹⁴, men de fanns i en starkt hednisk miljö där de två stora frestelserna för de nyomvända korintierna främst gällde att återvända till de synder som var vardagsmat i den

¹⁸⁹ 1 Kor 7:19?, 9:20-21, 15:56

¹⁹⁰ Första: 2 Kor 6:16, 11:4?, nionde: 4:2?, 12:20, tionde: 12:20.

¹⁹¹ 2 Kor 3:7

¹⁹² Liknande anspelningar finns i 1 Kor 7:25 när Paulus säger att han ger församlingen råd utifrån att han genom Herrens barmhärtighet är " trovärdig", dvs ett pålitligt vittne. Samma grekiska ord används om Jesus i Upp 3:14 där han sägs vara "det sanna och trovärdiga vittnet".

¹⁹³ För fjärde ordet, sabbatsbudet, finns en dold anspelning i 1 Kor 16:2: *På första veckodagen ska var och en av er hemma lägga undan och samlas vad han lyckas få ihop, så att insamlingarna inte görs först vid min ankomst.* I grekiskan används här ordet "sabbaton", dvs sabbat, för att beteckna en full sjudagarsvecka.

¹⁹⁴ Den inledande beskrivningen av splittringen i olika läger, se 1 Kor 1:10-13 kan ha gällt etnicitet, men också ideologiska skiljelinjer.

hedniska världen: deltagande i avgudadyrkan i någon form¹⁹⁵, och olika former av otukt¹⁹⁶, till exempel äktenskapsbrott där medlet ofta var besök hos prostituerade. Detta avspeglas i det faktum att av alla brev han skrev, som finns bevarade i Nya testamentet, är detta det brev där han anspelar mest på första ordet – totalt sju ggr – och sjunde ordet – totalt fyra ggr. Det antyder att detta var de största problemen som församlingen på platsen hade att brottas med. Brott mot första och sjunde ordet nämns också ofta tillsammans i Bibeln som kombinationen "avgudadyrkan" + "otukt". Det senare avser då alla sorts sexuella kontakter utanför äktenskapet¹⁹⁷, och dessa två synder varnas för med liknande ordalag eftersom de är besläktade genom att de båda handlar om otrohet, se ovan¹⁹⁸.

Förutom det stora antalet hänvisningar till första och sjunde ordet, finns i första brevet till Korint även fyra anspelningar på begärsförbudet, det tionde ordet, vilket också är näst flest antal ggr för alla hans brev¹⁹⁹. En av anspelningarna innehåller nästan ett citat från den andra stentavlan

*Det som hände dem har blivit ett varnande exempel för oss, för att **vi inte ska ha begär till det onda som de hade.***²⁰⁰

Denna text dyker upp när Paulus ska undervisa församlingen i Korint om varför det gick så illa för Israels folk under deras ökenvandring, och varför de allra flesta inte nådde löfteslandet. Där nämner han flera saker, bland annat avgudadyrkan och otukt, men även att de ständigt frestade Herren genom att aldrig vara nöjda och alltid

¹⁹⁵ Problemen med att hålla sig borta från avgudarna försvårades bland annat av att en stor del av det kött som såldes på marknadsplatserna hade slaktats rituellt i avgudatemplen och välsignats av de hedniska prästerna. Enligt den tidens förståelse av gemenskap med gudarna fick man gemenskap med avguden genom att äta av köttet som framburits i den aktuella avgudens tempel.

¹⁹⁶ Grek. "porneia", vilket är ett brett ord som innefattar många former av sexuella handlingar utanför äktenskapet, inkl äktenskapsbrott. Jfr Paulus ord i Rom 1:24: ...*allt slags otukt*... (SFB 1998)

¹⁹⁷ Se, till exempel, 4 Mos 25:1-17, 1 Kung 22:46, Hes 33:25-26, 1 Kor 5:10, 6:9-10, Upp 2:14,

¹⁹⁸ Se också, till exempel, 1 Kor 6:18, 10:14.

¹⁹⁹ Förstaplatsen innehas här av Romarbrevet, och 1 Korintierbrevet delar andra platsen med 1 Timoteusbrevet, som också har fyra anspelningar på tionde ordet.

²⁰⁰ 1 Kor 10:6. "Nästan-citatet" i fet stil.

klaga²⁰¹. Men det som nämns först är just deras *begär till det onda*. Återigen ser vi hur Paulus, liksom i Romarbrevet, pekar ut begäret som något av roten till alla de andra synderna.

Galaterbrevet. Paulus brev till församlingen i Galatien liknar i många avseenden Romarbrevet i det att Paulus hänvisar mycket till Mose lags sammanfattning – han hänvisar till "lagen" över 15 ggr²⁰² – men skiljer sig från Romarbrevet i dels den helt annorlunda tonen, och dels i det att det saknas direkta citat från de tio orden, och ganska få anspelningar på desamma, totalt fyra st²⁰³. Paulus gör också en hänvisning till det andra av "de två stora buden"²⁰⁴.

Varför som gör skillnaden så stor mot de andra breven, till exempel Romarbrevet, som också avhandlar den troendes relation till Guds lag, är att syftet med brevet är helt annorlunda. I Romarbrevet förklarar Paulus sin teologiska ståndpunkt i förhållande till lagen och evangeliet, och landar i att rättfärdiggörelsen genom tron på Jesus Kristus leder till frälsning, men i Galaterbrevet försöker han istället övertyga sina meningsmotståndare i församlingen i Galatien om att de har fel då de *övergett* tanken på rättfärdiggörelsen genom tron för att återvända till laggärningar. Att då lägga stor vikt vid de tio ordens betydelse för den kristne blir kontraproduktivt, eftersom det då endast skulle ge villolärarna vatten på kvarnen då de just ville uppnå frälsning genom att lyda lagen och låta omskära sig. Istället får Paulus i Galaterbrevet betona det nya förbundets hemlighet – pånyttfödelsen och Andens nya liv – som medlet till att leva efter Guds lag. Men för att inte bli missförstådd – diket är ju lika djupt på båda sidorna om vägen – så använder han ändå några anspelningar på de tio orden – avgudadyrkan, otukt, irrläror (= falskt vittnesbörd), avund (= begär) – för att visa att när köttet, den gamla människan, får styra leder det till att man bryter mot Guds lag, inkl. de tio orden, och det är inte heller rätt. Mer om detta i nästa kapitel.

²⁰¹ Se 1 Kor 10:1-14. Man kan också se Israels klagan i öknen som ett uttryck för deras begär, jfr 4 Mos 11:4-6.

²⁰² Gal 2:16, 2:19, 2:21, 3:2, 3:5, 3:10-13, 3:17, 3:19, 3:21, 3:23-24, 4:5, 4:21, 5:3-4, 5:18, 5:22, 6:13

²⁰³ Första: Gal 5:20, sjunde: 5:19, nionde: 5:20?, tionde: 5:20.

²⁰⁴ Gal 5:14

Efesier-, Filipper- & Kolosserbrevet. I Paulus brev till församlingen i Efesos finner vi det enda citatet av det femte ordet – *hedra din far och din mor* – som återfinns i Paulus alla brev, och det är också det enda citatet av något av de tio orden som finns i Efesier-, Filipper- och Kolosserbrevet. Efesierbrevet innehåller därutöver endast sju olika anspelningar på enskilda ord²⁰⁵, och sedan en anspelning på ordens sammanfattning, lagen²⁰⁶. För Filipperbrevet är det ännu färre anspelningar, endast tre totalt: en, något subtil, på femte ordet²⁰⁷, och två på ordens sammanfattning i lagens gestalt²⁰⁸. För Kolosserbrevet är det dock några fler, totalt fem anspelningar på enskilda ord²⁰⁹, men inget på lagen som helhet.

Det som är gemensamt för alla tre breven är att de betonar betydelsen av det femte ordet, och specifikt för Efesierbrevet och Kolosserbrevet ingår det i det som brukar kallas för "hustavlorna"²¹⁰, där Paulus undervisar om relationerna i familjen och mellan herrar och tjänare²¹¹. Efesierbrevet och Kolosserbrevet lyfter också på liknande sätt indirekt fram sjunde ordet om äktenskapsbrott, när de varnar för sexuell omoral, och också första och tionde ordet när det varnar för att begär och girighet efter pengar utgör en form av avgudadyrkan, något som redan Jesus antytt i sitt tal om Gud och Mammon (se ovan).

1 & 2 Tessalonikerbrevet. 1 Tessalonikerbrevet tillhör de allra äldsta texterna i Nya testamentet, förmodligen den allra första i denna samling skrifter, skrivet 50-52 e.Kr., kanske under apostelns vistelse i Korint. Brevet följdes snart av ytterligare ett brev, 2 Tessalonikerbrevet, där Paulus försöker korrigera en del missförstånd som anses bero på feltolkningar av det första brevet eller att församlingen lyssnat till osunda lärare.

²⁰⁵ Första: Ef 4:6?, 5:5, sjunde: 5:3,5, åttonde: 4:28, nionde: 4:25, tionde: 2:3, 5:3,5.

²⁰⁶ Ef 2:15.

²⁰⁷ Fil 2:22. Paulus framställer Timoteus trofasthet i arbete för evangeliet som ett far-son-förhållande.

²⁰⁸ Fil 3:5,9.

²⁰⁹ Första: Kol 3:5, femte: 3:20, sjunde: 3:5, nionde: 3:8-9, tionde: 3:5.

²¹⁰ Ef 5:22–6:9, Kol 3:18–4:1.

²¹¹ Med dagens ord skulle man kunna säga: arbetsgivare och anställda.

Det stora huvudämnet för breven är församlingens relation till läran om Jesu andra tillkommelse²¹², och därför finns inte heller några citat av de tio orden, endast några anspelningar på desamma: i första brevet finns fyra anspelningar på enskilda ord²¹³, samt ett par på "de två stora buden"²¹⁴, och i andra brevet finns två anspelningar på enskilda ord²¹⁵, samt en på "de två stora buden"²¹⁶.

För att förstå anspelningarna på de olika orden bör man betrakta dem ur brevens huvudbudskap: Jesus ska komma tillbaka, och tills Jesus kommer ska församlingen i Tessalonike fortsätta att leva i kärlek till varandra, inte drivas av begär, inte slarva med helgelsen på det sexuella området, och akta sig för att åter bli indragna i den avgudadyrkan de omvänt sig från, och undvika att bli lurade av lögner. Detta så att de är redo när Jesus kommer och inte faller offer för vredesdomen. Men inte bara det, för Paulus menar också att strax innan Jesus kommer skall en annan Messias-gestalt framträda, laglöshetens människa, som skall bryta mot alla de ord som Paulus anspelat på (och underförstått alla andra också). Denna människa ska nämligen upphöja sig över allt som kallas Gud och begära och ta emot tillbedjan, använda lögnens alla konster för att bedra människor, och verka för att laglösheten ska gripa allt fler på alla områden.

1 & 2 Timoteusbrevet. Det finns tre brev i Nya testamentet som brukar kallas för pastoralbrev, då de är skrivna till en församlingsföreståndare ("pastor"), och dessa är 1-2 Timoteusbrevet och brevet till Titus. Vi tittar nu på hur de tio orden används i de två första av dessa s.k. pastoralbrev.

1-2 Timoteusbrevet har inga direkta citat av de tio orden men anspelar tillsammans på totalt sju av dem, två från den första stentavlan och alla fem från den andra

²¹² Se, till exempel, 1 Tess 1:10, 2:19, 4:13-5:11, 5:23, 2 Tess 1:7-10, 2:1-14

²¹³ Första: 1 Tess 1:9, sjätte: 2:15, sjunde: 4:3-4?, tionde: 4:5.

²¹⁴ 1 Tess 3:12, 4:9-10.

²¹⁵ Första: 2 Tess 2:4, nionde: 2:9-11.

²¹⁶ 2 Tess 1:3

tavlan²¹⁷. Det första brevet innehåller knappt tjugo anspelningar på enskilda ord²¹⁸ samt någon anspelning på hela lagen²¹⁹, och det andra brevet fem stycken på enskilda ord²²⁰. Skillnaden i anspelningar mellan 1 och 2 brevet beror främst på skillnaderna i brevens inriktning. Båda breven är riktade till Timoteus, men första brevet är mer inriktat på förhållandena i den församling som Timoteus var föreståndare för, medan andra brevet är mer riktat till Timoteus som person och förkunnare av evangelium.

I första brevet är många av anspelningarna på de tio orden kopplade till de egenskaper som bör känneteckna församlingens medlemmar i allmänhet och dess ledare i synnerhet, och detta ställs i motsats till de villolärare som Paulus förutsäger ska komma i de yttersta tiderna. De tio orden framställs därför också i första brevet som ett medel mot de *laglösa*, dvs Paulus anknyter till tanken han framfört redan i Romarbrevet, nämligen att lagen är till för att sätta fingret på synden i de ogudaktiga människornas liv och avslöja den, för utan lag finns ingen synd, och då finns inte heller något behov av omvändelse eller tro på evangelium. Han förväntar sig dock att karaktären hos församlingsmedlemmarna redan är präglade av de tio orden, särskilt de som ska vara församlingens ledare, eftersom de redan vunnit frälsningen genom Jesus Kristus²²¹. Angående församlingsledarna går han så långt att han säger att:

*En församlingsledare måste vara oklanderlig*²²²,

²¹⁷ Av alla Paulus brev i Nya testamentet är det bara Romarbrevet och 1 Timoteusbrevet som citerar från eller anspelar på hela den andra stentavlan.

²¹⁸ Första: 1 Tim 6:17?, femte: 1:9, 3:4, 5:1-2, 5:4, sjätte: 1:9, sjunde: 1:10?, 3:2, åttonde: 1:10, nionde: 1:3, 1:10, 3:11, 4:2?, 6:4, tionde: 3:3, 3:8?, 6:4, 6:9-10.

²¹⁹ 1 Tim 1:7-9

²²⁰ Första: 2 Tim 3:4?, femte: 3:2, nionde: 3:3, tionde: 2:22, 4:3.

²²¹ Som sagt ska vi i nästa kapitel gå in djupare på hur frälsningen leder fram till ett liv som är mer i enlighet med de tio orden.

²²² 1 Tim 3:2

och sedan följer en hel del föreskrifter kopplade till de tio orden gällande äktenskapsbrott, begär efter pengar, ordningen i familjen, ärlighet²²³, osv. En församlingsledare kunde alltså inte enligt aposteln fungera i sin tjänst om det fanns tveksamheter kring dennes leverne på dessa (och andra) områden, för:

*hur ska han då kunna ta hand om Guds församling?*²²⁴

Det andra brevet är som sagt mer personligt hållet. Där används de få anspelningar på de tio orden som finns dels som varningar till Timoteus gällande hans eget personliga liv, så att han inte ska falla för *ungdomens onda begär*²²⁵, dels också för att beskriva människorna i de yttersta tiderna. Och det senare är ingen smickrande läsning. Paulus målar upp en bild av den yttersta tidens människor som helt behärskade av sina synder, och säger då bland annat att dessa människor ska

*ha ett sken av gudsfruktan men förneka dess kraft.*²²⁶

Underförstått är att dessa yttersta tidernas människor kommer att se religiösa ut, men leva som om varken de tio orden eller gudomlig kraft att leva efter dem fanns. Den gud de kommer att älska ska vara *njutning*, och de ska därigenom bryta mot det första ordet, att inte ha några andra gudar vid sidan av Gud.

Breven till Titus och Filemon. Brevet till Titus påminner i många stycken om 1 Timoteusbrevet, och behandlar förhållanden i den församling som Paulus medarbetare Titus var tillförordnad(?) föreståndare för. Det har dock inte riktigt samma omfattning på anspelningarna på de tio orden som det andra brevet, endast

²²³ Denna föreskrift om ärlighet kommer när Paulus talar om församlingstjänarnas (grek. "diakonos") egenskaper, men av sammanhanget framgår att det även gäller församlingsledarna.

²²⁴ 1 Tim 3:5

²²⁵ Detta uttryck kan tolkas på två sätt: antingen de begär som Timoteus behärskades av i sin ungdom, innan han blev frälst genom Paulus förkunnelse (jfr 1 Petr 1:14), eller de särskilda begär som just unga människor brottas med. Kanske är den rätta tolkningen en kombination av dessa två.

²²⁶ 2 Tim 3:5

en handfull på enskilda ord²²⁷, samt en anspelning på hela lagen²²⁸. Brevet innehåller heller inga citat av de tio orden.

Liksom i 1 Timoteusbrevet använder Paulus anspelningar på de tio orden för att förklara en församlingsledares²²⁹ kvalifikationer, och använder där liknande formuleringar:

*En äldste ska vara fläckfri.*²³⁰

Sedan räknas en del områden upp där detta karaktärsdrag behöver finnas, såsom avsaknaden av äktenskapsbrott, ordning i familjen, sund undervisning²³¹, osv.

När det gäller församlingens övriga medlemmar nämns särskilt skvaller – falskt vittnesbörd – bland äldre kvinnor som ett problem, samt att Titus ska undvika öppna diskussioner om lagen. Den sista anspelningen i brevet är kanhända något otydlig, men gäller också falskt vittnesbörd, och då i samband med de villolärare²³² som Titus kan stöta på. Av de anspelningar som finns på de tio orden i Titusbrevet är det nionde ordet det vanligaste²³³.

Brevet till Filemon, Paulus kortaste brev i Nya testamentet, innehåller dock inga citat eller anspelningar på de tio orden, och det beror säkerligen på brevets karaktär. Det berör endast personliga förhållanden kring den förrymde slaven Onesimos, som blivit frälst genom Paulus förkunnelse och nu skulle återvända till sin tidigare herre, Filemon, också en kristen.

²²⁷ Femte: Tit 1:6, sjunde: 1:6, nionde: 1:10-12, 2:3, 3:10-11, tionde: 3:3.

²²⁸ Tit 3:9

²²⁹ I Titusbrevet kallas församlingsledarna för *äldste*, vilket var synonymt under apostolisk tid. Jfr. Apg 14:23.

²³⁰ Tit 1:6

²³¹ Motsatsen till falskt vittnesbörd

²³² Att villolärer och villolärare ska betraktas som människor som begår falskt vittnesbörd framgår till exempel av 1 Kor 15:15.

²³³ I ljuset av att Tit 1:12 betecknar alla kretensare som lögnare är det kanske inte så konstigt.

De tio orden i Petrus brev

Aposteln Petrus har skrivit två brev i Nya testamentet, 1–2 Petrusbrevet. I dessa relaterar han en del till de tio orden, dock utan direkta citat. Men han har en hel del anspelningar där han använder sig av hela den andra stentavlan, om man behandlar båda hans brev som en helhet, och delar av den första stentavlan. I första brevet anspelar Petrus på första, sjunde, åttonde, nionde och tionde ordet²³⁴, samt några stycken på "de två stora buden"²³⁵, och i det andra anspelar han på sjunde, nionde, tionde ordet²³⁶ och en gång på "de två stora buden"²³⁷.

I sitt första brev fokuserar Petrus på de tio orden i den bemärkelsen att brott mot dem är något som var kännetecknande för det gamla livet, som de Jesus-troende skall ha lämnat bakom sig. I det nya livet ska livet istället präglas av den kärlek till Gud och människor som är konsekvensen av att man lever efter båda stentavlorna:

*...älska era trossyskon, vörda Gud...*²³⁸

I det andra brevet ligger fokus mer på att de Jesus-troende kan bli lockade att återvända till detta gamla liv av de falska bröder som nästlat sig in i de troendes gemenskap²³⁹. Dessa falska profeter och falska lärare bär som ett av sina kännetecken att de med berätt mod bryter mot de tio orden.

Det enskilda ord som dominerar Petrus framställning i båda breven är helt klart tionde ordet, begärsförbudet. Av alla de anspelningar vi kunnat hitta, totalt sexton stycken, så berör hälften det tionde ordet. I inledningen av det andra brevet finns en antydning om varför detta tionde ord är så framträdande i Petrus argumentation:

²³⁴ Första: 4:3, sjätte: 4:15, åttonde: 4:15, nionde: 2:1, 3:16, tionde: 1:4, 2:1, 2:11, 4:2-3

²³⁵ 1 Petr 1:22, 2:17, 4:8

²³⁶ Sjunde: 2 Petr 2:14, nionde: 2:1-3, 3:16?, tionde: 1:4, 2:10, 2:18, 3:3

²³⁷ 2 Petr 1:7

²³⁸ 1 Petr 2:17

²³⁹ Jfr Gal 2:4

Hans gudomliga makt har skänkt oss allt vi behöver för liv och gudsfruktan genom kunskapen om honom som har kallat oss med sin härlighet och godhet. Genom dessa har han gett oss sina stora och dyrbara löften, för att ni genom dem ska få del av gudomlig natur, sedan ni kommit undan det fördärv som på grund av begäret finns i världen.²⁴⁰

Vi har redan visat att många av Bibelns författare framhåller begäret som roten till alla de andra synderna, och vi ser här att aposteln Petrus säger detsamma. Allt det fördärv som finns i världen beror ytterst på begäret, den längtan efter det förbjudna som stiger upp i människornas fallna hjärtan, och som driver dem att begå allehanda synder. Frälsning enligt aposteln Petrus handlar därför om att komma undan fördärvet och det begär som orsakade det, för att istället bli delaktiga i gudomlig natur genom de stora och dyrbara löften om liv som Gud har gett genom Jesus Kristus.

De tio orden i Johannes brev och Uppenbarelse

Vi tittar nu på Johannes brev och Johannes Uppenbarelse och dessa skrifers relation till de tio orden. Vi kan redan här konstatera att inget av dessa skrifter innehåller några direkta citat från de tio orden, utan endast anspelningar.

1 Johannes brev. I det längsta av sina brev anspelar Johannes en handfull gånger på fyra av de tio orden²⁴¹, endast ett par gånger på hela "lagen"²⁴², men rätt många gånger på "de två stora buden", företrädesvis det andra av dem²⁴³. Totalt finns nio anspelningar på enskilda ord, och tio på ordens sammanfattningar.

Det enskilda ord som Johannes anspelar mest på är nionde ordet där han ställer lögnen och sanningen mot varandra, och bland annat intygar att evangeliet, som läsarna tidigare har hört, är ett trovärdigt och inte ett falskt vittnesbörd, eftersom det är Gud själv som har avgett det. Förutom det så talar Johannes mycket om att sann kristendom främst visar sig i att man älskar sina trossyskon:

²⁴⁰ 2 Petr 1:3-4

²⁴¹ Första: 1 Joh 5:21, sjätte: 3:12, 3:15, nionde:1:10, 2:4, 2:22, 4:20, 5:7-11, tionde: 2:16-17.

²⁴² 1 Joh 3:4, 5:3.

²⁴³ Joh 3:11, 3:14, 3:17-18, 3:23, 4:7-8, 4:11-12, 4:19, 5:2

Vi vet att vi har gått över från döden till livet, eftersom vi älskar bröderna²⁴⁴,

och det är också anledningen till att han i folkmun alltid har kallats kärlekens apostel.

Hela brevet verkar ha till syfte att ställa läsarna inför ett test där det ska avgöras huruvida de är sant troende eller inte. Den som känner Gud kommer att hålla hans bud, eftersom det är att älska Gud att följa vad Han har sagt, och därför kan den som följer Guds ord vara säker på sin frälsning, inte för att laggärningarna frälser honom, utan för att efterföljelsen är en oundviklig konsekvens av det nya livet som Gud i sin kärlek har gett genom Jesus Kristus:

Vi vet att vi har lärt känna honom när vi håller fast vid hans bud. Den som säger: "Jag känner honom" och inte håller fast vid hans bud, han är en lögnare och sanningen finns inte i honom. Men hos den som håller fast vid hans ord har Guds kärlek verkligen nått sitt mål. Så vet vi att vi är i honom.²⁴⁵

Om Guds kärlek verkligen har drabbat en människa kommer denne att förändras till att hålla fast vid Guds bud, för det är målet för Guds kärlek.

Johannes skriver också om begäret, och anknyter så till det tionde ordet:

Älska inte världen, inte heller det som är i världen. Om någon älskar världen finns inte Faderns kärlek i honom. Allt som är i världen - köttets begär och ögonens begär och högmod över livets goda - det kommer inte från Fadern utan från världen. Och världen och dess begär förgår, men den som gör Guds vilja består för evigt.²⁴⁶

Johannes menar att begäret, både det som kommer ur "köttet" – den gamla människan – och det som väcks av vad man ser med sina ögon, är något som tillhör världen – den fallna delen av skapelsen och mänskligheten – och som drivs av kärleken till världen, men att dessa låga begär står i kontrast till Gud Faderns kärlek. Begärets väg leder till fördärv, men att älska Gud och följa Hans vilja leder till evigt liv.

²⁴⁴ 1 Joh 3:14

²⁴⁵ 1 Joh 2:3-5

²⁴⁶ 1 Joh 2:15-17

2–3 Johannes brev. De två följande breven som Johannes skriver är mer personligt hållna, särskilt det sista. Där finns heller inte särskilt många anspelningar på de tio orden. Det enda vi hittat är en anspelning på "de två stora buden"²⁴⁷, och en på nionde ordet²⁴⁸.

Johannes Uppenbarelse. När vi slutligen kommer till Johannes uppenbarelse formligen exploderar antalet anspelningar på de tio orden i jämförelse med tidigare delar av Nya testamentet. Uppenbarelseboken innehåller trots sin storlek knappt några citat alls från Gamla testamentet²⁴⁹, men boken formligen dryper av anspelningar på de gammaltestamentliga skrifterna²⁵⁰ från början till slut, vilket gör att man bör läsa den parallellt med dessa.

I Johannes Uppenbarelse verkar inte finnas några anspelningar på lagen som helhet, och inte heller på det dubbla kärleksbudet, "de två stora buden", men det finns istället totalt nästan femtio(!) anspelningar på sju enskilda ord från de tio orden: de tre första från den första stentavlan²⁵¹, och de fyra första från den andra stentavlan²⁵².

Bland de tre ord från den första stentavlan som anspelas på så är det det första ordet med förbudet mot att dyrka andra gudar som sticker ut mest med nio anspelningar. Därefter kommer andra och tredje ordet med sex resp fyra anspelningar. Totalt finns alltså nitton anspelningar på första stentavlan i Johannes Uppenbarelse. Notera att varken sabbatsbudet eller ordet om att hedra sin fader och sin moder nämns.

²⁴⁷ 2 Joh 1:5-6

²⁴⁸ 3 Joh 1:10-12

²⁴⁹ Förmodligen är Upp 1:13 och 14:14 direkta citat från Dan 7:13, men de är de enda vi har kunnat finna.

²⁵⁰ Särskilt Daniels bok och Sakarjas profetior är av intresse i detta sammanhang.

²⁵¹ Första: Upp 2:14, 2:20, 9:20, 13:4,8, 13:12, 14:7,8,11, 15:4, 20:4,8, 22:9?, andra: 9:20, 13:14-15, 15:2, 16:2, 19:19, 20:4, tredje: 13:1, 13:5-6, 16:9,11,21, 17:3

²⁵² Sjätte: Upp 2:13, 6:4,10-11, 9:21, 11:7, 16:6, 18:24, 19:2, 20:8, 22:15, sjunde: 2:14, 2:20-22, 9:21, 17:2-5, 18:39, 19:2, 20:8, 22:15, åttonde: 9:21, nionde: 2:2, 2:13, 3:9, 3:14, 14:5?, 20:8, 20:27, 22:15

När vi ser på den andra stentavlan så har sjätte, sjunde och nionde ordet knappt tio anspelningar vardera, och det åttonde endast en anspelning, vilket ger totalt knappt trettio anspelningar på den andra stentavlan. Begärsförbudet nämns inte alls, men i princip alla andra synder som begäret kan ge upphov till. Uppenbarelsesboken kan därför sägas beskriva det köttsliga begärets tydliga konsekvenser i den yttersta tiden, men inte begäret i sig självt på samma sätt.

Eftersom Uppenbarelsesboken är en profetisk beskrivning av den sista tidsåldern innan Jesus kommer tillbaka igen, är betoningen av alla dessa enskilda ord också en tydlig beskrivning av hur illa ställt det kommer att vara med den sista tidens människors: de kommer att bryta mot de tio orden i en omfattning som världen aldrig skådat tidigare, och i den bemärkelsen är det ingen uppmuntrande läsning. Värt att notera är också att det är de gamla "klassiska" hedniska synderna som kommer tillbaka på bred front: polyteism och avgudadyrkan, tillbedjan av bilder, hädelser och missbruk av Guds namn, mord²⁵³, äktenskapsbrott och lögn, alltsammans i en enda osalig blandning. Den senare delen av denna uppräkningslista har vi i västerlandet kanske vant oss vid i takt med att kristendomen trängts undan som samhällsfundament, men i ett sekulariserat samhälle som det svenska, där vetenskapen åtminstone tidigare upphöjts till nästan gudomlig status, är det svårare att föreställa sig att människor återigen ska sjunka in i det hedniska mörker som rådde innan kristendomen kom hit och åter börjar tillbe en hel flora av avgudar, samt bilder av sådana, samt häda den högste Guden i en tidigare aldrig skådad omfattning, och att allt till slut ska kulminera i att man böjer sig ner och börjar tillbe en falsk Messias-gestalt, Antikrist, och dennes avbild²⁵⁴. Men det är vad Uppenbarelsesboken förutsäger med sina anspelningar på de tio orden, och om man med öppna ögon ser sig omkring så kan man nog konstatera att vi redan har kommit en bra bit på väg i Sverige i detta avseende. Vi gör väl i att komma ihåg vad Jesus själv sa om den sista tiden:

*Så som det var under Noas dagar, så ska det vara när Människosonen kommer.*²⁵⁵

²⁵³ De flesta fall av mord som nämns i Uppenbarelsesboken handlar om hur världens människor spiller de kristnas blod i sina förföljelser av desamma.

²⁵⁴ Man ska notera att det grekiska ordet för avbild är *eichon*, vilket motsvarar vårt svenska ord "ikon". Människorna i de sista tiderna ska alltså tillbe vilddjurets "Kristus"-ikon.

²⁵⁵ Matt 24:37

Och Mose beskriver den Noas dagar med orden:

Och Herren såg att människornas ondska var stor på jorden och att deras hjärtans alla tankar och avsikter ständigt var alltigenom onda. Men jorden blev mer och mer fördärvad inför Gud och full av våld. Gud såg på jorden, och se, den var fördärvad, eftersom alla människor levde i fördärv på jorden. Då sade Gud till Noa: "Jag har bestämt mig för att göra slut på allt levande, för jorden är full av våld på grund av dem. Se, jag ska förgöra dem tillsammans med jorden."²⁵⁶

Slutet på den tidsåldern blev syndafloden. Slutet på den här tidsåldern blir domen. Judas skriver:

Henok, i det sjunde släktledet efter Adam, profeterade om dem: "Se, Herren kommer med sina tusentals heliga för att hålla dom över alla och ställa varje själ till svars för alla de gudlösa gärningar de gjort och för alla de hårda ord som gudlösa syndare har talat mot honom."²⁵⁷

De tio orden i övriga Nya testamentet

Vi avslutar det här kapitlet genom att gå igenom de tio ordens användning i resten av Nya testamentet.

Hebréerbrevet. Den vane bibelläsaren vet att Hebréerbrevet handlar mycket om den gammaltestamentliga lagen, men trots detta finns inga direkta citat av de tio orden, utan bara några få anspelning på desamma²⁵⁸. Det finns några anspelningar på lagen som helhet där man kan skönja att det handlar om de tio orden, eller att de åtminstone är inkluderade²⁵⁹. Det finns också en anspelning på det ena av "de två stora buden".²⁶⁰

²⁵⁶ 1 Mos 6:5,11-13

²⁵⁷ Jud 1:14-15

²⁵⁸ Första: Hebr 13:5, sjätte: 11:37?, sjunde 12:16, 13:4, tionde: 13:5.

²⁵⁹ Hebr 2:2, 8:10, 9:19, 10:16.

²⁶⁰ Hebr 13:1.

Men brevet talar mest om den mosaiska lagen ur en helt annan synvinkel, och då gällande vad Mose lag säger om prästtjänsten²⁶¹. Hebréerbrevet är nämligen inte lika intresserat av vad synd är – brott mot de tio orden – som hur man *blir av* med skulden som synden medför. Därför ser vi också mycket litet av de tio orden i detta brev, förutom några få anspelningar som mestadels dyker upp alldeles i slutet bland brevets allmänna förmaningar. Författaren till Hebréerbrevet, som för övrigt är okänd för oss, ägnar därför nästan all sin tid åt att förklara det nya förbundet överlägsenhet när det gäller prästtjänsten. Den gammaltestamentliga prästtjänsten kunde enligt brevet aldrig göra lösa syndens problem helt, utan det krävdes ett bättre förbund, en bättre präst och ett bättre offer: Jesus Kristus, som utgör både det nya förbundets överstepräst och dess offerlamm.

Det innebär dock inte alls att författaren tar avstånd från de tio orden, för han säger ju:

*Den som förkastar Mose lag ska utan förbarmande dö om två eller tre vittnar mot honom.*²⁶²

Indirekt har författaren här sagt att under förutsättning att anklagelsen mot någon inte är fråga om falskt vittnesbörd, dvs brott mot nionde ordet, så gäller de tio orden fortfarande, och att syndens lön är fortfarande döden²⁶³, utan hänsyn till någon person. Men eftersom det inte är brevets huvudsyfte, är det ändå sammantaget rätt sparsamt med referenser till de tio orden i Hebréerbrevet, vilket kan uppfattas som rätt märkligt, med tanke på att det enligt många utläggare är riktat till Jesus-troende judar, hebréer.

Jakobs brev. Det brev i Nya testamentet som bär Jakobs namn liknar i stor utsträckning evangeliernas beskrivning av Jesus²⁶⁴ och hans kärva budskap i till exempel hans bergspredikan²⁶⁵. Likheterna går igen när det gäller citaten och

²⁶¹ Se, till exempel, 7:5, 7:11-12, 7:16-19, 7:28, 8:4, 10:1, 10:8.

²⁶² Hebr 10:28

²⁶³ Rom 6:23

²⁶⁴ Jakob var förmodligen Jesu halvbror (Gal 1:19), och blev senare föreståndare för församlingen i Jerusalem (Gal 2:9)

²⁶⁵ Matt 5-7

anspelningar även på de tio orden. De tre direkta citat som finns är från sjätte och sjunde ordet²⁶⁶, som också citeras i bergspredikan²⁶⁷, samt det andra av "de två stora buden"²⁶⁸, som även det citeras av Jesus i bergspredikan²⁶⁹. Anspelningarna på enskilda av de tio orden är på första, tredje, sjätte, nionde och tionde ordet²⁷⁰, samt hela "lagen" syftade på de tio orden som helhet²⁷¹.

Även om Jakob nästan använder sig av hela den andra stentavlan och delar av den första, så betonar han utöver det lagens helhet och att de olika orden hänger ihop därför att det är samme Gud som befallt alla de olika orden:

*Den som håller hela lagen men bryter mot ett enda bud är skyldig till allt.*²⁷²

Det ord som Jakob använder sig mest av är tionde ordet – begärsförbudet – följt av nionde och sjätte. När det gäller just tionde ordet kan vi se att Jakob utmålar begäret som roten till alla de andra synderna:

*Var och en som frestas dras och lockas av sitt eget begär. När sedan begäret har blivit havande föder det synd, och när synden är fullmogen föder den död.*²⁷³

Utan det begär som uppstår i människans inre blir det ingen synd. Återigen ser vi hur begäret banar väg för de andra synderna. Det är också rätt häpnadsväckande att Jakob inte nämner något om djävulens, frestarens, del i frestelsen. Det finns inget som tyder på att han skulle förneka dennes existens, men Jakob menar att utan det egna begäret hos människan finns inte heller någon ingång för några frestelser. När människan faller för frestelsen är det således på grund av att hennes eget begär

²⁶⁶ Sjätte: Jak 2:11, Sjunde: 2:11.

²⁶⁷ Matt 5:21,27

²⁶⁸ Jak 2:8

²⁶⁹ Matt 5:43

²⁷⁰ Första: Jak 2:19?, tredje: 5:12?, sjätte: 4:2, nionde: 3:14, 4:11, tionde: 1:14-15, 3:14,16, 4:1-2

²⁷¹ Jak 2:9-10

²⁷² Jak 2:10

²⁷³ Jak 1:14-15

dragit och lockat henne åt fel håll, och då är fallet hennes eget fel. Människan är alltså enligt Jakobs brev inte ett offer för en sjukdom som oväntat drabbade henne utan egen förskyllan, utan människan är inför Gud fullt ansvarig för att ha gjort ett medvetet uppror mot sin Skapare då hon själv ville bli en gud. Det tionde ordet – *du ska inte ha begär* – framstår därför återigen som något av det viktigaste som Gud någonsin sagt till människorna för att förhindra dem från att synda och så dra olycka över sig själva. Kanske beror det på att det tionde ordet utgör en slags motsvarighet²⁷⁴ till det första ordet – *du ska inte ha andra gudar vid sidan av mig* – därför att det egna begäret blir den där andra guden som människan börjar tillbe och lyda när hon faller för frestelsen?²⁷⁵

Judas brev. Judas, Jakobs bror, och Jesu Kristi halvbror, har efterlämnat det brev i Nya testamentet som bär hans namn. Det liknar 2 Petrusbrevet i många stycken, och utgör likt nämnda brev en varningsskrift till de troende gällande falska troende som nästlat sig in ibland dem, och som riskerar att bli en snara för de verkligt Jesus-troende²⁷⁶.

Judas använder sig inte av några citat från de tio orden, han har ej någon referens till lagen som helhet, han berör inte heller "de två stora buden", men han har ett antal mer eller mindre tydliga anspelningar på enskilda ord bland de tio orden²⁷⁷. Liksom Petrus fokuserar han mest på tionde ordet, då han talar om det begär som leder till grova och allvarliga synder, när man följer det. Judas anspelar därefter mest på första ordet då han talar om *vår ende Härskare...den ende Guden*. Liksom vi konstaterat ovan verkar kopplingen mellan första och tionde ordet vara att begäret är den främsta avguden som människan börjar tillbe vid sidan av Gud, och därigenom öppnas också dörren till alla de andra synderna.

²⁷⁴ Kanske är detta någon form att litterär konstruktion, ett s.k. inclusio.

²⁷⁵ Jfr Fil 3:19

²⁷⁶ Jud 1:4

²⁷⁷ Första: Jud 1:4, 1:25, tredje: 1:15, sjunde: 1:7, nionde: 1:4?, tionde: 1:7, 1:16, 1:18

Sammanfattning: de tio orden i Nya testamentet

Vi har sett i det här kapitlet på hur Nya testamentets författare citerar och anspelar på de tio orden. Genom det har vi också gläntat på dörren för den fråga som naturligt följer, nämligen hur den som tror på Jesus och lever i det nya förbundet tid skall betrakta de tio orden. Att de gäller fortfarande på något sätt är uppenbart från deras ständiga närvaro i de nytestamentliga texterna, men om de nu gäller fortfarande, hur gäller de? Och vad är deras roll i den kristna förkunnelsen? Allt detta vänder vi oss till i nästa kapitel.

Kapitel 5. DE TIO ORDEN I NYA FÖRBUNDET

Men om ni leds av Anden står ni inte under lagen (Gal 5:18).

Vi ska i detta kapitel undersöka de tio ordens giltighet i det nya förbundet, och relationen till lagen för den som genom den nya födelsen förts in i Guds rike och inte lever under det gamla lagförbundet utan i Andens nya liv. Vi har redan sett hur Nya testamentets författare på olika sätt hänvisar till de tio orden i sina skrifter, och av det kan vi dra slutsatsen att de tio orden fortfarande är relevanta i det nya förbundets tid. Frågan som återstår att reda ut är på vilket sätt.

Det nya förbundet i Gamla testamentet

Det första vi måste göra är att se på något av hur det nya förbundet förutsägs i det gamla, och därifrån kan vi sedan försöka bena ut hur relationen till de tio orden ser ut för den som tror att Jesus Kristus är Guds Son, dvs lever i det nya förbundet. Vi vänder oss då till några bibeltexter i Gamla testamentet som tydligt förutsäger det nya förbundet, och därvid begränsar vi oss till sådana texter som dels pekar framåt mot ett nytt förbund som Gud ska sluta med sitt folk, och dels säger något konkret om hur det ska påverka folkets relation till Guds lagar och stadgar. Utifrån innehållet i dessa texter kan vi sedan ta språnget över till Nya testamentet och försöka se om författarna i nya förbundet är på samma linje.

Jesaja. Vi vänder oss först till profeten Jesaja:

Vänd ert öra hit och kom till mig! Hör, så får er själ leva! Jag vill sluta ett evigt förbund med er, den trofasta nåd som jag lovade David. Se, honom har jag satt till ett vittne för folken, till en furste och ledare för folken. Du ska kalla på ett folk du inte känner, ett hednafolk som inte känner dig ska skynda till dig för Herren din Guds skull, Israels Helige, för han har förhärligat dig. Sök Herren medan han låter sig finnas, åkalla honom medan han är nära. Den ogudaktige ska lämna sin väg, den orättfärdige sina

*tankar och vända om till Herren, så ska han förbarma sig över honom, och till vår Gud, för han vill gärna förlåta.*²⁷⁸

Jesaja ger oss här en bild av ett förbund som Gud ska sluta med folket. Det finns mycket som skulle kunna lyftas fram här, men vi får nöja oss med att plocka fram de karaktärsdrag ur Jesajas profetia som har bäring på det ärende vi har i denna skrift: Det är ett nytt och evigt förbund som Gud ska sluta, men bygger inte i första hand på uttåget ur Egypten utan på Guds löften till kung David, framför allt att en ättling till honom för alltid skulle regera över Israel²⁷⁹. Det är ett förbund med Israels folk, och på något sätt skall även hedningarna få del av detta nya förbunds välsignelser genom Davids ättling. Vägen in i förbundet går via ett aktivt sökande efter Gud, där bön (åkallan) och omvändelse från ogudaktighet och orättfärdighet i både tanke och handling utgör kärnan, och Guds gensvar på sådan omvändelse skall vara förbarmande och förlåtelse.

Jeremia. Vi går sedan till profeten Jeremia, och ser att de viktigaste tankarna från Jesaja-texten ovan även finns där:

*Se, dagar ska komma, säger Herren, då jag sluter ett nytt förbund med Israels hus och med Juda hus, inte som förbundet jag slöt med deras fäder den dag då jag tog deras hand och förde dem ut ur Egyptens land - förbundet med mig som de bröt fastän jag var deras rätte herre - säger Herren. Nej, detta är förbundet som jag efter denna tid ska sluta med Israels hus, säger Herren: Jag ska lägga min lag i deras inre och skriva den i deras hjärtan. Jag ska vara deras Gud, och de ska vara mitt folk. Då ska de inte mer behöva undervisa varandra, ingen sin broder och säga: "Lär känna Herren!" Alla ska känna mig, från den minste av dem till den störste, säger Herren, för jag ska förlåta deras missgärningar och aldrig mer minnas deras synder.*²⁸⁰

Se, jag ska samla dem ur alla de länder dit jag fördrivit dem i min harm, vrede och stora förbittring, och jag ska föra dem tillbaka till denna plats och låta dem bo här i trygghet. De ska vara mitt folk och jag ska vara deras Gud. Jag ska ge dem alla ett och

²⁷⁸ Jes 55:3-7, citeras i Apg 13:34. Jfr Jes 42:6, 49:8, 59:21, 61:1-11.

²⁷⁹ Se Natans profetia och Davids böner i 2 Sam 7, 1 Krön 17.

²⁸⁰ Jer 31:31-34, citeras i Hebr 8:8-12, 10:15-17.

samma hjärta och lära dem en och samma väg så att de alltid fruktar mig, för att det ska gå väl för dem och deras barn efter dem. Jag ska sluta ett evigt förbund med dem så att jag inte vänder mig ifrån dem och slutar att göra dem gott, och jag ska lägga fruktan för mig i deras hjärtan så att de inte viker av från mig.²⁸¹

Om vi mjölkar ur det viktigaste ur dessa två Jeremia-texter ser vi återigen att det är ett nytt och evigt förbund Gud ska sluta med Israels och Juda hus, på något sätt återsamlade i sitt land och inte längre uppdelade i två riken, utan de benämns här som ett enda folk. Förbundet bygger inte heller i första hand på uttåget ur Egypten, för det förbundet bröts när folket avföll från det, utan det är ett förbund av ett annat slag. Det bygger tydligen fortfarande på Guds lag, där de tio orden utgör dess absoluta centrum, men till skillnad från förbundet vid Horeb ska nu lagen skrivas direkt på folkets hjärtan²⁸², så att deras inre förändras och de alltid av naturen kommer att frukta HERREN och leva därefter. På något sätt profeteras här om en ny innerlighet i folkets relation till HERREN, där den går från att ha varit en yttre, ytlig kunskap till att bli en djup, inre kännedom. Och som en följd av denna förvandlade relation ska HERREN förlåta folket alla deras synder, och de ska i sin tur inte längre vika av från HERRENS vägar.

Hesekiel. Vi vänder oss slutligen till profeten Hesekiel, och även här ser vi att tankarna från de föregående texterna återkommer i hög grad:

För så säger Herren Gud: Jag ska göra med dig efter dina gärningar, du som föraktat eden och brutit förbundet. Men jag ska komma ihåg mitt förbund med dig i din ungdoms dagar och upprätta med dig ett evigt förbund. Då ska du komma ihåg vad du har gjort och skämmas, när du får ta emot dina systrar, både de äldre och de yngre. Jag ska ge dem till döttrar åt dig, men inte på grund av ditt förbund. Och jag ska

²⁸¹ Jer 32:37-40

²⁸² Jfr Rom 2:14-15: För när hedningar som inte har lagen av naturen gör vad lagen befäller, då är de sin egen lag trots att de saknar lagen. De visar att det som lagen kräver är skrivet i deras hjärtan. Om detta vittnar också deras samveten och tankar som sinsemellan anklagar eller till och med försvarar dem. Denna vers har traditionellt tolkats som syftande på hedningar i allmänhet utan kunskap i lagen som ändå uppfyller lagens krav. I ljuset av Jer 31 borde "skriven i deras hjärtan" syfta på hedningar som kommit in i det nya förbundet och därför "av naturen" kan göra vad lagen befäller. "Skriven i deras hjärtan" bör inte heller uppfattas som samma sak som samvetet, p g a uttrycket "vittnar också" (grek. *symmartyreo*).

upprätta mitt förbund med dig, och du ska inse att jag är Herren. Då ska du minnas det och skämmas så att du av skam inte mer öppnar din mun, när jag förlåter dig allt som du har gjort, säger Herren Gud.²⁸³

Säg sedan till dem: Så säger Herren Gud: Se, jag ska hämta Israels barn ut från de folk dit de kommit. Jag ska samla dem från alla håll och föra dem in i deras land. Jag ska göra dem till ett enda folk i landet, på Israels berg, och de ska alla ha en och samma kung. De ska inte mer vara två folk och inte mer vara delade i två riken. Och de ska inte mer orena sig med sina avgudar och vidrigheter och alla sina brott. Jag ska rädda dem från alla orter där de syndat och rena dem. De ska vara mitt folk, och jag ska vara deras Gud. Min tjänare David ska vara kung över dem, och de ska alla ha en och samma herde. De ska leva efter mina föreskrifter och hålla mina stadgar och följa dem. De ska bo i det land som jag gav min tjänare Jakob, det land där era fäder bodde. De ska själva bo där, de och deras barn och deras barnbarn till evig tid, och min tjänare David ska för evigt vara deras furste. Jag ska sluta ett fridsförbund med dem. Det ska vara ett evigt förbund med dem. Jag ska ge dem plats och föröka dem och låta min helgedom stå ibland dem för evigt. Min boning ska vara hos dem, och jag ska vara deras Gud, och de ska vara mitt folk. Och folken ska inse att jag är Herren som helgar Israel, när min helgedom är mitt ibland dem för evigt.²⁸⁴

Även Hesekiel är inne på samma spår som de två föregående profeterna: Det gamla förbundet blev brutet, och nu ska Gud upprätta ett nytt förbund med folket som ska vara för evigt. Skamset ska folket vända sig från sina tidigare synder, och istället leva efter Guds lagar och följa dem, och inte orena sig med samma synder som förut. Folket ska samlas från alla länder dit de blivit fördrivna på grund av sin synd, och samlas i sitt land igen under en enda kung, David (förmodligen syftas på en Davids avkomling). Notera att systrarna som nämns här, och som det upprättade Israel ska få som döttrar, utgör den avfallna delen av folket (Samaria, huvudstaden i det avgudadyrkande Nordriket) samt rena hedningar (Sodom). På så sätt skall också hedningarna få det av detta nya förbund. Och alla synder som folket har begått ska Gud förlåta, och Gud ska komma nära dem genom att Han helgar dem och bor mitt ibland sitt folk.

²⁸³ Hes 16:59-63.

²⁸⁴ Hes 37:21-28

Sammanfattning. Om vi sammanfattar det viktigaste innehållet i dessa profetiska texter som handlar om det nya förbundet och främst dess relation till Guds lag så ser vi att det nya förbundet skulle slutas med Israels folk, och inte med den hednakristna församlingen som somliga tror, men som en följd av det nya förbundet skulle även hedningarna lära känna HERREN. Och vi ser också att syftet inte alls var att sätta Guds lagar ur spel utan istället ändra på förutsättningarna så att Guds folk istället för att bryta mot dem kunde uppfylla dem och leva efter dem. Om det gamla förbundet misslyckades, så berodde det inte på att det var fel på Guds lagar, utan att folket inte kunde (underförstått: inte ville) leva efter dem. Det Gud skulle göra i det nya förbundet var alltså inte att förändra lagen, utan förändra folket: förlåta dem deras synder, ge dem nya hjärtan och skriva lagen på deras hjärtan (underförstått: genom Anden), så att de av naturen ville och kunde uppfylla Guds lag.

Om vi då tillämpar detta specifikt på de tio orden och deras relation till det nya förbundet kan inte slutsatsen blir någon annan är att de tio orden gäller helt och fullt i det nya förbundet som det gamla förbundet profeter förutsäger, men att Gud har förändrat förutsättningarna för att folket nu ska kunna leva efter dem. De tio orden som skrevs med bokstäver på stentavlor, skulle nu skrivas med osynliga "andliga" bokstäver på folkets hjärtan, och bli en del av deras innersta väsen²⁸⁵. De tio orden skulle inte förändras, däremot folkets natur. På det sättet pekar profeterna fram emot det som Nya testamentets författare kallar för *att födas på nytt*²⁸⁶ och att *vandra i Anden* och inte efter köttet.

Lagiskhet eller laglöshet?

Få saker har varit som omdebatterade under den kristna församlingens historia som hur den kristna skall förhålla sig till lagen. Hela Galaterbrevet, som vi ska landa i nedan, handlar om det, och resten av Nya testamentet brottas också med frågan. I princip har det under historien funnits två diken på var sidan om vägen, och diket är lika djupt på båda sidor²⁸⁷.

²⁸⁵ Jfr 2 Kor 3:3-8

²⁸⁶ Joh 3:3, 1 Petr 1:23

²⁸⁷ Och som har sagts otaliga gånger: risken är stor att enda gången då man är mitt på vägen är när man är på väg från det ena diket till det andra.

Å ena sidan har det alltid funnits de som velat framställa det nya förbundet som ett förbund helt utan lagar och regler, där Guds nåd och kärlek står över allt sådant. Den kristne är befriad från alla lagar, och behöver inte tänka alls på hur denne lever. Nåden är gränslös, och frälsningen villkorlös. I slutändan är Gud kärlek, och alla människor kommer att bli räddade och få evigt liv, oavsett tro eller livsstil.

Å andra sidan har vi de som betonar kontinuiteten mellan Gamla och Nya förbundet, och påpekar att Jesus inte upphävt lagen²⁸⁸, och att leva efter lagen fortfarande är ett krav för att människan ska bli rättfärdig och få det rätt ställt med Gud. Den senare gruppen lägger dock inte alltid fokus på den moraliska delen av lagen, inkl. de tio orden, utan kan lika gärna betona den ceremoniella delen med högtiderna, matregler, etc., men poängen är ändå att lagen måste uppfyllas eftersom Gud inte förändras.

Den ena ståndpunkten riskerar att leda till laglöshet, och kärlekens(!) apostel Johannes säger därför att *synd är brott mot lagen*²⁸⁹. Den andra ståndpunkten riskerar att leda till lagiskhet, och aposteln Paulus, den lagtrogne fariseén²⁹⁰, skriver därför i sin tur att *ni har kommit bort från Kristus, ni som försöker bli rättfärdiga genom lagen. Ni har fallit ur nåden*²⁹¹. Så hur ska man kunna hålla sig mitt på vägen och inte trilla i något av diken?

Undertecknad påstår att Nya testamentet är på samma linje som det gamla förbundets profeter var när de profeterade om den nåd som skulle bli vår²⁹²: Den moraliska delen av lagen, främst formulerad i de tio orden, har inte upphävts utan gäller fortfarande som Guds vilja för både juden och hedningen, inkl. den Jesus-

²⁸⁸ Matt 5:17

²⁸⁹ 1 Joh 3:4

²⁹⁰ Apg 21:20-26, 23:6

²⁹¹ Gal 5:4

²⁹² 1 Petr 1:10

troende församlingen²⁹³. De stora skillnaderna mellan det gamla och det nya förbundet ligger istället i dels hur brott mot denna lag kan sonas och bli förlåtna, och dels i hur gudsfolket kan förändras till att alltmer kunna uppfylla lagens innehåll. Det ska nämligen inte ske genom egna ansträngningar utan genom Andens påverkan på den pånyttfödda människan.

Att vandra i Anden

Paulus skriver om detta i Galaterbrevet:

Vad jag vill säga är detta: vandra i Anden, så gör ni inte vad köttet begär. Köttet söker det som är emot Anden, och Anden söker det som är emot köttet. De två strider mot varandra så att ni inte kan göra det ni vill. Men om ni leds av Anden står ni inte under lagen. Köttets gärningar är uppenbara: sexuell omoral, orenhet, orgier, avgudadyrkan, ockultism, fientlighet, gräl, avund, vredesutbrott, själviskhet, splittringar, irrläror, illvilja, fylleri, vilda fester och annat sådant. Jag säger er i förväg vad jag redan har sagt: de som lever så ska inte ärva Guds rike. Andens frukt däremot är kärlek, glädje, frid, tålmod, vänlighet, godhet, trohet, mildhet, självbehärskning. Sådant är lagen inte emot. De som tillhör Kristus Jesus har korsfäst sitt kött med dess lidelser och begär. Om vi har liv genom Anden, låt oss då också följa Anden.²⁹⁴

Paulus resonemang är ganska enkelt och rakt på sak: Människans kött, den gamla onda människan, vill bryta mot Guds lag eftersom köttets begär är att synda. Så fort köttet får höra att något är förbjudet, väcks direkt tanken om att bryta mot förbudet. Köttet kan inte låta bli att leva i synden, eftersom det har begär till det, och de brott mot Guds lag som räknas upp här är sådant vi känner igen från tidigare, till exempel:

- sexuell omoral, orenhet och orgier – anspelar på sjunde ordet,

²⁹³ Den ceremoniella delen av lagen lämnar vi utanför diskussionen. Här ska endast påpekas att apostlarna i Jerusalem ansåg att de ceremoniella reglerna endast gällde för infödda judar, medan de Jesus-troende hedningarna enbart behövde iaktta en mindre delmängd av dessa regler för att bli inte riskera sammanhållningen mellan judar och hedningar i de nytestamentliga församlingarna utanför Jerusalem, se till exempel Apg 15:20-29, 21:25.

²⁹⁴ Gal 5:16-25, jfr Rom 8:1-11, 13:13-14, Gal 6:8, 8:12-14

- avgudadyrkan, ockultism, själviskhet – anspelar på första ordet,
- fientlighet, vredesutbrott – anspelar på sjätte ordet,
- irrläror – anspelar på nionde ordet,
- avund – anspelar på tionde ordet, etc.

Så länge människan lever efter köttets vilja kommer hon alltså att synda på dessa sätt, och därigenom bryta mot Guds lag och lever då också under lagens herravälde – lagen dömer henne då skyldig, och hon står som orättfärdig inför Gud och kommer inte att få del av det eviga livet.

Den nya människan däremot, som fått andligt liv genom pånyttfödelsen, vandrar i Anden och leds av Anden. Anden syndar inte, eftersom dess frukt, de yttre tecknen på dess inre verkan i människan, är sånt som lagen inte vänder sig emot. Den nya människan, som leds av Anden, kommer alltså att uppfylla Guds lags krav på rättfärdighet. *Hemligheten ligger i att Andens frukter styr bort uppmärksamheten från krampaktiga egna försök att hålla Guds lag, men ändå leder människan till att uppfylla dess innehåll.* Man blir inte kristen genom goda gärningar, men om man är kristen kommer man att göra goda gärningar. Målet med Andens inneboende i den nya människan är alltså att hon inte ska bryta mot Guds lag, men inte främst genom att inte bryta mot den utan genom att hennes inre sätts i stånd att följa den. Det är Paulus beskrivning av att lagen skulle skrivas på Guds folks hjärtan.

Det är också viktigt att se att det första som nämns i raden av Andens frukt är *kärlek*. Här anspelas utan tvekan på de två största buden, lagens och de tio ordens sammanfattningar, om att först och främst älska Gud – den första stentavlan! – och sedan älska sin nästa – den andra stentavlan!

Paulus skriver vidare i Romarbrevet på samma tema:

Var inte skyldiga någon något, utom i detta att älska varandra. Den som älskar sin nästa har uppfyllt lagen. Buden: Du ska inte begå äktenskapsbrott, Du ska inte mörda, Du ska inte stjäla, Du ska inte ha begär och alla andra bud sammanfattas i detta ord: Du

ska älska din nästa som dig själv. Kärleken gör inte sin nästa något ont. Alltså är kärleken lagens uppfyllelse. Gör detta och tänk på tiden, att det är dags för er att vakna upp ur sömnen. Frälsningen är oss närmare nu än när vi kom till tro. Natten går mot sitt slut och dagen är nära. Låt oss därför lägga bort mörkrets gärningar och ta på oss ljusets vapenrustning. Låt oss leva värdigt, som på dagen, inte med vilda fester och fylleri, inte med otukt och orgier, inte med strid och avund. Nej, iklä er Herren Jesus Kristus och ha inte en sådan omsorg om kroppen att begären väcks till liv.²⁹⁵

Här sägs uttryckligen att den som älskar sin nästa har uppfyllt lagen²⁹⁶. Och detta kan ske genom att den pånyttfödda människan ikläs Kristus – med Galaterbrevet ord: vandrar i och leds av Anden – vilket ställs i kontrast till att vara styrd av begären. Galaterbrevet ger dock sken av att detta sker delvis med automatik, eftersom det är Andens frukt det talas om, och ingenting som någon människa kan producera. Samtidigt uppmanas de troende att vandra i Anden, och Romarbrevet spetsar till det genom att framställa det som att det är den kristnes ansvar att älska sin nästa och iklä sig Kristus. Hur går det ihop?

Lösningen på paradoxen ligger i att båda sakerna hör ihop, och det ena inte kan fungera utan det andra. Verbet *vandra* i Gal 5:16 står i en form som innebär en uppmaning att kontinuerligt och *aktivt* göra något, medan verbet *leds* i 5:18 också innebär något kontinuerligt, men där människan är *passiv*. Anden *måste* leda människan för att hon ska *kunna* vandra i Anden – och därigenom uppfylla lagen – och människan *måste* vandra i Anden för att *kunna* bli ledd av Anden. Så som i alla andra sammanhang när det gäller det kristna livets början och utveckling: Gud är initiativtagaren till det Han vill göra, och Han står också bakom det Han vill göra med sin väldiga kraft, men människan måste vara villig att följa med. Det är En som bjuder upp, men det krävs två för att dansa.

Slutsatsen måste således bli följande. De tio orden är i högsta grad aktuella i det nya förbundet, och den som inträtt i det nya förbundet genom omvändelse, tro och pånyttfödelsens under, är kallad av Gud att uppfylla de tio orden, men utan att stå

²⁹⁵ Rom 13:8-14

²⁹⁶ Paulus fokuserar helt på den andra stentavlan här, kärleken till nästan, men det beror på att sammanhanget handlar om relationen till överheten och de omgivande medmänniskorna.

under dem eftersom *ingen fördömelse finns för den som är i Kristus*²⁹⁷. När den troende uppfyller de tio orden är det ett yttre bevis på att denne kontinuerligt leds av Anden att frambringa Andens frukt, men också är villig att vandra i Anden.

Därför har också de tio orden sin plats i den kristna förkunnelsen, men inte som en uppmaning till laggärningar, utan som dels ett medel till att dels väcka överbevisning om synd hos åhörarna, troende som icke troende, genom att peka på Guds lags krav på människan i syfte att övertyga om att *alla har syndat och gått miste om härligheten från Gud*²⁹⁸, och dels genom att peka på att de tio ordens gradvisa uppfyllelse hos den genom Kristus pånyttfödde människan utgör ett verkligt bevis för att denne verkligen blivit född på nytt och fått lagen skriven på sitt hjärta. De tio orden är således källa till både uppmuntran och tillrättavisning i den kristna undervisning!

²⁹⁷ Rom 8:1

²⁹⁸ Rom 3:23

Kapitel 6. DE TIO ORDENS TILLÄMPNING I NYA FÖRBUNDET

Var ordets görare, inte bara dess hörare, annars bedrar ni er själva. (Jak 1:22)

Vi ska avsluta genom att vända oss till frågan om hur de tio orden ska tillämpas i det nya förbundet, för dem som leds av Anden till att uppfylla dem. Frågan är mycket relevant i en tid då den kristna församlingen pressas från flera håll gällande sitt förhållande till Guds ord: från vissa till att gå i en mer liberal riktning och ägna Bibelns ord mindre vikt och mindre inflytande över det dagliga livet, och från andra till att gå i en riktning som slutar i ett nytt slaveri under lagen, där hedningarna ska leva som judar²⁹⁹.

Det kan inte undgå någon som ser objektivt på tillvaron att världen skulle se helt annorlunda ut om alla människor levde efter de tio orden. Relationen till Gud och relationen till medmänniskorna skulle då var helt ostörd av främmande element och störande synd. Det skulle på något sätt göra jorden till ett himmelrike. Sedan visar historien att människan av egen kraft inte kan följa de tio orden, därför att hon vill gå sin egen väg. Men församlingen ska som Guds representanter i världen vara den plats där de tio orden efterlevs genom att Anden genomsyrar och uppfyller densamma. På det sättet utgör församlingen en slags förgård till det himmelska riket, mitt i sina egna svagheter och brister.

Som vi har sett i det föregående menar vi att de tio orden verkligen ska efterlevas i det nya förbundet, av dem som tillhör den levande Gudens församling, men inte genom något annat medel än genom att Anden verkar fram dess uppfyllelse i och igenom den som är villig att ledas av samma Ande. Men att ledas av Anden är ingenting som är helt frikopplat från vårt förstånd och vårt medvetande, eftersom Anden talar till och igenom våra tankar och påminner oss om sådant som Gud redan

²⁹⁹ Jfr Gal 2:14

har sagt³⁰⁰. Det är därför högst nödvändigt att ägna en del utrymme i avslutningen av denna skrift kring de tio ordens praktiska tillämpning inom det nya förbundets ramar, eller med andra ord: hur ska en pånyttfödd Jesu efterföljare idag tänka kring och sträva efter att handla i linje med de tio orden i den kraft som Anden ger?

Den första stentavlan – kärleken till Gud

Det första ordet: Du ska inte ha andra gudar vid sidan av mig.

En av vår tid dödligaste sjukdomar är inget medicinskt tillstånd utan ett andligt: nutidsmänniskans själviskhet, självupptagenhet och självcentrering. Vår kultur har under lång tid betonat individens rätt till självbestämmande, självförverkligande och självcentrering på ett sätt som saknar motstycke i hela världshistorien, och vi har blivit så vana vid det att vi inte ser det längre³⁰¹. Paulus förutsade detta med orden:

*Du ska veta att i de sista dagarna blir det svåra tider. Människorna kommer att vara **egenkära**...*³⁰²

Det finns många förklaringar till varför det blivit så, men grundproblemet kommer från urhistorien i Edens lustgård och ormens löfte till Eva att om hon valde bort Guds lag för att följa sin egen vilja istället så skulle hon själv bli gudomlig: *Ni ska bli som Gud*³⁰³. Människan vill ända sedan urhistorien under alla tider och inom alla kulturer sätta sig själv i centrum för verkligheten och definiera sig själv och förverkliga sig själv, och bli som en gud. Istället för att älska Gud så älskar människan sig själv.

Idag är det ännu rätt ovanligt i västvärlden att människor böjer knä för gjutna och skurna avgudabilder – se nedan – men istället har vi börjat tillbe oss själva: vårt eget utseende, vår egen identitet, vårt eget kön (eller avsaknaden av ett dylikt), vår

³⁰⁰ Joh 14:26

³⁰¹ Märkligt nog kopplas i vårt land denna självcentrering också till ett märkligt beroende av staten, ibland kallat *statsindividualism*. I någon mening handlar det om att staten tagit Guds roll i människans liv i och med att hon blivit isolerad från alla andra gemenskaper.

³⁰² 2 Tim 3:1-2. Det grekiska ordet är *philautos*, och har betydelsen *att älska sig själv, vara alltför inriktad på sina egna intressen, vara självisk*.

³⁰³ 1 Mos 3:5.

sexualitet, vår egen förmåga att lösa all världens problem genom vår egen godhet, och framför allt vår egen vilja, egenviljan. Vi har satt jaget som en annan gud vid sidan av Gud och upphöjt jag, min och mitt till det centrala i livet. Jag vill, jag kan, jag ska, och jag ska ha, och nåde den som ställer sig i vägen för mig när jag ska förverkliga mina egna planer, bygga mitt eget varumärke och utveckla min fulla potential. Till och med under ytan av till synes goda handlingar, som att hjälpa flyktingar eller skänka pengar till olika välgörande ändamål, bubblar självcentreringen och självgodheten fram. Att hjälpa någon är alltid bra ur den människans perspektiv som får hjälp, men om jag gör det för att framstå som god inför mig själv eller andra, vad har jag då vunnit annat än att jag har brutit mot det första ordet och tillbett min egen godhet?

En tillämpning av det första ordet som är särskilt viktig i vår tid är därför att göra upp med självkärlek, själviskhet och självcentrering, och framför allt den fördärliga egenviljan som riskerar att ligga på lur bakom varje tanke, ord och handling. För när vi ber Fader Vår och säger *ske din vilja* så innebär det faktiskt att vi avstår från vår egen vilja till förmån för Hans vilja som har frälst oss, och så gott vi förstår den ska vi sedan leva efter den. För vi får inte tillbe någon annan än HERREN Gud, och framför allt inte oss själva.

En relaterad fråga är att vi behöver sluta betrakta alla andra människor som inte tycker som vi som onda, vare sig det gäller politik eller religion eller ideologi, medan vi är de goda människorna. Jesus sa att *ingen är god utom Gud*³⁰⁴, och att vi människor är onda trots att vi kan göra goda gärningar³⁰⁵. Alla människor har samma potential till

³⁰⁴ Mark 10:18, Luk 18:19. För den som tvivlar på Jesu gudomlighet utgör dessa bibelverser faktiskt ett bevis för det, för om Jesus inte är Gud så är han inte heller god, och är han inte god så kunde han inte vara utan synd, och då kunde han inte dö i vårt ställe. Grupper som har svårt med Jesu gudomlighet, till exempel Jehovas vittnen, måste välja mellan att Jesus är både Gud och god eller att han inte är Gud och därför är lika ond som alla andra människor, vilket i förlängningen innebär att hans död på Golgata inte kan frälsa oss.

³⁰⁵ Matt 7:11, Luk 11:13

ondska på grund av sina innerst inne onda hjärtan³⁰⁶, och ingen av oss kan skryta med att vi är bättre än någon annan, för då gör oss själva till gudar eftersom bara Gud är god³⁰⁷. När en grupp människor börjar betrakta sig som bättre än andra och godare än andra så slutar det alltid illa eftersom det alltså är en slags självtillbedjan där man börjar kräva alla andra människors underkastelser. Nazisterna gjorde så, likaså kommunisterna. Och de har nutida medlöpare i alla slags ideologiska rörelser, framför allt de som fortfarande bottnar i marxistiskt tankegods där det är människan och människans makt över sitt eget liv som är det centrala i tillvaron. Kristendomen är helt oförenlig med detta, eftersom den endast hyllar Gud och vägrar ge någon människa någon ära.

Det andra ordet: Du ska inte göra dig någon bildstod eller avbild av det som är uppe i himlen eller nere på jorden eller i vattnet under jorden. Du ska inte tillbe dem eller tjäna dem.

Vi har redan berört bruket av ikoner i tillbedjan, och har även påpekat att Antikrist vid sin ankomst skall bryta mot både det första och det andra ordet genom att kräva tillbedjan av både sig själv och den bild av sig själv som han, och hans anhängare, ska ställa fram. Båda dessa ting är brott mot andra ordet som kristna idag måste vara på sin vakt emot.

Men det finns mer subtila former att tillbedjan av bilder som vi kanske inte ser lika lätt, men ändå har väldigt lätt att falla för även om vi är bekännande kristna. I västvärlden skulle vi med ett lite ålderdomligt uttryck kunna kalla det för "idol-dyrkan", upphöjandet av kända människor, artister, musiker, skådespelare och även ibland kända kristna predikanter och lovsångsledare, till något slags halvgudomlig status där de börjar betraktas som något annat än vanliga människor, blir beundrade och gärna

³⁰⁶ En populär filmserie på 70- och 80-talet var *Stjärnornas Krig*. Det enda som skulle kunna vara tänkvärt i dessa för övrigt av panteistiskt tankegods inspirerade filmer är i andra filmen när hjälten, Luke Skywalker, i någon form av drömsyn möter den onde svartklädde motståndaren Darth Vader i en grotta och övervinner honom i en duell, bara för att upptäcka att det är sig själv han besegrat och dödat. Sensmoralen är tydlig: alla kan bli en Darth Vader, och potentialen till ondska är lika stor hos alla människor. För övrigt rekommenderas dessa filmer *inte* av undertecknad.

³⁰⁷ Ordet "Gud" är besläktat med tyskans "Gott" och "Gut" som betyder Gud resp. god. Jfr engelskans "God" och "good".

avbildas i olika sammanhang: på bild, på TV och på film, inte minst på nätet. För det verkar vara tidlöst att människan har mycket svårt att inte fascineras av bilder, och att det lätt leder till något slags tillbedjan och tjänst inför dessa bilder.

Vad vi tillber är sådant vi själva vill efterlikna³⁰⁸, men om föremålet för vår tillbedjan inte är sann utan endast en mer eller mindre tom och förvrängd bild av verkligheten tillber vi något som är en tom lögn, och då kommer vi att bli tomma lögner själva eftersom vi börjar likna föremålet för vår tillbedjan³⁰⁹. Däri ligger en av det stora farorna med bildtillbedjan: bilderna är aldrig, mitt i sin skönhet och prakt, en sann beskrivning av den eller det de avbildar utan alltid osanna försköningar eller tomma och ofullständiga förvrängningar av verkligheten. Därför är den enda avbild vi får och ska tillbe Kristus, eftersom Han är den enda, sanna och fullständiga avbilden och uppenbarelsen av Guds väsen och vilja.

I en tid då vi omges av bilder av olika kändisar överallt, inte minst i medierna, är risken mycket stor att vi faller för frestelsen att följa den falska bild av verkligheten som målas upp där. Låt oss inte göra det. För en del av oss krävs faktiskt att vi avstår från mycket av den populärkultur som omger oss och kastar allt det på skräphögen. Om alla kristna i hela världen avstod helt från den ytliga underhållningsvärlden inkl de flesta medier och istället använde den tiden till att läsa Bibeln vore mycket vunnet, och risken för brott på andra ordet skulle minska drastiskt.

Det tredje ordet: *Du ska inte missbruka HERREN din Guds namn.*

Vi har redan varit inne på populärkulturens negativa påverkan på en kristen livsstil, och ytterligare ett sådant område där underhållningsbranschen gjort förödande inbrytningar bland de troende är när det gäller respekten för Guds namn.

Som vi såg ovan betraktades just missbruk av Namnet som något oförlåtligt bland judarna, och den fullständiga versionen av tredje ordet säger ju att *HERREN ska inte låta den bli ostraffad som missbrukar hans namn*. Men det har inte hindrat många till

³⁰⁸ Denna formulering hörde jag först från den kanadensiske psykologiprofessorn Jordan B. Peterson, men jag har inte kunnat återfinna källan. Även om jag ogillar delar av hans tankar och hans användning av Bibeln, så tror jag att han hade rätt i just detta uttalande.

³⁰⁹ Jfr 2 Kung 17:15

synes troende människor i vår tid från att både urskiljningslöst lyssna på, se på, och själva använda fraser där Guds namn används lättvindigt, utan respekt och t.o.m. missbrukas i rena hädelser och svordomar. Tyvärr går det inte att här i skrift återge dessa fraser ens i avskräckande syften, eftersom det i sig skulle riskera att utgöra missbruk, men var och en som läser dessa rader får pröva sig själv och sitt språkbruk inför det faktum att en kristen inte kan missbruka varken Gud Faderns, Gud Sonens eller Gud Andens Namn utan att dra på sig skuld som behöver bekännas för att bli förlåten.

Jesus själv lärde oss också att vi inte heller ska svära, dvs vi behöver inte gå ed på olika saker oavsett om vi gör det för att understryka vad vi sagt eller som ett kraftuttryck för att kanalisera upprördhet eller vad det nu kan vara³¹⁰. Vårt svar i olika sammanhang ska vara "Ja" eller "Nej", kort, koncist och rakt³¹¹. Inga förstärkande uttryck behövs.

Något som har bedrivit mig de senaste åren är hur de kristnas språkbruk har förändrats i de sammanhang där jag rört mig under hela mitt liv. Under inflytande av framför allt amerikansk kultur och film, började troende ungdomar på 80-talet att använda sådana kraftuttryck som förekommer rikligt i sådana sammanhang, och numera har det blivit så vanligt att ingen längre märker det.

En nutida tillämpning av det tredje ordet måste därför bli ett avståndstagande från allt sådant språkbruk och missbruk i våra familjer, hem och församlingar. För Gud håller sina löften, både i positiv och negativ bemärkelse. Om vi missbrukar och svär drar vi en dom över oss.

Det fjärde ordet: *Tänk på sabbatsdagen så att du helgar den.*

När det gäller fjärde ordet, hur vi handskas med sabbats- eller vilodagen, så är det ett av de ord av de tio där det under historien funnits många olika uppfattningar om dess giltighet utanför judendomen. Förmodligen är detta det ord som kanske haft flest varianter av efterlevnad under historien. På ena kanten har vi dem som vill betrakta det som ett bud som gäller i alla tider och kulturer och även menar att det

³¹⁰ Matt 5:33-37

³¹¹ Jak 5:12

bokstavligen måste vara lördagen som är vilodagen, och under den dagen gäller strikt avhållsamhet från alla varianter av arbete och andra former av ansträngningar. På andra kanten hittar vi dem som menar att detta ord inte alls är relevant under det nya förbundets tid³¹². Någonstans mitt emellan finner vi dem som menar att ordet fortfarande är relevant, men att vi har större frihet under nya förbundet i hur vi tillämpar det, till exempel kan vi ha vilodag någon annan dag än just lördagen. Söndagen, veckodagen då Jesus uppstod från de döda, har under den kristna epoken i västerlandet betraktats som vilodag, och därför har de flesta affärer och arbetsplatser hållit stängt under denna dag, med undantag för till exempel sjukvården. Detta förhållande är dock något som har förändrats radikalt de senaste decennierna, då nästan all verksamhet i samhället pågår sju dagar i veckan, utan uppehåll.

Hur ska en kristen i Sverige idag tänka om fjärde ordet om vilodagen? Ett ord av Jesus som jag tror kan leda oss på rätt spår är följande:

*Sabbaten skapades för människan och inte människan för sabbaten.*³¹³

Vad Jesus säger här är inget nytt, utan det framgår redan av Moses olika utläggningar av fjärde ordet att sabbatsvilan är föreskriven därför att den behövs, för människan skapades inte för att arbeta oavbrutet, utan för att arbeta *och* vila, och vilan är en central del av skapelseordningen. När Gud skapade världen gjorde han det på sex dagar, och på sjunde dagen vilade han, och detta utgör ett mönster och en förebild som enligt både Jesus och Mose är inbyggd i hela skapelsen. Har vi det klart för oss blir det omöjligt att sätta sig i det diket att vi säger att fjärde ordet om sabbaten helt förlorat sin betydelse i Nya förbundet, åtminstone inte så länge vi samtidigt erkänner att vi fortfarande är människor. Så den dörren är stängd. Och den dörren får betraktas som försedd med dubbla lås om vi också ser sabbatens profetiska dimension. Sabbaten pekar nämligen fram emot tusenårsriket och den eviga vilan efter uppståndelsen, och när vi håller det fjärde ordet blir det en inre påminnelse för oss

³¹² De hänvisar bl a till att sabbatsordet är det enda bud som inte upprepas i Nya testamentets undervisning, och utöver det till bibelställen som tonar ner betydelsen av att iaktta sabbaten, se till exempel Kol 2:16.

³¹³ Mark 2:27

själva och ett yttre vittnesbörd inför världen om att vi tror på att hela universum en gång ska gå in i sabbatsvila.

Den kristna friheten från lagen gör dock att tillämpningen av fjärde ordet inte behöver vara slavisk till sina former, för sabbaten ska ju inträffa på den *sjunde* dagen, vilket innebär att vad som är sjunde dagen beror på var vi börjar räkna. Och vad som är arbete kan uppfattas lite olika för olika människor, särskilt i en tid då många har ett stillasittande arbete till vardags. Då kan t o m hårt kroppsarbete utgöra en välbehövlig vila. Det viktiga blir då att man verkligen vilar en dag i veckan, och inte exakt hur.

Det är värt att notera att det finns antydningar i Nya testamentet om att de första kristna brukade samlas på dagen *efter* sabbaten³¹⁴, dvs på det som vi brukar kalla för söndagen. Möjligen berodde det på att det var samma dag som Jesus uppstod och visade sig första gången efter sitt lidande, på den första veckodagen³¹⁵. Men det finns inga tydliga föreskrifter om de yttre formerna för den kristna församlingens möten i Nya testamentet – däremot ägnas mer utrymme åt innehållet, och det är kanske meningen: för Gud är alltid innehållet viktigare än formen, och det borde även gälla hur vi helgar vilodagen. Så länge vi helgar den till Kristi ära har de yttre formerna mindre betydelse:

*Låt därför ingen döma er för vad ni äter och dricker eller när det gäller högtid eller nymånad eller sabbat. Allt detta är en skugga av det som skulle komma, men själva verkligheten är Kristus.*³¹⁶

Det femte ordet: Hedra din far och din mor.

Inom läkarvetenskapen är det välkänt att människor som saknar något viktigt näringsämne riskerar att drabbas av bristsjukdomar och andra följsjukdomar. En stor brist i dagens samhälle är *bristen på underordnande*, och den bristen leder till andra sjukdomar. Ett samhälles funktion och fortsatta sammanhållning är beroende av att människor kan och är villiga att underordna sig varandra. I en familj, på en arbetsplats,

³¹⁴ Apg 20:8.

³¹⁵ Joh 20:1, 19

³¹⁶ Kol 2:16-17

i en kristen församling, och i olika samhällsstrukturer, så måste det finnas fungerande hierarkier som bygger på olika grader av ansvar och motsvarande underordnande: en hustru underordnar sig sin man, barnen underordnar sig sina föräldrar, anställda underordnar sig sina arbetsgivare, och alla medborgare underordnar sig de styrande. Femte ordet handlar om barnens underordnande i familjen, och i förlängningen kan det tillämpas på respekten för de äldre och för överordnade.

När det gäller alla former av underordnande så ska det vara så att det ska ske utan att någon behöver gå emot sitt eget samvete – det finns saker man för sitt samvetes skull inte kan medverka till, och ibland måste lydnaden för Gud gå före lydnaden för människor³¹⁷. Men det är inte problemet idag, utan snarare oviljan att underordna sig överhuvudtaget. Människor idag är så självcentrerade att de inte kan tänka sig att underordna sig någon annan än sig själva eller möjligtvis någon som är likadan eller tycker precis lika som de själva i alla frågor. Men femte ordet lär oss att motiveringen till underordnande inte ligger i att bekräfta att våra föräldrar eller de andra vi underordnar oss har *rätt* i allt. Motiveringen ligger inte heller i att de som vi underordnar oss råkar vara mer värda än vad vi själva är³¹⁸. Motiveringen ligger istället i att underordnandet gör att vårt samhälle kan bestå och det går bra för vårt land:

...så att du får leva länge och det går dig väl i det land som HERREN din Gud ger dig.

I förlängningen kollapsar nämligen ett samhälle som saknar viljan till underordnande. Aposteln Petrus skriver några ord angående det här som alltid har överraskat mig:

Underordna er alla mänskliga myndigheter för Herrens skull, både kejsaren som högste härskare och ståthållarna, som är sända av honom för att straffa dem som gör det onda och hedra dem som gör det goda. Det är Guds vilja att ni genom att göra gott ska tysta munnen på oförståndiga och okunniga människor. Ni är fria, men använd inte friheten som täckmantel för det onda utan för att tjäna Gud. Visa aktning för alla,

³¹⁷ Apg 5:29

³¹⁸ Uttrycket "alla människors lika värde" får betecknas som det postmoderna samhällets återvändsgränd. Det säger absolut ingenting, men har fått enorm betydelse i alla sammanhang trots att ingen kan förklara var det egentligen betyder eller vem som bestämt att det ska gälla.

*älska era trossyskon, vörda Gud och ära kejsaren. Ni slavar, underordna er era herrar och visa dem all respekt, inte bara de goda och milda utan även de hårda.*³¹⁹

Frågan jag alltid ställer mig när jag läser detta är hur Petrus kunde uppmana de kristna att underordna sig kejsaren och hans ståthållare? Det fanns knappt några på den tiden som var så onda och korrumperade som de var! Och hur kunde Petrus uppmana slaverna att underordna sig sina herrar, och inte bara de goda utan också de hårda? Förklaringen ligger i att för en kristen är den nuvarande ordningen, trots att den är tillfällig och behäftad med massor av brister och orättvisor, alltid ytterst inrättad av Gud³²⁰ därför att det är Han som fördelar makten i världen mellan olika makthavare på olika tider på olika nivåer³²¹. Därför är det alltid rätt att underordna sig. Kristendomen är ingen revolutionär rörelse i ideologisk-politisk mening, utan enbart i andlig mening. Seger vinner man inte genom revolution eller samhällsomstörtande verksamhet, utan att genom att ha Jesus som föredöme: Han underordnade sig sin Fader i allt, och den troende ska därför underordna sig i alla de sammanhang där han eller hon finns med: sina föräldrar, i familjen, i församlingen, sin arbetsgivare, och de styrande.

En kristen livsstil i måste innehålla en extra stor portion underordnande, inte bara där det är lätt att underordna sig utan också där det är svårt. Som barn vet man att ens egna föräldrar inte alltid har rätt, men det är enligt de femte ordet ändå rätt att underordna sig dem och att hedra dem. För annars har man satt en snöboll i rullning som kommer att växa med varje generation: de barn som inte hedrar sina föräldrar utan föraktar dem, kommer att föraktas ännu mer av sina egna barn³²². Och som vi sett tidigare så är ska relationen till våra föräldrar – och förlängningen alla andra vi har över oss i olika sammanhang – spegla vår relation till vår Fader i himlen. Och den ovilja till underordnande vi visar i alla andra sammanhang visar egentligen att vi är ovilliga att underordna oss Gud.

³¹⁹ 1 Petr 2:13-18

³²⁰ Rom 13:1-7

³²¹ Jer 27:5-6, Dan 4:14. Notera att djävulens påstående i Luk 4:6 måste vara en lögn.

³²² Den tanken kan utvidgas till att gälla generationsgränserna i den kristna församlingen. Om en generation börjar förakta en annan, till exempel för deras musiksmak eller moraluppfattning, får de räkna med att själva bli än mer föraktade i framtiden. Sätter man ett dåligt exempel för andra, kan man vara säker på att det kommer att efterlevas.

Det femte ordet är också mycket relevant för den kristna församlingen ur en annan aspekt. Både barnens förhållande till sina föräldrar och mannens och hustruns relation till varandra är i våra dagar under ständig attack från det omkringliggande samhället. Och i centrum av dessa attacker ligger en vilja att luckra upp familjerna som samhällets byggstenar och göra människor helt oberoende av varandra men beroende av staten istället. Genom att slå sönder samhällets små gemenskaper kan man också lättare kontrollera medborgarna. Istället för att *först* hedra sin far och mor och underordna sig dem ska människor *istället* hedra staten och underordna sig den. Men att hedra far och mor – hålla femte ordet – går före. Petrus skrev ju att vi först skulle *vörda Gud och sedan ära kejsaren*.

Den andra stentavlan – kärleken till nästan

Det sjätte ordet: *Du ska inte mörda.*

I det föregående har vi sett att definitionen av mord i det sjätte ordet är att döda någon med hat i sinnet. Betydelsen av hat i Gamla testamentet är att betrakta någon som en fiende³²³ och det är så vi ska förstå det sjätte ordet. Tyvärr har betydelsen av själva ordet "hat" förändrats det senaste decennier, särskilt i politiken och på internet, och blivit något man reflexmässigt anklagar sina meningsmotståndare för – så fort någon har en annan åsikt än den som för tillfället är accepterad av majoriteten, då är det ett uttryck för hat. Förutom att det resonemanget är en utpräglad härskarteknik – att styra människor genom skam eller dåligt samvete – så är det verkligen tragiska med denna glidning av ordets betydelse att vi inte längre kan identifiera verkligt hat i betydelsen djup fiendskap³²⁴.

³²³ Hebr. *sane*, se till exempel 5 Mos 4:42.

³²⁴ Paulus skriver om betydelsen av att vi faktiskt begriper vad orden betyder i 1 Kor 14:10-11: *Hur många språk det än finns i världen, så är inget utan mening. Men om jag inte vet vad ljuden betyder blir jag en främling för den som talar, och den som talar blir en främling för mig.* Nu handlar sammanhanget om bruket av tungotal och profetia i församlingen, men vi kan tillämpa det på vår förståelse av alla sorters ord i språket, till exempel orden "hat" och "fiendskap". Om dessa ord – eller andra – töms på sina innehåll och fylls med ett annat innehåll, då har vi blivit fattigare eftersom vi inte längre kan kommunicera begripligt. Och då blir vi främlingar för varandra.

Hat i Bibeln framställs inte alltid som något negativt, för Gud kan också hata, och då utgör det inte en mänsklig, mörk känsla utan är ett helt befogat uttryck för Hans rättfärdiga vrede över synden och syndaren – den som bryter mot de tio orden:

*Du är inte en Gud som älskar ondska, den som är ond får inte bo hos dig. De övermodiga består inte inför dina ögon, du hatar alla förbrytare.*³²⁵

På samma sätt finns det saker en kristen ska hata:

*Att vörda Herren är att hata det onda. Högfärd, högmod, ond väg och falsk mun, det hatar jag.*³²⁶

*Älska varandra uppriktigt. Avsky det onda, håll fast vid det goda.*³²⁷

Vi människor har dock inte rätt att hata andra människor, för det finns bara En i universum som både kan och har rätt att älska och hata sina fiender samtidigt, och det är Gud. Och Han sände Jesus till världen för att ge livet för sina fiender:

*För om vi som Guds fiender blev försonade med honom genom hans Sons död, hur mycket mer ska vi då inte som försonade bli frälsta genom hans liv?*³²⁸

Men då mord, som sjätte ordet handlar om, har sin upprinnelse i personligt hat till offret, är det hatet som är det ursprungliga problemet:

Detta är det budskap som ni har hört från början: att vi ska älska varandra. Vi ska inte vara som Kain, som var av den onde och mördade sin bror. Och varför mördade han honom? För att Kains gärningar var onda men hans brors rättfärdiga. Bröder, var inte förvånade om världen hatar er. Vi vet att vi har gått över från döden till livet, eftersom vi

³²⁵ Ps 5:5-6

³²⁶ Ord 8:13, jfr Ps 97:10, Amos 5:15.

³²⁷ Rom 12:9

³²⁸ Rom 5:10

älskar bröderna. Den som inte älskar är kvar i döden. Den som hatar sin broder är en mördare, och ni vet att ingen mördare har evigt liv i sig.³²⁹

Bästa sättet att undvika mord, eller våld som skulle kunna leda till mord, är att inte hata någon annan människa utan istället älska dem. Att älska dem som älskar oss är dock inte svårt, för det kostar ingenting:

Om ni älskar dem som älskar er, ska ni ha tack för det? Även syndare älskar dem som visar dem kärlek.³³⁰

Jesus kom istället för att lära oss att älska våra fiender, liksom Gud gör det:

Nej, älska era fiender och gör gott och låna ut utan att hoppas få något igen. Då ska er lön bli stor, och ni ska bli den Högstes barn, för han är god mot de otacksamma och onda.³³¹

Om hat handlar om fiendskap så menar Jesus att vi ska älska dem som vi (egentligen) hatar och som (kanske) hatar oss tillbaka. Att tillämpa sjätte ordet i vardagen handlar då grundläggande om att visa kärlek mot dem som vi har allra minst anledning att göra det mot. Här visar sig genast vår mänskliga svaghet, för det är inget vi vill göra. Dels tar det emot rent känslomässigt, men det känns heller inte rationellt. Varför ska jag visa kärlek mot dem som hatar mig tillbaka? Varför slösa vatten eller gödning på en åker om den avvisar vattnet och vägrar att ge någon skörd tillbaka³³² – det vore ju bara ett slöseri med tid och energi! Men helgelse – den process med vilket Gud formar oss till likhet med Kristus – handlar mycket om att lära sig att göra det man av naturen inte vill göra, och göra det trots att det ibland ser rätt meningslöst ut på kort sikt. Det bästa sättet att bli lik Jesus är att först ta reda på vad den gamla människan inte vill göra och sedan göra det. I det här sammanhanget handlar det att älska sina fiender istället för att hata dem. De gamla profeterna sa samma sak:

³²⁹ 1 Joh 3:11-15

³³⁰ Luk 6:32

³³¹ Luk 6:35

³³² Hebr 6:7-8

*Om din fiende är hungrig, ge honom att äta, om han är törstig, ge honom att dricka. Då samlar du glödande kol på hans huvud, och Herren ska belöna dig. Låt dig inte besegras av det onda, utan besegra det onda med det goda.*³³³

Enligt orientaliskt tänkande var uttryck som "glödande kol på huvudet" eller "eld i levern" ett bildspråk för den inre smärta en person upplever som blir påmind om det onda man gjort då offret istället för att hämnas gör gott tillbaka. Verkligt hat i form av verkligt fiendskap, som kan leda till mord, kan bara besegras genom självutgivande kärlek. Då kan till och med fiender bli vänner³³⁴.

Slutligen bör det tilläggas att i det här sammanhanget kommer ofta frågan om dödsstraffets vara eller inte vara upp. Ett vanligt argument mot dödsstraff för till exempel mord är att det i sig är mord. Men rent definitionsmässigt har vi sett att i Bibeln är dödsstraff inte är detsamma som mord, och att överlagt mord var det enda brott i den israelitiska lagstiftningen som alltid skulle bestraffas med döden om det fanns minst två vittnen. Redan i Guds förbund med Noa och hans avkomlingar efter syndafloeden menade Gud att straffet för mord skulle vara döden, och ingen av Nya testamentets författare verkar argumentera mot det heller. Det är därför, som vi redan sett, mycket svårt att argumentera för att dödsstraffet inte skulle vara bibliskt.

Svårigheten med dödstraffet i vår tid ligger istället i hur vi ska tillämpa det i vårt samhälle. Begår rätten ett misstag, vilket inte är ovanligt nuförtiden, och dömer och avrättar en oskyldig, kan det inte korrigeras i efterhand. Så även om det finns tillfällen då det både vore lämpligt och högst befogat att utdöma dödsstraff, har jag svårt att se hur det skulle kunna låta sig göras i vår tid och i vårt samhälle. Bibeln varnar ju lika mycket för att fria den skyldige som att döma den oskyldige:

*Det är inte rätt att ta parti för den skyldige och vränga rätten för den oskyldige.*³³⁵

Ur den bemärkelsen är jag tacksam att vi inte praktiserar dödsstraffet (just nu) i Sverige, men inte för att det skulle vara principiellt fel, utan för att jag fruktar för en

³³³ Rom 12:20-21, jfr Ord 25:21-22.

³³⁴ Ord 16:7

³³⁵ Ord 18:5

situation där oskyldiga i framtiden kommer att avrättas på godtyckliga grunder. Ett samhälle som de senaste femtio åren kantats av många rättsskandaler och så mycket godtycklighet i rättsskipningen som det svenska kan aldrig hantera en sådan sak som dödsstraffet på rätt sätt.

Det sjunde ordet: *Du ska inte begå äktenskapsbrott.*

De senaste trettio årens generella förändringar som skett i västvärlden när det gäller synen på sexualitet hade aldrig inträffat om inte samhället på bred front avvikit från den syn på äktenskapet som har sitt ursprung i den judisk-kristna etiken: att det är ett livslångt förhållande mellan man och kvinna präglad av absolut trohet och ömsesidig hängivenhet, och att all sexuell aktivitet utanför det är moraliskt förkastligt och får nedbrytande konsekvenser för både de inblandade och deras omgivning. Därom tror jag att alla kan vara eniga, oavsett om man tycker att avvikelsen var bra eller dålig – det som sker idag på det här området hade aldrig hänt om det inte hade skett stegvis. Och det som förs fram som norm idag kommer att bereda vägen för än större avvikelser i framtiden, som kommer att överträffa allt vad dagens samhälle kunnat föreställa sig eller ens drömma om³³⁶.

Den kristna församlingen har i viss mån försökt att kämpa mot den här trenden, men har med tiden förlorat sin trovärdighet i sina avståndstaganden av otukten³³⁷ då man under lång tid sakta, visserligen något motvilligt, följt efter världen i det att man avlägsnat sig från den klassiska äktenskapssynen: först började man acceptera skilsmässa och omgifte, hade overseende med sex före äktenskapet och samboförhållanden, tog inte avstånd från otrohetsaffärer, etc., och när Pandoras ask väl var öppnad verkade det inte finnas något slut på förfallet. I skrivande stund sitter många församlingsledningar i Sverige och diskuterar att överge det bibliska äktenskapet helt. Men vad man inte verkar inse är att om gränsen inte går vid det klassiska äktenskapet så finns ingen gräns för var det kan sluta, förutom i människors fantasi. Samma sak gäller med debatten om vilka kön det finns eller vad som

³³⁶ Överfallet på Lot i Sodom strax innan staden förstördes är ett exempel.

³³⁷ Ordet otukt är ett något ålderdomligt ord som betecknar motsatsen till sträng disciplin på det sexuella området, och brukar användas när det grekiska ordet *porneia* ska översättas. En alternativ översättning är sexuell omoral. *Porneia* omfattar alla former av sexuella aktiviteter utanför äktenskapet, och har bland annat gett upphov till vårt ord för pornografi.

kännetecknar dem – om det inte bara finns två kön, man och kvinna, och dessa bär vissa kännetecken som särskiljer dem från varandra – som både den bibliska skapelseberättelsen och den biologiska vetenskapen säger – då finns det ingen gräns för hur många kön det finns. Det kan då finnas lika många kön som det finns människor, och då har begreppet kön upphört att existera, blivit meningslöst. Och mer specifikt: kan man inte längre säga vad en kvinna är i objektiv mening, så att vem som helst kan säga sig vara kvinna, då finns det inte längre några kvinnor – även begreppet kvinna (och i förlängningen begreppet man) blir meningslöst.³³⁸

Det går att vända om på den här punkten. Världen kommer inte att göra det, men Guds församling kan återvända till det sjunde ordet och börja en mödosam kamp för att komma tillbaka till Guds ursprungliga tanke med äktenskapet. Där ingår oundvikligen att otrohet, skilsmässa och omgifte – med några få undantag – är absolut moraliskt förkastligt och en synd. Alla synder kan försonas, men förlåtelse följer alltid på bekännelse och omvändelse i Bibeln. Om jag stjälar en hundralapp från någon, så räcker det inte bara med att jag ber om förlåtelse – jag måste också ersätta det jag stulit. På samma sätt: om jag har övergett min hustru för en annan kvinna eller stulit en annan mans kvinna, så är jag skyldig att inte bara bekänna det utan också återvända till min hustru eller lämna tillbaka det jag stulit. Och där äktenskapet gått sönder och av olika skäl inte kan repareras på kort sikt eller kanske inte alls, finns det förhållningsregler som Bibeln ger oss – till exempel är det tveksamt om den som begått äktenskapsbrott kan vara ledare i en kristen församling. Förlåtelse finns i överflöd för den mest nattsvarta synden för den som bekänner och omvänder sig, men ett brutet förtroende är en annan sak. Och skiljer man ändå sig, så har man som kristen två alternativ: antingen försonas man och börjar leva tillsammans igen, eller också får man leva ogift. Det är Bibelns klara budskap.

Nu finns det många som kallar sig kristna som reagerar med avsky på ett sånt här ställningstagande och menar att eftersom Gud är kärlek så kan det jag skrivit inte stämma. Men frågan är egentligen denna: om du blev överbevisad om att det klassiska synen på äktenskapet var riktig och att Gud står bakom den, skulle du då böja dig för det och följa den? Problemet är nästan aldrig att vi inte förstår, utan att vi inte vill.

³³⁸ Det är djupt ironiskt att de som sade sig värna om kvinnors rättigheter varit de som kanske gjort störst insats för att se till att ordet kvinna förlorat mycket av sitt innehåll.

Det åttonde ordet: *Du ska inte stjäla.*

Stöld är ingenting som tilltalar människor i allmänhet, men ofta är vår uppfattning om vad som är stöld begränsad till sånt som cykelstölder, bostadsinbrott, rån, etc. Det är få människor som hyllar sådana saker, men det finns andra mer sofistikerade sätt att stjäla, som i moralisk mening utifrån åttonde ordet är precis lika fel. Några exempel:

- När jag kan men inte vill arbeta utan låter andra försörja mig, kanske min egen familj eller det allmänna via bidrag, då är det stöld från de andra som faktiskt arbetar: *När vi var hos er gav vi er denna föreskrift: den som inte vill arbeta ska inte heller äta. Men vi hör att vissa bland er lever oansvarigt. De arbetar inte utan gör allt möjligt annat. Sådana befäller och förmanar vi i Herren Jesus Kristus att arbeta i lugn och ro och äta sitt eget bröd.*³³⁹
- När jag systematiskt jobbar svart eller betalar svart stjälar jag från staten: *Ge alla vad ni är skyldiga dem: skatt åt den som ska ha skatt, tull åt den som ska ha tull, respekt åt den som ska ha respekt och heder åt den som ska ha heder.*³⁴⁰
- När jag fuskar med arbetstiderna eller maskar på jobbet, stjälar jag från min arbetsgivare: *Förmana tjänarna att underordna sig sina herrar i allt, att tjäna dem helhjärtat och inte säga emot, att inte smussla undan något utan alltid visa sann trohet så att de i allt är en heder för Guds, vår Frälsares, lära.*³⁴¹
- När producenter av matvaror i smyg minskar innehållet i förpackningarna men tar ut samma pris stjälar de från sina kunder³⁴²: *Hör detta, ni som trampar på den fattige och vill göra slut på de svaga i landet, ni som säger: "När är nymånadsdagen slut så vi får sälja säd, och sabbaten så vi får öppna kornboden? Då ska vi minska efa-måttet och höja priset och fuska med vågen så att den ljuger. Då ska vi köpa de utblottade för*

³³⁹ 2 Tess 3:10-12

³⁴⁰ Rom 13:7

³⁴¹ Tit 2:9-10

³⁴² Jag hörde för några år sedan om en man som brukade äta exakt 2 dl fil varje morgon, måndag till fredag. Helt plötsligt räckte inte filen hela veckan, trots att förpackningen var lika stor och priset detsamma. Mannen upptäckte då att producenten omärkligt övergått från 1 liter fil till 1 kg fil, vilket gjorde att volymen blev mindre. Han ringde radion och var upprörd. Det var ju stöld!

pengar och den fattige för ett par skor, och sälja spillet som säd." Herren har svurit vid Jakobs stolthet: Aldrig ska jag glömma någon av deras gärningar.³⁴³

- När staten tar in alldeles för mycket pengar i skatt från medborgarna och slösar på sådant som gagnar dem själva eller ger pengarna till någon annan som inte har rätt till dem, då är det stöld: *Genom rättvisa bygger kungen upp landet, men genom höga pålagor river han ner det.*³⁴⁴ Det är lätt att vara generös och dela ut pengar, när det är *andras* pengar man delar ut³⁴⁵.
- När en kristen behåller sin inkomst för sig själv och inte kan tänka sig att ge till Guds verk, då är det – hör och häpna – stöld: *Får en människa stjäla från Gud? Ändå stjäla ni från mig. Ni säger: "Vad har vi stulit från dig?" Tionde och offergåvor. Förbannelse har drabbat er, för ni och hela folket stjäla från mig.*³⁴⁶

Listan förstås göras mycket längre, men andemeningen med åttonde ordet är att Gud förbjuder oss att lägga beslag på eller förbruka något som tillhör någon annan. Åttonde ordet handlar om ha en mycket djup respekt för äganderätten och att ta ansvar för sitt eget liv och inte ligga andra till last i onödan.

Det nionde ordet: *Du ska inte bära falskt vittnesbörd.*

När Jesus står inför Pilatus innan sin avrättning ställer Pilatus en fråga som är mycket viktig:

³⁴³ Amos 8:4-7

³⁴⁴ Ord 29:4

³⁴⁵ Enligt Margaret Thatcher, färgstark brittisk politiker under 70- och 80-talet: "The problem with socialism is that eventually you run out of other people's money".

³⁴⁶ Mal 3:8-9. Tiondegivande verkar inte ha varit norm bland de första kristna. Ibland gav de mycket mer än så, ibland kanske mindre. Att säga att det är just 10 % av inkomsten som ska ges åt Guds verk i det nya förbundet är att gå för långt, men det är en bra princip som härstammar redan från Abrahams möte med Melki-Sedek (som är en förebild för Jesus Kristus). Ska man ta Paulus på allvar äger en kristen ingenting själv, utan allt har övergått till Herren och den troende människan är endast förvaltare av Hans ägodelar.

Pilatus sade till honom: "Vad är sanning?"³⁴⁷

Det tragiska är att den ställdes av en man som inte insåg vem han hade framför sig. Här står Sanningen, Guds Son, i mänsklig gestalt framför Pilatus, men han ser inte vem det är. Och så kan det vara för oss också i vår tid. Jesus är helt nära oss, men vi ser inte vem Han är, trots att Han är Sanningen.

Hela mänsklighetens historia är också en kamp mellan ljus och mörker, sanning och lögn, Gud och en fallen mänsklighet i mer eller mindre medveten maskopi med djävulen, lögnens fader. När Jesus kommer tillbaka och ställer allt till rätta ska sanningen segra till slut, alla lögnen avslöjas och allt som ligger dolt i mörkret avslöjas. Det står om den tiden att:

Den som välsignar sig i landet ska välsigna sig vid Sanningens Gud, och den som ger sin ed i landet ska svära vid Sanningens Gud, för de forna bedrävelserna är glömda och dolda för mina ögon.³⁴⁸

Om den nya världen ska präglas av det är slut på alla lögnen, så ska dock tiden innan präglas av motsatsen:

Den laglöses ankomst är ett verk av Satan som kommer med stor kraft och med lögnens tecken och under. Med ondskans alla konster bedrar han dem som går förlorade, eftersom de inte tog emot kärleken till sanningen så att de kunde bli frälsta. Därför sänder Gud villfarelsens makt över dem så att de tror på lögnen och blir dömda, alla de som inte har trott på sanningen utan njutit av orättfärdigheten.³⁴⁹

Därför är det idag mer viktigare än någonsin viktigt att ställa sig frågan: "Vad är sanning?" För allt som sägs i media, på nätet, bland våra vänner och bekanta, i församlingen eller utanför den är inte sant. Inte heller våra egna känslor och tankar är alltigenom sanna, och vi måste ständigt skärskåda oss själva i ljuset av Guds Ord.

³⁴⁷ Joh 18:38

³⁴⁸ Jes 65:16

³⁴⁹ 2 Tess 2:9-12

Även kristna glömmar lätt att vi är fallna varelser, visserligen högt älskade, men också djupt fallna, med bedrägliga hjärtan och onda tankar:

*Låt det stå fast att Gud är sann och varje människa en lögnare.*³⁵⁰

*Bedrägligare än allt annat är hjärtat, det är obotligt sjukt. Vem kan förstå det? Jag, Herren, utforskar hjärtat och prövar njurarna för att ge åt var och en efter hans vägar, efter hans gärningars frukt.*³⁵¹

Det nionde ordet handlar om att man ska återge saker på ett korrekt sätt, primärt i en rättsfråga inför en domstol men i förlängningen i alla sammanhang. Att alltid tala sanning, hela sanningen och inget annat än sanningen. För även överdrifter, försköningar, vinklingar och annat liknande är falskt vittnesbörd. I en tid då många varnar för falska nyheter och desinformation måste vi akta oss så att inte dessa varningar i sig också utgör falska nyheter och desinformation. Alla varningar och förmaningar vi får kommer inte från människor som vill vårt bästa, utan som istället är ute efter att sko sig själva på vår bekostnad och skaffa sig makt över oss för att vi ska tjäna deras syften:

*I sin själviskhet ska de utnyttja er med hjälp av påhittade historier.*³⁵²

*De som så ivrigt intresserar sig för er gör det inte i god avsikt.*³⁵³

I den sista tiden går det inte att vara naiv och tro på allt man hör. Då kommer man att bli lurad.

Sen går det inte att gå förbi bruket av sociala medier när det gäller det nionde ordet. Jag tror inte för ett ögonblick att alla de bilder och texter som människor lägger ut om sig själva, sina familjer, sina hobbies, sina åsikter, sina resor och sin jordiska lycka och framgång är sanna. I bästa fall rymmer dessa inlägg ett stort mått av överdrifter,

³⁵⁰ Rom 3:4a

³⁵¹ Jer 17:9-10

³⁵² 2 Petr 2:3a, B2000

³⁵³ Gal 4:17a, B2000

men i sämsta fall handlar det om mer eller mindre medvetna försöka att skapa bilder i andra människors tankar som helt enkelt inte är sanna: att med falskt vittnesbörd lura sin nästa att tro på något som inte är helt verkligt. Ovanpå det är det också ett visst mått av självförgudning, dvs brott mot första ordet.

Det tionde ordet: *Du ska inte ha begär.*

Som vi har sett i det föregående, så ska det tionde ordet ses som en säkerhetsnät som ska förhindra att vi faller för frestelsen att bryta mot de andra orden. Stöld, äktenskapsbrott, lögn och mord har alltid sitt ursprung i begäret efter något som tillhör någon annan. Även brott mot något ord från den första stentavlan har sitt ursprung i begäret.

En viktigt tillämpning av att inte ha begär är att inte utsätta sig själv för situationer där begäret kan väckas. Det är inte alltid vi är medvetna om var vi har våra svagaste punkter, men det kan finnas miljöer där vi blir mer frestade än andra, och om vi inte snabbt kan ta oss därifrån behöver vi göra något för att desarmera situationen. Tre historier jag har hört illustrerar detta.

Den första historien handlar om en ung man som inte kunde låta bli att synda i ett visst avseende. När han sökte hjälp för saken hos en pastor visade det sig att begäret väcktes varje gång han gick förbi ett speciellt ställe i den stad där han bodde. Vägen ut ur problemet var då helt enkelt att välja en annan väg.

Den andra historien är ganska lik den första och handlar om en ganska fattig predikant som i ett sammanhang berättade att han hade slutat åka till det lokala shoppingcentret. Motiveringen var ganska enkel: "Jag vet vem jag är". För en man där avsaknaden av pengar var ett ständigt problem som han brottades med, blev ett besök på shoppingcentret för mycket. När man vistas i ett sammanhang där allt är till salu bara man har pengar, kan begäret efter att äga allt man ser men aldrig kommer att kunna köpa väckas. Lösningen blev helt enkelt att inte åka dit.

Den tredje historien handlar om en gift kristen man som hamnade på någon form av kurs tillsammans med ett antal andra personer, däribland en kvinna som han direkt kände sig dragen till. Men hans självinsikt gjorde att han inte gödde begäret efter

kvinnan ifråga utan gjorde det motsatta: han såg diskret till att hamna i en annan arbetsgrupp än kvinnan ifråga, och gick vid första bästa tillfälle och ringde sin fru. Och det tog udden av begäret, och resten av kursen gick bra.

Det går inte låta bli att tänka på Adam och Eva i lustgården i det här sammanhanget. Gud hade gett dem alla träden, utom ett som Han behöll för sig själv. Men vart gick de till slut? Jo, till det träd som de inte fick röra. Och när ormen väl lurat dem att det inte var så farligt, slog begäret till och de åt av den förbjudna frukten. Katastrofen var ett faktum. Poängen i det här sammanhanget är att om de första människans aldrig hade befunnit sig inom räckhåll för trädet de inte fick äta av, hade begäret efter det kanske inte alls tänts, och fallet kanske aldrig skett? I den första psalmen står det:

Salig är den som inte följer de gudlösas råd, som inte går in på syndares väg och sitter bland föraktare, utan har sin glädje i Herrens undervisning och begrundar hans ord både dag och natt. (Ps 1:1-2)

En kristen kan inte se eller lyssna på vad som helst, inte gå vart som helst, och inte heller umgås med vilka som helst. Särskilt inte i vår tid. Och den slutsatsen ska inte vara grundad på högfärd eller präktighet, utan biblisk självbevarelsedrift. Min personliga erfarenhet är densamma. Det finns platser och sammanhang jag inte vara i därför att jag riskerar att falla för frestelsen att känna begär efter sånt jag får se och höra. Och det beror inte på att jag tror att jag är bättre, utan på att jag vet att jag är sämre.

Ett varningens finger behöver slutligen lyftas när det gäller politiska ideologier som betonar rättvisa och jämlikhet. Risken är att de i stort sett bara gömmer begäret efter andras materiella och immateriella ägodelar under tjocka lager av prat om rättvisa och solidaritet. Avundsjuka som politisk ideologi vore en bättre benämning än rättvisa i sådana sammanhang, för rättvisa i Bibeln handlar främst om att alla ska vara lika inför lagen, och att de som sitter som domare ska avkunna rätta domar.

SLUTORD

*Detta är slutsatsen, när allt blivit hört: Frukta Gud och håll hans bud, det gäller alla människor
(Pred 12:13).*

Vi har nu kommit till slutet. Vårt syfte har varit att försöka utröna betydelsen av de tio orden som Gud gav till Israels folk på berget Horeb, och vad de betyder för oss idag, och hur de bäst kan tillämpas i den kristna församlingen och efterlevas av en nutida efterföljare till Jesus.

Jag hoppas att du som har läst denna lilla skrift har fått något med dig. Att läsa en bok är som att inleda en resa där någon annan bestämmer färdriktningen, även om läsaren är fri att titta åt vilket håll den själv vill under resans gång. Att skriva en bok är nog lite likadant, förutom att den som skriver också måste avgöra åt vilket håll det är lämpligast att fortsätta vid varje vägsök. För mig har det varit en märklig erfarenhet att skriva ner dessa tankar, och följande observationer från resans gång tar jag med mig.

Först och främst har jag slagits av Bibelns fulla rikedom och kontinuitet. Gamla och Nya testamentet hänger ihop, allt bildar en organisk helhet, varje ord har en betydelse i helheten. Allt som sker i Nya testamentet sker i ljuset av de gamla skrifterna, ja nästan allt som sker under det nya förbundets tid sker på något förunderligt sett helt i samklang med det som Mose och profeterna redan hade förmedlat.

Sedan har jag förbluffats över hur väl de tio orden hänger ihop, och hur naturligt de kan grupperas enligt båda händernas fem plus fem fingrar. Det utgör för mig något av ett Skriftens inre vittnesbörd om att den som skapat världen också är den som har inspirerat varje ord Skriften innehåller, och i synnerhet de tio orden.

Slutligen har jag också gripits av att det kanske mest förunderliga med Bibelns Gud är att Han inte förkastar det folk som fallit i synd och inte velat eller klarat av att hålla Hans bud, utan istället *tänker ut vägar så att den förskjutne inte ska vara skild från honom*.³⁵⁴ För lika väl som Gud är helig och upphöjd och inte kan ha gemenskap

³⁵⁴ 2 Sam 14:14

med synden, så är Gud kärleksfull och barmhärtig mot syndaren. Och istället för att byta ut syndaren mot någon som inte syndar – något som världen gör hela tiden med den som inte håller måttet, för där finns ingen nåd, barmhärtighet eller förlåtelse – så förvandlar han den ångerfulle syndarens väsen så att förutsättningarna förändras. Guds trofasthet mot sitt folk gör att han istället för att förskjuta dem förvandlar dem som är villiga att förvandlas! De som förr inte kunde uppfylla Guds vilja, blir då helt plötsligt fria från skulden från alla sina tidigare brott mot Guds lag, betraktade som helt oskyldiga, och sedan genom helgelsen iståndsatta att mer och mer uppfylla Guds vilja. Detta är den innersta kärnan i det Nya förbundets uppfyllelse av de tio orden: att bli född på nytt, och därefter vandra i Anden. Och den som vandrar i Anden kan, genom Anden, *frukta Gud och hålla hans bud. Detta är slutsatsen, när allt blivit hört.*³⁵⁵

³⁵⁵ Pred 12:13